

Lauantai toivotuista Aamulypsyyn

Radiomuistot ja radion kuuntelu suomalaisten elämässä

Maria Ojanen

Pro gradu -tutkielma

Turun yliopisto

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma

Kulttuuriperinnön tutkimus

Lokakuu 2016

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos / Humanistinen tiedekunta

OJANEN, MARIA: Lauantain toivotuista Aamulypsyyn. Radiomuistot ja radion kuuntelu suomalaisten elämässä.

Pro gradu –tutkielma, 74 s., 5 liites.

Kulttuuriperinnön tutkimus

Lokakuu 2016

Tutkielmassa lähestytään eri-ikäisten suomalaisten radioon ja radion kuunteluun liittyviä muistoja muistitietotutkimuksen avulla. Tutkin, mitä radiosta ja radion kuuntelusta muistetaan, miksi juuri nämä mainitut asiat ovat jääneet mieleen ja mikä merkitys muistoilla on. Lisäksi selvitan radion kuuntelun merkitystä vastaajien elämässä ja sen mahdollista muutosta. Tutkimuksen aineisto on muodostettu verkkokyselyn avulla, ja aineistoa on analysoitu sisällönanalyysin ja lähiluvun menetelmiä käyttäen. Muistitietotutkimuksen ajatusmallin mukaisesti tutkimuksessa tärkeitä ovat muistelijan omat subjektiiviset kokemukset ja muistot, ei niinkään niiden oikeellisuus.

Tutkimukseen vastanneiden (88 henkilöä) muistoissa korostuvat toisaalta kuuntelupaikan tai -hetken erityisyys, toisaalta arkisuus ja niin kutsutut tavalliset radionkuunteluhetket. Vastaajien mieleen ovat jääneet etenkin kesä ja radion kuuntelu mökillä, yölliset kuunteluhetket ja joulun aika. Radiomusiikkiin liittyviä muistoja kerrottiin paljon, koska nuorena oli tärkeää äänittää radiosta musiikkia omalle c-kasetille. Muistot luovat jollain tavalla turvallisia ja lämpimiä mielikuvia esimerkiksi lapsuudesta. Kerrottuja muistoja yhdistää ja niiden mieleen jäämistä selittää nostalgia, jonka kautta muistellut hetket ja asiat muistetaan kauniina ja mukavina. Nostalgia auttaa muistamaan hyvät hetket ja unohtamaan ikävät, mikä selittää sen, että suurin osa vastaajien muistoista oli hengeltään positiivisia. Muistot ja niiden kertominen ovat myös osaltaan muistelijoiden identiteetin rakennuspalikoita, minkä vuoksi tietyt muistot ovat jääneet mieleen ja niistä kertominen on tärkeää oman itsen kannalta.

Tutkimuksen perusteella ei voi selvästi sanoa, että radionkuuntelu olisi erityisesti lisääntynyt tai vähentynyt vuosien aikana, sillä kummankinlaisia vastauksia tuli melko tasapuolisesti. Radion kuuntelu on muuttunut liikkuvammaksi ja kuuntelupaikat ovat monipuolistuneet, sillä radiota pystyy nykyään kuuntelemaan lähes missä vain. Sitä kuunnellaan yhä enemmän internetissä esimerkiksi Yle Areenasta ja liikkeellä ollessa. Vastaajat pitävät radiota edelleen tärkeänä välineenä ja ymmärtävät sen arvon, vaikka eivät sitä välttämättä aktiivisesti kuuntele. Tutkimuksessa tuli esiin lisäksi se, että verkkokyselyllä pystyy saamaan vastaajiksi myös liki 80-vuotiaita ihmisiä, ei pelkästään nuoria. Suomalainen kulttuuriin ja merkityksiin sitoutuva radiotutkimus on ollut viime aikoina harmittavan vähäistä. Tältä alalta jatkotutkimusta tulisi saada lisää, jotta esimerkiksi radiomuistoja saadaan 2000-luvulla kerättyä ja tutkittua laajemmin, ennen kuin vanhemman sukupolven muistitieto häviää.

Asiasanat: kaupallinen radio, kulttuuriperintö, muistitieto, muistelu, nostalgia, radio, radiohistoria, Yleisradio, yleisradiotoiminta

SISÄLLYSLUETTELO

1. Aluksi	1
1.1. Tutkimuksen lähtökohdat, tutkimuskysymykset ja tavoitteet	2
1.2. Aiempi tutkimus	4
1.3. Tutkimusaineisto ja -metodit	9
1.4. Muistitieto ja menneisyys	14
2. Radiosta kerrotut muistot	19
2.1. Radiomusiikin suunnanmuutos	19
2.2. Kuunnelmat	23
2.3. Radioesiintyjät	26
2.4. Erityisesti muistetut tapahtumat ja ohjelmat	28
2.5. Radiopuhujan ääni muistoissa	32
2.6. Ikävät muistot ja hetket	34
3. Radiomuistojen merkitys	37
3.1. Radiomuistojen nostalgia	38
3.2. Muistoihin jääneet tunteet ja tunnelmat	40
3.3. Musiikkimuistot, c-kasetti ja identiteetin muotoutuminen	44
3.4. Osallisuuden kokemus	45
3.5. Onnistumisen elämykset ja radioharrastus	47
4. Radion kuuntelu vastaajien elämässä	50
4.1. Radionkuuntelu muutoksessa?	50
4.2. Eri ikäisten radion kuuntelu	52
4.3. Radio – kuin ikkuna maailmaan	55
5. Lopuksi	58
5.1. Tutkimuksen tulokset	58
5.2. Tutkimusprosessin arviointi	64
5.3. Ajatuksia jatkotutkimuksesta	65
6. Lähteet	68
7. Liitteet	
Liite 1: Radiomuistokysely	75

1. Aluksi

Lauantain toivotut levyt, Markus-setä, Pekat Tiilikainen ja Lipponen, lempimusiikin nauhoittaminen c-kasetille, öinen tunnelma mökillä... Tässä eräitä yleisimmin esiin nousseita asioita suomalaisten radioon liittyvistä muistoista kyselyssä, jonka toteutin tätä pro gradu -tutkimustani varten. Vaikka meidät on nykyään suorastaan ympäröity erilaisilla viestintävälineillä ja media-aparaateilla, niin perinteisessä radiossa on edelleen oma viehätyksensä. Radionkuuntelumuistot ovat myös usein hyvin henkilökohtaisia ja tunteellisia.

En väitä, ettei esimerkiksi televisioon tai vaikkapa puhelimeen liittyisi yhtä paljon muistoja, osa niistäkin varmasti henkilökohtaisia tunteita herättäviä. Väitän kuitenkin, että esimerkiksi tutun radiojuontajan äänen tai vanhan radio-ohjelman kuuleminen saa muistot heräämään, tai mieleen painuneen kuuntelutilanteen muisto herkistää vielä vuosikymmenien päästä. Tässä pro gradu -tutkimuksessa haluan selvittää, miksi näin on.

Koko opiskeluaikani olen ollut kiinnostunut suomalaisen radion kulttuurihistoriasta ja siihen liittyvistä asioista, erityisesti siitä, mitä radionkuuntelusta ja radiosta muistetaan. Pienimuotoisesti olen jo aikaisemmin opintojen aikana kerännyt radiomuistoja erästä kurssityötä varten, ja siitä jäi elämään kipinä radiomuistojen laajamittaisemmasta tutkimisesta. Radioon liittyvää tutkimus- ja muuta kirjallisuutta lukiessani olen monesti törmännyt erilaisiin muisteluihin. Muistojen lisäksi on alkanut kiinnostaa se, mitä nuo muistot merkitsevät paitsi muistelijalle itselleen, niin myös laajemmassa kontekstissa, yleisemmin. Olen huomannut lisäksi, että radiomuistot ja radion kuuntelu ovat keskustelua herättävä aihe. Ihmiset kiinnostuvat ja alkavat kertoa omista muistoistaan, kun olen kertonut tutkimusaiheestani. Radio ja radionkuuntelu tuntuvat herättävän spontaanistikin paljon muistoja, ja mielestäni on tärkeää tutkia niitä ja niiden synnyttämiä ajatuksia ja merkityksiä tarkemmin. Siksi tällä tutkimuksella on merkitystä ja se on hyvä tehdä nyt kun mahdollista, ennen kuin vanhemman sukupolven muistitieto on tyystin kadonnut.

Tutkimuksen ensimmäisessä luvussa kerron tutkimukseni taustasta ja lähtökohdista

sekä esittelen aiheesta tehtyä ja aihetta sivuavaa tutkimusta ja tämänhetkistä tutkimustilannetta. Kerron myös lyhyesti aineistostani ja sen muodostamisesta ja avaan tutkimukseni teoreettista taustaa. Toisessa luvussa kerron, millaisia erityisiä muistoja radiosta ja radionkuuntelusta muistelijat ovat vastauksissaan kertoneet. Kolmannessa ja osittain myös toisessa luvussa tarkastelen kerrottujen muistojen merkitystä. Neljännessä luvussa pohdin radionkuuntelun merkitystä vastaajille sekä sitä, miten merkitys on mahdollisesti muuttunut. Viimeisessä luvussa kokoan tutkimukseni tulokset yhteen sekä esittelen joitakin tutkimusprosessin aikana esiin nousseita ajatuksia jatkotutkimuksesta.

1.1. Tutkimuksen lähtökohdat, tutkimuskysymykset ja tavoitteet

Suomen ensimmäinen radiolaki säädettiin vuonna 1919. Valtiolla oli poliittinen kontrolli, mutta käytännössä kuka tahansa pystyi hakemaan radiolupaa ja tekemään lähetyksiä. Monet eri radioamatöörien ja -harrastajien yhdistykset lähettivät ohjelmiaan aina vuoteen 1925 saakka, jolloin päätettiin valtio-omisteisen radioyhtiön perustamisesta. Yhtiön nimeksi tuli O.Y. Yleisradio - Ab Finlands Rundradio, ja sen ensimmäinen ohjelma lähetettiin 9.9.1926. ¹ Nykyisin yhtiön virallinen nimi on Yleisradio Oy. Käytän tässä tutkimuksessa nimityksiä Yleisradio tai Yle käsitellessäni kyseistä radioyhtiötä.

Aluksi kuunneltavissa oli vain yksi kanava ja yhdenlaista ohjelmaa. Vuonna 1954 ula-verkon² rakentamisen myötä pystyttiin aloittamaan kahden ohjelman lähettäminen yhtä aikaa, jolloin syntyivät yleisohjelma ja sen täydentäjäksi rinnakkaisohjelma. 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa toteutetun ula-verkon rakentamisen ja vähittäisen laajentumisen myötä kaksi radioverkkoa ja kaksi ohjelmavaihtoehtoa kattoivat koko Suomen 1960-luvun puoliväliin tultaessa. Lisäksi oli vielä ruotsinkielinen ohjelma. ³ Yleisradion kanavat olivat ainoa kotimainen radionkuunteluvaihtoehto aina vuoteen 1985 saakka, jolloin valtioneuvosto myönsi ensimmäiset kaupalliset paikallisradioluvat. Luvat myönnettiin aluksi kokeiluluontoisesti. Vuonna 1989 useat kaupalliset

¹ Lyytinen 1996, 18–22, 29.

² Ultralyhyet aallot.

³ Salokangas 1996, 30-34

mainosradiot saivat vakituiset toimiluvat.⁴ Yleisradio puolestaan toteutti vuonna 1990 radiokanavaudistuksen vastatakseen kaupallisten radiokanavien kasvaneeseen suosioon. Tuolloin syntyivät Ylen Ykkönen, Radio Suomi ja Radiomafia. Näistä viimeksi mainittu oli suunnattu nuorisolle ja tarkoitettu haastamaan kaupalliset paikallisradiot.⁵

Vuoden 2003 radiokanavaudistuksessa Yleisradion kanavien nimet muuttuivat jälleen. Ylen FM-radiokanavia nykyään ovat YLE Radio Suomi, YLE Radio 1, YleX ja vuonna 2012 valtakunnalliseksi muuttunut Yle Puhe. Ruotsinkielisiä valtakunnallisia radiokanavia Ylellä on kaksi, Yle Xtrem ja Yle Radio Vega. Lisäksi pääkaupunkiseudulla kuuluu Yle Mondo ja digitaalisena kuunneltavissa oleva Yle Klassinen.⁶ Kaupallisia FM-radiokanavia on Suomessa nykyään kuunneltavissa yli 100⁷. Näistä useat kuuluvat samaan ketjuun, jonka omistus on usein Suomen rajojen ulkopuolella. Lisäksi kaiken päälle tulevat vielä nettiradiot, jotka laajentavat kuunneltavissa olevien kanavien määrää huomattavasti.

Radionkuuntelua on olemassa hyvin monenlaista. Pääasiassa tutkimukseni käsittelee yleisradiotoimintaa ja yleisradiokanavien kuuntelua, eli ula-aalloilla tapahtuvaa FM-radiotoimintaa. Se on nykyään tavallisin ja tunnetuin radiotoiminnan muoto. Pyrin silti tutkimuksessa ymmärtämään radion kuuntelun mahdollisimman laajasti. Aineistoni myös osittain ohjaa tähän, koska kyselyyn vastanneista suuri osa on radiohistorian harrastajia tai radioamatöörejä, joiden muistot käsittelevät osin myös muuta kuin FM-verkon yleisradiokanavien kuuntelua. Pyrin siksi huomioimaan myös esimerkiksi AM-radiokanavat⁸ ja DX-kuuntelun. DX-kuuntelu tarkoittaa kaukaisten radioasemien kuuntelua maailmalta ja niiden kuuluvuuden raportointia kuunneltaville asemille. Laatiessani kyselyä tutkimusta varten koetin olla rajaamatta kysymyksiä ainoastaan yleisradiokanavien kuuntelua koskeviksi. Lisäksi vastaajat toki määrittelivät itse, millaisesta radionkuuntelusta ja radiomuistoista he kertoivat.

⁴ Salokangas 1996, 366.

⁵ Salokangas 1996, 379-387.

⁶ Rasila 2015: *Ylen vuosikymmenet*. Yle.fi 26.4.2015; Rasila 2016: *Ylen organisaatio ja tehtävät*. Yle.fi 29.8.2016

⁷ Radiomedia: Radio Suomessa. <www.radiomedia.fi/radio-suomessa>

⁸ AM- eli amplitudimodulaatiota käytetään lyhyillä, keskipitkillä ja pitkällä aaltoalueilla. Niiden erityispiirre on, että ne kantavat pitkälle horisontin taa. Radiotoiminnan alkuvaiheessa ohjelmaa lähetettiin pitkien ja keskipitkien aaltojen kautta. Koska näille aaltoalueille saadaan mahtumaan vain rajallinen määrä kanavia ilman, että ne alkavat häiritä toisiaan, radioaalloilla alkoi olla ruuhkaa. Siksi yleisradiotoiminnassa siirryttiin välitellen ultralyhyille aalloille. Salokangas 1996, 27-30; myös Kempainen 2011, 52.

Tutkimuksessani teoreettisena kehyksenä toimii muistitietotutkimus, ja perusajatuksena on muistitiedon periaattein kootun tiedon ja kerrottujen muistojen subjektiivisuus. Kyseessä on muistelijan totuus ja hänen omat kokemuksensa. Muistitietotutkimuksessa saatu tieto muotoutuu tutkittavien ja tutkijan yhteistyössä. Niinpä minun tutkijana on huomioitava oma asemani ja tutkimukseen vaikuttavat tietoni ja oletukseni aiheesta. Muistelijoiden tekstejä lukiessani ja niitä tulkitessani olen itse mukana tuottamassa aineistoa ja tekemässä tulkintoja siitä. Lisäksi tutkijan oma esiymmärrys aiheesta vaikuttaa jo esimerkiksi kyselyn laadintaan ja sitä kautta saatavaan aineistoon. Vaikka kyse on muistelijoiden ja muistojen kirjoittajien kokemuksista, niin muistojen lukija ja tutkija antaa niille äänen ja liittää ne tutkimuskontekstiin.⁹ Muistitieto ja sitä kautta tutkimusaineistoni siis muodostuu yhteistyössä, dialogissa neuvotellen.

Tutkimusprosessin ollessa alkuvaiheessa mietin hyvin konkreettisia kysymyksiä, jotka minua kiinnostavat ja jotka auttoivat lähestymään aihetta: mitä radionkuuntelutilanteista muistetaan? Keitä radioesiintyjä ja mitä radio-ohjelmia muistetaan? Miten radio ja radionkuuntelu ovat liittyneet muistelijan elämään? Tavoitteenani on näiden ”rautalankakysymysten” (jotka osittain olivat myös verkkokyselyn kysymyksiä) avulla saada vastaus tutkimuskysymyksiini, eli 1. *millaisia asioita radionkuuntelusta muistetaan*, ja 2. *millainen merkitys radionkuuntelulla vastaajille on ja miten tämä merkitys on muuttunut*. Lisäksi olen asettanut kysymyksille kaksi alakysymystä, jotka ovat: *Miksi juuri nämä esiin nousseet asiat muistetaan sekä miksi muistot ovat merkityksellisiä*. Aineiston pienestä koosta (88 vastausta) johtuen kattavien analyysien tekeminen ja yleistävien tulosten kertominen on mahdotonta. Pyrin aineiston mahdollistamissa rajoissa silti kertomaan jotakin uutta radionkuuntelun ja radiomuistojen merkityksistä.

1.2. Aiempi tutkimus

Yleisradio Oy järjesti vuonna 1972 yhtiön 50-vuotisjuhlavuoden kunniaksi yhteistyössä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkiston kanssa kilpakirjoituskeruun nimellä *Kun radio tuli meille*. Tämän jälkeen muistoja radiosta ei ole koko Suomea

⁹ Tästä tarkemmin Latvala 2005, 20, 71. Palaan aiheeseen tarkemmin luvussa 1.4.

kattavasti kerätty. Keruun tarkoituksena oli koota muistitietoa radiovastaanottimien ja radion kehittymisen varhaisvaiheista, Suomessa alkaen vuodesta 1922. Keruuseen saatiin kaikkiaan 2905 vastauskirjettä, yhteensä 5000 sivua. Vastaavanlaista radiomuistojen keruuta ei Suomessa ole pitkään aikaan toteutettu, ja lisäksi nyt, vuonna 2016 on Yleisradion 90-vuotisjuhlavuosi. Tutkimusaiheeni on siksi monesta syystä ajankohtainen.

Tätä kilpikirjoitusaineistoa hyödyntävä, Usko Saranevan yleisen historian oppiaineeseen valmistunut pro gradu -työ ”*Kun radio tuli meille*” - *Yleisradion kuuntelijakunnan muodostuminen Suomessa vuosina 1920-1960* on tehty vuonna 1982. Saraneva tutki Yleisradion varhaisen kuulijakunnan muodostumista ja sitä, millainen vaikutus uudella välineellä radiolla ja radio-ohjelmilla oli suomalaisten elämään.¹⁰ Kansanrunousarkiston kirjoitusaineistoa on myöhemmin käytetty jonkin verran myös muissa radiohistoriaa käsittelevissä tutkimuksissa. Tarkoitukseni oli aluksi käyttää kirjoituksia myös osana omaa tutkimusaineistoani. Sain kuitenkin oman verkkokyselyni kautta riittävästi vastauksia, enkä sen vuoksi nähnyt enää tarpeellisen laajentaa aineistoa vanhoilla kirjoituksilla.

Radion kulttuurihistoriallista tutkimusta, johon myös oma tutkimukseni liittyy, tekee tällä hetkellä Suomessa aktiivisimmin Turun yliopiston kulttuurihistorian yliopisto-opettaja ja tutkija Paavo Oinonen¹¹. Oinosen väitöskirja *Pitkä matka on Tippavaaraan...* (2004) käsittelee Yleisradion viihdesarjoja ja niiden tulkintaa suomalaisuudesta. Tutkimuksessa käsitellyt viihdesarjat ovat *Työmiehen perhe*, *Kalle Kustaa Korkin seikkailuja* ja *Kankkulan kaivolla*, jotka kaikki ovat saaneet myös omassa tutkimusaineistossani muutamia mainintoja. Suomalaisuustulkintojen lisäksi Oinonen pohtii Oy Yleisradio Ab:n suhtautumista viihdesarjoihin ja yhtiön toimintaperiaatteita sen tasapainoillessa kansan valistajan mutta myös halutun viihteen tarjoajan roolissa. Oinosen panos suomalaisen radion kulttuurihistorian tutkimisessa on suuri, ja väitöskirja taustoittaa paitsi Yleisradion yhtiöhistoriaa myös Suomessa melko harvoin tutkittua radion ohjelmahistoriaa. Siksi se on arvokas lisä suomalaiseen

¹⁰ Saraneva 1982, 2.

¹¹ Itse asiassa juuri Oinosta on kiittäminen omasta innostuksestani tähän aiheeseen. Oinosen suomalaista radio- ja televisiohistoriaa käsitellyt kulttuurihistorian kurssi ensimmäisenä opiskelusyksynäni antoi kimmokkeen ja kiinnostuksen suomalaisen radion kulttuurihistorian tutkimiseen.

radiotutkimukseen ja myös yksi oman graduaiheeni innoittajista.

Oinosen kulttuurihistoriallinen radiotutkimus on niin sanottua kolmannen sukupolven tutkimusta eli radion ohjelmahistoriaa. En pureudu radion tai muun median tutkimustraditioihin sen enempää, mutta yleisradiohistorian tutkimus voidaan brittiläisen mediahistorioitsija Paddy Scannellin mukaan ajatella jaettavan kolmeen eri sukupolveen: ensimmäisen sukupolven tutkimus on instituutiohistoriaa ¹², toisen sukupolven tutkimus lähestyy ohjelmatoimintaa kokonaisuutena ja suhteessa yhteiskuntaan, ja kolmas sukupolvi lähestyy ohjelmia fenomenologisesti, pyrkien ymmärtämään niiden merkitystä. Tässä mielessä esimerkiksi Oinosen väitöstutkimus lähtee selkeästi kolmannen sukupolven (yleis)radiotutkimuksen kysymyksenasetteluista. Sijoitan omankin tutkimukseni samaan lähestymistapaan, sillä kiinnostukseni ja tutkimuskohteenani on ihmisten, käyttäjien, suhde mediaan ja sen tuottama merkitys. ¹³

Pertti Alasuutarin tutkimus *Radio suomalaisten arkielämässä* (1993) koostuu 48 haastattelusta, joissa selvitettiin radion kuuntelun roolia osana vastaajien arkea. Alasuutarin mukaan tutkimuksen ja tutkimusaineiston keräämisen tavoitteena oli "saada ennakkokäsityksiä tarkempi ja kattavampi kuva radion roolista arkielämässä". Haastateltavat kuvasivat mahdollisimman tarkkaan tilanteita, joissa olivat kuunnelleet radiota ja lisäksi, mitä he sieltä olivat kuunnelleet. Tutkimusotokseen pyrittiin saamaan mukaan mahdollisimman erilaisia radionkuuntelusuhteita, vaikka 48 vastaajaa ei olekaan koko Suomen kansaa edustava otos. ¹⁴ Tutkimuksessa kävi ilmi, että radion kuuntelulla on vastaajien päivässä ennakkoon oletettua suurempi rooli. Monet haastateltavat vähätelivät radionkuunteluaan ja totesivat, että eivät he juurikaan kuuntele. Tarkemmin kysyttäessä ilmeni, että radio saattaa olla päivän aikana paljonkin taustalla auki. Keskitettyä kuuntelua voi olla vähän, mutta niin sanottua passiivista kuuntelua paljon. Alasuutari pohtii, miksi radio on niin "arkisen huomaamaton väline" että sen kuuntelua ei edes mielletä kuunteluksi. ¹⁵ Tutkimuksen lähtökohdat ja tulokset ovat myös oman tutkimusasetelmani kannalta kiinnostavia, ja tulen palaamaan niihin

¹² Esimerkiksi tämänkin tutkimuksen lähteinä käytetyt Yleisradio Oy:n historiikit (Lyytinen 1996 ja Salokangas 1996) tai sen brittiläinen esikuva *The BBC. The First Fifty Years* (Briggs 1985).

¹³ Rantanen 1996, 68; Scannell 1996a, 7-8; Oinonen 2004, 31-37.

¹⁴ Alasuutari 1993, 1, 9.

¹⁵ Alasuutari 1993, 70-72.

vielä myöhemmin.

Televisionmuistoja on post doc -tutkimuksessaan *Näköradiosta digiboksiin. Suomalaisen television sosiokulttuurinen historia* analysoinut Jukka Kortti vuonna 2007. Hänen tutkimuksensa on kiinnostava, koska eri välineestä huolimatta ajatus tutkimuksen taustalla on samanlainen kuin itselläni, eli lähestyä televisiota televisionkatsojien ja ennen kaikkea heidän muistojensa kautta. Kyseessä ei kuitenkaan ole muistitietotutkimus. Kortin tutkimus edustaa enemmän yhteiskuntahistoriallista tutkimustraditiota, mutta havaitsen siinä paljon yhtymäkohtia omiin kiinnostuksiini ja tutkimuskohteeseeni. Lisäksi on hyvä huomata, että televisionmuistot on jo huomioitu lähivuosien mediakulttuurin tutkimuksessa, mutta radiomuistoja sen sijaan ei.

Tuore radionkin kuunteluun liittyvä tutkimus on vuonna 2015 ilmestynyt *Koko kansan kasetti. C-kasetin käyttö ja kuuntelu Suomessa* (toim. Kaarina Kilpiö, Vesa Kurkela ja Heikki Uimonen). Teos perustuu vuonna 2010 tehtyyn muistitietokyselyyn, jossa vastaajat kertoivat omasta c-kasetin käytöstään ja suhteestaan c-kasettiin. Vastausten perusteella c-kasettiin liittyy paljon muistoja ja se edustaa useimmille vastaajille nuoruutta, nostalgiaa ja vapautta.¹⁶ Nostan tutkimuksen esille, sillä olennaisena osana kyselyyni vastanneiden radiomuistoja on juuri musiikin äänittäminen c-kaseteille. Kyseessä on ollut tärkeä asia, josta monet vastaajat kertoivat. Lisäksi suomalaisten kasetinkäytölle ja -kuluttamiselle on leimallista juuri kotinauhottaminen ja sen riippuvuus radiolähetyksistä. Muualla Euroopassa kotiaänittäminen keskittyi äänilevyjen kopioimiseen, mutta Suomessa äänitettiin erityisesti radiossa soitettua musiikkia.¹⁷ Tämä on merkittävä seikka tarkasteltaessa sitä, millaisia muistoja radion kuunteluun ja kuuntelutilanteisiin liittyy.

Muistitietotutkimusta on tehty Suomessa lähivuosina ja -vuosikymmeninä runsaasti. Suomalaiseenkin muistitietotutkimukseen paljon on vaikuttanut italialainen Alessanro Portelli, joka korostaa teksteissään muistitiedon moniäänisyyttä ja dialogisuutta. Hän on tutkinut paljon muistitiedon suullisten lähteiden luotettavuutta, esimerkiksi teoksessa *The Death of Luigi Trastulli and Other Stories: Form and Meaning in Oral History* (1990), jota voidaan pitää jo yhtenä muistitietotutkimuksen klassikoista. Se,

¹⁶ Kilpiö, Kurkela & Uimonen 2015, 7.

¹⁷ Kilpiö, Kurkela & Uimonen 2015, 143-144.

kuten monet muutkin Portellin tutkimukset, käsittelee muun muassa toisen maailmansodan väkivaltaisuuden mentaalaisia vaikutuksia, muistitiedon moniäänisyyttä sekä yksilöllistä ja kollektiivista muistia. Portelli on alkuaan kirjallisuudentutkija, mikä näkyy hänen teksteissään ja tutkimusaiheissaan.

Suomessa muistitietotutkimuksen metodologiaa on hyödynnetty monenlaisissa tutkimuksissa, mutta erityisesti muun muassa suku- ja sotahistoriaa tutkittaessa. Suomalaisen muistitietotutkimuksen erityispiirre ovat kirjoitetut muistot, mistä teemasta tarkemmin luvussa 1.4. Pauliina Latvala tutkii väitöskirjassaan *Katse menneisyyteen. Folkloristinen tutkimus suvun muistitiedosta* (2005) sitä, kuinka suomalaiset esittävät menneisyyttä ja eritoten kirjoittavat siitä suvun muistitiedon näkökulmasta. Tutkimusaineistona ovat Suvun suuri kertomus -kilpikirjoituskeruuseen vuonna 1997 lähetetyt tekstit. Latvalan kiinnostuksen kohteena ovat myös muun muassa kirjoittajien erilaiset kerronnalliset keinot teksteissään sekä se, miten kirjoittajien suhde yhteen keruun järjestäjään, Kansanrunousarkistoon, rakentuu. Juuri tämä näkökulma on oman tutkimukseni kannalta kiinnostava, kun pohdin tutkimuksen tulkinnan rakentumista yhteistyössä tutkijan sekä kirjoittajien tuottaman muistitietoaineiston välillä.

Taina Ukkosen väitöskirjassa *Menneisyyden tulkinta kertomalla* (2000) tutkimuksen kohteena on muistitieto itsessään. Ukkonen tutkii muistelupuheen ominaispiirteitä ja sitä, miten muistitietotutkimuksen periaatteita voisi parhaiten toteuttaa ja soveltaa käytännössä. Tutkimusaihe heräsi Ukkosen omista kokemuksista tutkimushaastattelujen tekijänä muistitiedon keruuprojekteissa. Hänestä tuntui, että haastattelun tutkimuskysymykset oli laadittu siten, että niiden kautta ei pystynyt kunnolla tavoittamaan haastateltavien kokemusmaailmaa. Tätä kautta syntyi "metatutkimus" siitä, miten muistitieto muistelijoiden kertomuksissa rakentuu, ja miten haastattelija pystyisi parhaiten kunnioittamaan ja tulkitsemaan muistelijoiden totuutta. Ukkosen näkemykset ja tutkimus ovat olleet tärkeitä suomalaisen muistitiedon teorian ja tutkimustradition paikantumisessa ja muodostumisessa.

1.3. Tutkimusaineisto ja -menetelmät

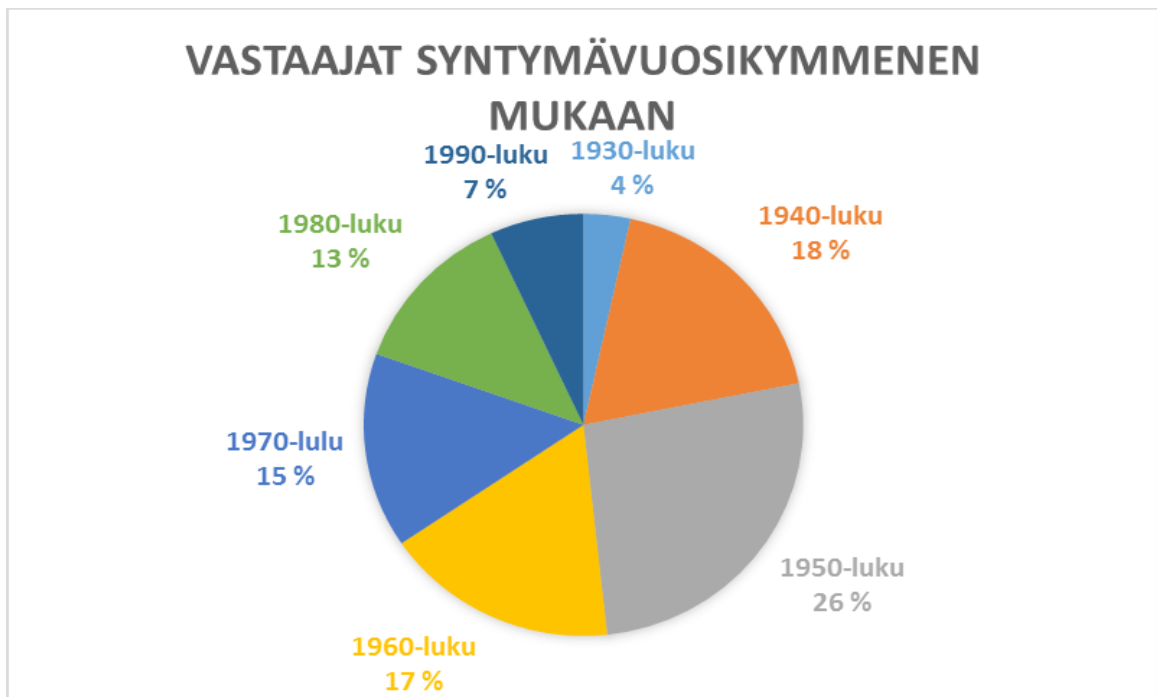
Pro graduni tutkimusaineisto muodostuu itse tuottamastani materiaalista. Alkuperäinen ajatukseni oli muodostaa aineisto teemakirjoituksista, jonka kirjoituspyyntöä suunnittelin lähettäväni esimerkiksi sanoma- ja aikakauslehtiin ja joillekin sähköpostilistoille. Teemakirjoituspyyntö jäi taka-alalle osallistuttuani syksyllä 2015 professori Jaakko Suomisen lomaketutkimuskurssille. Kurssilla laadin aineistonkeruuta varten harjoitustyökyselyn, jota tuolloin suunnittelin käyttäväni lähinnä teemakirjoituspyynnön ohella täydentämään kirjoitusaineistoa. Tulin kuitenkin toisiin ajatuksiin ja totesin, että myös avoimista kysymyksistä koostuvalla verkkokyselyllä pystyisin tavoittamaan sopiviksi katsomiani vastaajia, ja lisäksi verkkokyselyn levittäminen on helpompaa ja nopeampaa kuin esimerkiksi teemakirjoituspyynnön lehtiin lähettäminen. Niinpä muokkasin verkkokyselystä marraskuussa 2015 lopullisen julkaistavan version, ja jätin teemakirjoituspyynnön aineistonmuodostusmenetelmänä pois tutkimuksesta. Verkkolomakettani voisi toisaalta kuitenkin ajatella eräänlaisena teemakirjoituspyyntönä, joka vain on webropol-lomakemuodossa ja joka on muodoltaan hieman strukturoidumpi kuin avoin teemakirjoituspyyntö. Kyselylomake muodostui enimmäkseen avoimista kysymyksistä, ja olisi siksi voinut toimia melko samanlaisena niin teemakirjoituspyynnön kuin teemahaastattelun pohjana. Verkkokyselylomake on tutkimuksen liitteenä.

Kyselyn aluksi pyysin vastaajaa kertomaan radionkuuntelun merkityksestä itselleen sekä merkityksen muutoksesta. Tämä paitsi johdatteli vastaajat aiheeseen myös antoi taustatietoa esimerkiksi siitä, minkä ikäiset vastaajat ovat kokeneet radionkuuntelun merkitykselliseksi ja minkä ikäiset taas eivät. Kyselyn toisessa osiossa pyysin vastaajia kirjoittamaan muistoistaan liittyen radion kuunteluun ja radionkuuntelutilanteisiin. Kyselyssä annoin lisäksi ohjeet ja mahdollisuuden laatia samasta aiheesta vapaamuotoinen kirjoitelma, jonka vastaajat pystyivät palauttamaan minulle sähköpostilla tai perinteisesti kirjeitse. Lisäksi kyselyn lopussa oli avoin palaute- ja kommentointimahdollisuus.

Taustatiedoiksi kysyin vastaajan sukupuolta, syntymävuotta, koulutustaustaa (korkein suoritettu koulutus) ja nykyistä asuinmaakuntaa. Ajattelin näiden taustatietojen

auttavan analysoimaan ja vertailemaan vastauksia esimerkiksi eri-ikäisten suhteen. Tiedotin verkkokyselystä historianharrastajien Agricola-keskustelufoorumilla, Suomen radiohistoriallisen seuran jäsenfoorumilla sekä Suomen radioamatööriliiton foorumilla ja sähköpostilistoilla. Lisäksi kerroin kyselystä ja levitin sitä omalla Facebook-seinälläni. Kyselyn vastausaika oli 16.12.2015–6.1.2016. Verkkokyselyyn tuli määräajassa 87 vastausta, eniten heti ensimmäisen vastausviikon aikana ja loppuajana selvästi vähemmän muistutuksista huolimatta. Yksi henkilö lähetti varsinaisen vastausajan jälkeen kirjoituksen sähköpostilla, joten vastaajia oli kaiken kaikkiaan 88. Kaksi henkilöä toimitti verkkokyselyyn vastaamisen lisäksi sähköpostitse pidemmät kirjoitukset radiomuistoistaan ja omasta suhteestaan radioon.

Kaikista 88 vastanneista 50 oli miestä ja 38 naista. Kumpikaan sukupuoli ei siis painottunut erityisen paljon tai vääristävästi, mikä on hyvä asia. Vastaajien ikäjakauma osoittautui positiiviseksi yllätykseksi: vanhin vastaajista kertoo syntyneensä vuonna 1932 ja nuorimmat vuonna 1991. Vastaajia oli kaikista ikäryhmästä varsin tasaisesti: 1930-luvulla syntyneitä vastaajia oli kolme, 1940-luvulla syntyneitä 16, 1950-luvulla 23, 1960-luvulla 15, 1970-luvulla 13, 1980-luvulla 11 ja 1990-luvulla oli syntynyt seitsemän vastaajaa. (katso kuvio 1.) Suunnitellessani tutkimusta ja kyselyä en halunnut rajata tutkittavien joukkoa tietyn ikäisiksi. En keksinyt mitään järkevää syytä tai tapaa rajata kysely koskemaan esimerkiksi vain 1950-1960-luvulla syntyneitä, tai sitä vanhempia tai nuorempia, sillä halusin saada aineistoon eri ikäisten muistoja monelta eri vuosikymmeneltä. Tämä tavoite tutkimuksessa täyttyi. Vastaajien iän rajaaminen ei mielestäni olisi palvellut tutkimukseni tarkoitusta. Tässä tapauksessa näin parhaaksi lähteä hieman yleisemmälle linjalle, mutta mahdollisissa myöhemmissä tutkimuksissa kiinnostuksen kohteena voisivat olla rajatun ikäiset, esimerkiksi 50-60-vuotiaat tai parikymppiset suomalaiset. Vastaajien iän lisäksi ei ollut myöskään tarkoituksenmukaista rajata erityisesti muisteltavia vuosia tai vuosikymmeniä, mutta tästä ikäjakaumasta voi päätellä, että vastauksia ja muistoja kertyi usealta vuosikymmeneltä – jopa 30-luvulta ja sotavuosista aina nykypäivään saakka.

Kuvio 1. Kyselyyn vastaajat jaoteltuna syntymävuosikymmenen mukaan.

Helposti voisi olettaa, että verkkokysely tavoittaisi enimmäkseen nuoria vastaajia. Oletin silti jo ennakkoon tavoittavani valitsemieni kyselyn levityskanavien kautta juuri vanhempia miehiä (radiohistorian harrastajat, radioamatöörit), joten sinänsä en ole kovin yllättynyt miesvastaajien hieman suuremmasta määrästä ja vanhemmasta iästä. Kyselyni osoittikin vääräksi perinteisen oletuksen siitä, että internetissä levitettävällä kyselyllä onnistuisi tavoittamaan vain nuorta sukupolvea – myös vanhempi sukupolvi käyttää jo varsin aktiivisesti internetiä.

Osin syy verkkokyselyn valintaan tutkimukseni metodiksi ovat kustannukset (teemakirjoituspyynnön lähettäminen ja myös kyselyyn vastaaminen postitse kirjoittamalla maksavat jonkin verran), osin se, että oletin tällä tavalla saavani kyselyyn paremmin vastaajia. Teknologian kehitys ja palveluiden siirtyminen verkkoon näkyvät myös akateemisessa tutkimuksessa, aineiston muodostuksessa ja kyselyjen teettämisessä. Kuten Jaakko Suomisen verkkokyselyjä koskevan artikkelin nimi *Helposti ja halvalla? Nettikyselyt kyselyaineiston muodostamisessa* osoittaa, nykyään usein ajatellaan verkkokyselyn olevan edullinen ja helppo metodi muodostaa tutkimusaineisto lähes mitä tahansa asiaa tutkittaessa. Tosin kysymysmerkki Suomisen artikkelin otsikossa haluaa huomauttaa, että onko näin todella. Onkin pidettävä mielessä, että suuri joukko vastaajia ei ole itsestään selvästi tutkimuksen laatua tai

aineiston luotettavuutta lisäävä asia. ¹⁸ Suominen toteaa, että nykyään verkkokyselyllä myös opiskelijan on helpompaa saada muodostettua aiempaa laajempia aineistoja. Suomisen oman kokemuksen mukaan pro gradu -töissä on viime vuosina saavutettu verkkokyselyllä noin 60–300 vastausta, jota vasten peilaten oma vajaan 90 vastauksen aineistoni on hyvä saavutus. ¹⁹ Lisäksi, kuten Suominen huomauttaa, jos vastauksia tulee kyselyyn paljon, niin aineistoa voi tutkimuksen teon aikana myös rajata. Kaikkia saatuja vastauksia ei ole välttämättä tarvetta käyttää lopullisessa tutkimuksessa, jos aineisto uhkaa muodostua turhan laajaksi. ²⁰

Vastaajien määrään vaikuttaa paljon se, miten ja missä kyselyä jaetaan. Tämän tutkimuksen aineiston tuottanut kysely on muodoltaan itsevalikoituva. Se tarkoittaa, että tutkimuksen tekijä ei ole ennakkoon nimennyt niin kutsuttua kiinnostuksen kohteena olevaa perusjoukkoa, jonka edustavalle otokselle kysely tehtäisiin. Vastaajat ovat itse päättäneet osallistumisestaan, eikä tutkimuksen tekijänä ole voinut vaikuttaa siihen, millä perusteella vastaajat valikoituvat. Kysely on ollut avoimesti kaikkien halukkaiden vastattavissa. Miettinen ja Vehkalahti huomauttavat aiheellisesti, että tietenkin ainoastaan niillä henkilöillä, joille kyselyä on mainostettu, on mahdollisuus vastata kyselyyn. ²¹ Olen tässä tietoinen siitä, että välitin tietoa kyselystä ennen kaikkea radiohistorian harrastajille ja aiheesta mahdollisesti kiinnostuneille eri väyliä (keskustelufoorumit, sähköpostilistat) pitkin. Lisäksi jaoin kyselyä Facebookissa, ja se levisi siellä paitsi omien myös kavereideni jakojen kautta. Näiden kanavien ulkopuolelle jää varmasti suuri joukko ihmisiä, jotka kyselyyn olisivat voineet vastata. Arvelin kuitenkin, että näin toimimalla saisin vastauksia paremmin kuin esimerkiksi pelkästään Facebookia tai yliopiston sähköpostilistoja käyttämällä. Kyselyn levityskanaviin vaikutti lisäksi halu saada vastauksia myös vanhemmalta sukupolvelta, mikä tavoite täyttyi hyvin. Näin siitä huolimatta, että Miettisen ja Vehkalahtien mielestä internet-populaatio ei kata suomalaisten vanhempaa väestönosaa ²². Tutkimukseni perusteella tämä oletamus ei välttämättä pidä paikkaansa.

Verkkokyselyllä muodostetun aineiston analyysissä olen käyttänyt erilaisia laadullisen

¹⁸ Miettinen ja Vehkalahti 2013, 91; Suominen 2016, 125.

¹⁹ Suominen 2016, 119–120.

²⁰ Suominen 2016, 122–123.

²¹ Miettinen ja Vehkalahti 2013, 85–88, 97.

²² Miettinen ja Vehkalahti 2013, 97.

aineiston tutkimiseen soveltuvia menetelmiä. Näin siksi, että aineistoni käsittää suurehkon määrän tekstiä, joita täytyy lähestyä aluksi lukemalla ja sen jälkeen soveltamalla erilaisia analyysimenetelmiä. Tutkimusmenetelminäni toimivat soveltuvilta osin aineiston teemoittelu, aineistolähtöinen sisällönanalyysi ja lähiluku. Näille menetelmille yhteistä on juuri tarkka, analyttinen tarkastelutapa, jolla lähestyin aluksi raakatekstiaineistoa. Myöhemmässä vaiheessa, kun aineisto on tutumpaa, on helpompi keskittyä esimerkiksi vain tiettyihin osiin aineistossa.

Anneli Tuomi ja Jouni Sarajärvi toteavat sisällönanalyysin sopivan hyvin täysin strukturoimattomankin aineiston analyysiin, jota oma kyselyvastausaineistoni avokysymysten vastauksineen alkuvaiheessa on ollut. Sisällönanalyysillä pyritään saamaan ”tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa”.²³ Sisällönanalyysin eri vaiheissa tutkija pyrkii myös pelkistämään aineistoaan ja etsimään sieltä asioita, jotka häntä kiinnostavat ja jotka osaltaan auttavat tutkimuskysymykseen vastaamisessa.

Lähiluku on alun perin kirjallisuustieteessä käytetty tekstianalyysin metodi, joka kuitenkin soveltuu myös muunlaisen aineiston tutkimiseen ja tulkintaan. Jyrki Pöysän mukaan sillä tarkoitetaan väljästi ajateltuna kaikenlaista huolellista ja ymmärtävää teoksen tulkintaa.²⁴ Pöysä pitää lähiluvun tärkeimpänä periaatteena useaan kertaan tapahtuvaa lukemista, jossa eri lukukerroilla huomio kiinnittyy tekstin eri osiin, painopisteisiin ja piirteisiin.²⁵ Aineistoni laajuuden ja heterogeenisyyden huomioon ottaen moneen kertaan tapahtuva lukeminen on ollut välttämättömyys, samoin kuin se, että eri lukukerroilla olen kiinnittänyt huomioni erilaisiin asioihin. Lähiluvun käyttäminen on lisäksi paitsi lukemista myös kirjoittamista: aineistoon tutustuessaan ja sitä lukiessaan tutkija tekee muistiinpanoja, alleviivauksia ja samalla jo tekee tekstistä tulkintoja ja yhdistelee aineistoa tutkimuksen teoriaan.²⁶

Lähilukua ja sisällönanalyysiä hyödyntämällä olen aineistoni kanssa toiminut samoin kuin Jari Eskola artikkelinsa esimerkissä esittää teemahaastattelun analyysia, eli olen lukenut aineistoani läpi ja pyrkinyt järjestelemään sitä teemoittain ja aihepiireittäin

²³ Tuomi ja Sarajärvi 2006, 105.

²⁴ Pöysä 2010, 331.

²⁵ Pöysä 2010, 338–339.

²⁶ Pöysä 2010, 339–340.

alleviivaamalla²⁷ ja tekemällä muistiinpanoja vastaajien kirjoituksista²⁸. Tätä voi kutsua teemoitteluksi, tai Tuomen ja Sarajärven mukaan pelkistämiseksi²⁹. Olen esimerkiksi poiminut vastauksista konkreettisesti niissä esiintyviä radio-ohjelmia ja -esiintyjä. Lisäksi olen alleviivaten ja ylös kirjatun tehnyt huomioita esimerkiksi vastaajien itse radionkuuntelulle esittämistä merkityksistä ja tulkinnut niitä myös vastaajien esittämistä asenteista ja kommentteista koskien radionkuuntelua.

1.4. Muistitieto ja menneisyys

*Mutta voiko ihminen muistaa menneisyytensä "väärin"? Eikö tällöin ole enemmänkin kysymys siitä, että historioitsija kysyy muistelijalta sellaisia asioita, jotka eivät noudata muistamisen logiikkaa. Historioitsija haluaa tietää faktoja ja yksityiskohtia, mutta muistelija kertoo tunnelmista ja vaikutelmista. Kumpi on oikeassa?*³⁰

Muistitietotutkimus on syntynyt pitkälti pyrkimyksestä laajentaa erilaisia menneisyyden tulkintoja tai vallitsevia totuuksia. Kansainvälisesti muistitiedon tutkijoiden kiinnostuksen kohteina ovat olleet erilaiset pienet ilmiöt ja näkökulmat kuten arki, marginaalit ja unohdetut.³¹ Radio ei nykyäänkään ole unohdettu mediamuoto, mutta kuten olen aikaisemmin todennut, sen tutkiminen eritoten kokemuksellisesta ja yleisön näkökulmasta on ollut viime aikoina vähäistä. Radiomuistot mahdollisesti koetaan jollain lailla arkisiksi ja tavanomaisiksi. Se ei kuitenkaan tarkoita, etteikö niitä olisi syytä tutkia, päinvastoin. Arkinen ja niin sanotusti tavallinen voi olla usein mielenkiintoisempaa kuin juhlat, erityisyydet ja suuret tapahtumat. Lisäksi ihmiset kertovat mielellään omista kokemuksistaan ja muistoistaan. Kertoessani ihmisille tutkimuksestani tavallisen keskustelun yhteydessä aihe on kirvoittanut monilta spontaaneja muistoja täysin pyytämättä.

Muistiin ja muistamiseen liittyvää tutkimusta tehdään laajalti sitoutumatta lainkaan

²⁷ Olen siirtänyt kaikki kyselyvastaukset internetin Webropol-sivustolta pdf-tiedostoon ja sitten tulostanut vastaukset paperille. Tämä helpottaa aineiston käsittelyä. Toisaalta olen lukenut vastauksia myös verkossa ja käyttänyt esimerkiksi Webropolin omia analyysityökaluja, kuten sanapilvi-toimintoa.

²⁸ Eskola 2015, 194.

²⁹ Tuomi ja Sarajärvi 2006, 110–112.

³⁰ Ollila 1993, 57.

³¹ Fingerroos ja Haanpää 2009, 27.

niin kutsutun oral history –tutkimuksen lähtökohtiin ³². Tämäkin tutkimus voisi hyvin olla muistojen tutkimusta liittymättä silti lainkaan muistitietotutkimukseen. Koin kuitenkin muistitiedon hedelmälliseksi tutkimukselliseksi lähtökohdaksi siksi, että sen eräänä periaatteena on olla ”vähemmistön ääni” ja tuoda esille pieniä, ehkä unohdettujakin näkökulmia.

Muistitietoaineistot mielletään yleensä suulliseksi tiedoksi ja haastattelun kautta muodostuneeksi aineistoksi, mihin viittaa myös suuntauksen englanninkielinen nimi oral history (suoraan käännettynä "suullinen historia"). Oma muistitietoaineistoni on kuitenkin käytännön syistä kirjallista. Olisi ollut valtava urakka lähteä kartoittamaan haastateltavia, koska päämääräni oli tavoittaa useampia kymmeniä ihmisiä kertomaan muistoistaan. Halusin saada eri-ikäisten ja eri puolella Suomea asuvien muistelijoiden kertomuksia, joten myös tässä mielessä haastatteluita olisi ollut hankala toteuttaa. Lisäksi haastattelemisen on aikaa vievää. Varsinaisen haastattelutilanteen lisäksi haastattelua on valmisteltava ja sen jälkeen täytyy vielä esimerkiksi litteroida haastattelu eli kirjoittaa haastattelunauha auki tekstiksi. Kaiken tämän summana koin, että kirjallinen, avokysymyksistä muodostuva kysely oli työergonomisesti toimivin metodi tutkimukseeni. ³³

Tutkimukseni kirjallinen aineisto on muistitietoaineistoa, vaikka siitä jää puuttumaan haastateltavan ja haastattelijan vuorovaikutus, sanaton viestintä ja mahdollisuus tarkentaviin kysymyksiin ³⁴. Suomalaisessa muistitietotutkimuksessa on perinteisesti käytetty usein paljon juuri kirjallista arkistoaineistoa, koska maassamme on pitkä perinne erilaisten (muistelu)kirjoitusten keräämiselle. Siksi englanninkielinen muistitietotutkimusta tarkoittava termi "oral history" on Suomessa käänntynyt muistitiedoksi tai muistitietohistoriaksi pikemmin kuin suoraan suulliseksi historiaksi tai kertomuksiksi. Lisäksi Pauliina Latvala huomauttaa, että sekä kirjallista että suullista kerrontaa yhdistää *teksti* ja asioiden prosessoiminen kirjalliseen muotoon. Näin ollen hänen mukaansa "suullisen kerronnan tutkimuksessa käytetyt käsitteet ja lähtökohdat ovat sovellettavissa myös kirjalliseen arkistoaineistoon". ³⁵ Siten myös kirjallista

³² Fingerroos ja Peltonen 2006, 9.

³³ Kyselyn ja haastattelun hyvistä ja huonoista puolista katso esim. Leimu 2005, 77.

³⁴ Latvala 2005, 71–72.

³⁵ Latvala 2005, 12, 14.

tutkimusaineistoani on perusteltua kutsua muistitietoaineistoksi.

Koen pystyneeni tavoittamaan muistelijoiden kokemusmaailmaa kirjoitettujen vastausten kautta, vaikka en olekaan voinut käydä konkreettista, kasvokkaista dialogia heidän kanssaan. Dialogia kuitenkin käydään esimerkiksi jo tutkimuksen laatimisvaiheessa, kun tutkimusaihe, -kysymykset ja tutkijan esiymmärrys vaikuttavat siihen, miten hän laatii kyselyn tai haastattelun kysymykset. Tämän perusteella vastaajat joko päättävät osallistua tai jättää osallistumatta. Lisäksi dialogia on käytävä mahdollisesti eri aikatasoilla: kysely voi olla tehty eri aikana kuin missä aineistoa tulkitaan. Outi Fingerroos toteaa osuvasti, että ”keruu toteutetaan jossakin nykyhetkessä, ja menneisyydestä tuotettu tieto on aina konstruktio jostain toisesta hetkestä”. Muistot voivat koskea esimerkiksi 1940-lukua, muistoista on kysytty 1980-luvulla mutta kyselyaineistoa analysoi eri tutkija vuonna 2016. Tämä tuo muistitietotutkimukseen monta uutta ja mielenkiintoista ulottuvuutta, jotka tutkijan on osattava ottaa huomioon. Molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa, vaikka tietämättäänkin.³⁶ Tutkijan ja tutkittavien dialogi on väistämätöntä, vaikeivat he toisiaan kohtaisikaan.

Muistitieto ja muistitietoaineistot voivat toimia sekä tutkimuksen lähteenä että kohteena. Muistitietoa lähteenä käyttävän tutkimuksen tavoitteena on tuoda esille muistelijoiden omat näkökulmat menneisyydestä; tutkijan tehtävänä on sitten esittää ja konstruoida mahdollinen menneisyys tai tehdä siitä tulkintoja. Kun taas muistitieto on tutkimuksen kohteena, tutkijan kiinnostus voi suuntautua esimerkiksi muistelun rakenteeseen tai keinoihin. Yhtä hyvin muistitietotutkimusta on mahdollista hyödyntää tutkimuksen metodina, jolloin se on nähtävissä tutkimusaineiston muodostamisen apuvälineenä.³⁷ Taina Ukkosen mukaan muisteluaineistoja onkin yleisimmin hyödynnetty tutkimuksissa lähteinä, joiden avulla on saatu tietoa ja/tai pystytty rakentamaan erilaisia tulkintoja menneestä. Tutkimuksen kohteena on silloin ollut joko muistetun ja kerrotun takainen menneisyys sinänsä, tai se, miten asioita palautetaan mieleen ja millaisia tulkintoja niistä tehdään.³⁸ Tässä mielessä muistitieto ja kirjoitetut muisteluaineistot ovat omassa tutkimuksessani juuri tiedon lähde.

³⁶ Keruun konteksteista Fingerroos 2004, 58-61; myös Olsson 2016.

³⁷ Fingerroos ja Peltonen 2006, 10.

³⁸ Ukkonen 2000a, 15.

Muistitiedon hedelmällisyys korostuu näkemällä se jälkinä tai johtolankoina menneisyydestä ja aikaisemmin eläneiden ihmisten tavoista ja ajattelusta. Muistitietoaineistoa tutkimalla ja esimerkiksi lähilukemalla tutkijan on saatava nämä jäljet puhumaan esittämällä niille oikeanlaisia kysymyksiä. Johtolankojen merkitykset syntyvät kuitenkin vasta tutkijan niille (re)konstruoimissa merkityksissä, sillä ne eivät synny itsestään tutkittavien lähteiden tai tutkimuskohteen sisältä. Tämä rekonstruktio ei ole lopullinen, koska se on subjektiivinen ja nykyisyydestä käsin tuotettu tulkinta.³⁹ Niinpä muistitietotutkimuksessa tutkija ei ainoastaan kerää aineistoaan, nappailemalla aineistoyksiköitä ikään kuin hedelmiä puusta, vaan tutkija osallistuu aineiston muodostamiseen ja muistojen ja tulkintojen tuottamiseen *yhdessä muistelijoiden kanssa*.

Alessandro Portelli huomauttaa muistitietotutkimuksen olevan vaativaa, koska muistitieto on luonteeltaan erityistä tietoa: se kertoo vähemmän menneisyyden tosista tapahtumista kuin siitä, mikä näiden tapahtumien merkitys oli tai on muisteluhetkellä⁴⁰. Toisin sanoen muistitietotutkija on kiinnostunut menneisyyden moniäänisyydestä eikä välttämättä pyri etsimään muistitiedosta faktoja tai konstruoimaan menneisyyden totuutta⁴¹. Vaikka olenkin kysymyslomakkeessa tiedustellut esimerkiksi sitä, millaisia merkittäviä tapahtumia vastaajat muistavat kuunnelleensa radiosta, tarkoitus ei ole kartoittaa, miten tarkkaan radiolähetyksiä on jonkin tapahtuman aikana seurattu tai kuka muistaa tapahtuneen parhaiten oikein. Se, millaisia asioita radiosta muistetaan kuunnellun, kertoo sen sijaan jotakin siitä, mikä kuuntelun merkitys on ollut ja myös esimerkiksi siitä, mikä on (ollut) radion rooli tiedonsaannissa ja tiedon kulussa. Toisaalta Taina Ukkonen toteaa muistelun olevan muistelijan näkökulmasta pyrkimys muistaa oikein tai muistaa asiat juuri niin kuin ne olivat. Samalla kysymys on pyrkimyksestä ymmärtää tai selvittää itselle ja muille, miksi asiat olivat juuri tietyllä tavalla.⁴² Jokainen aineistoni muodostamiseen osallistunut muistelija siis tuo esille oman totuutensa ja omat ”oikeat” muistonsa menneisyyden tapahtumista. Tehtäväni tutkijana on tulkita muisteluaineistoa yhdessä tutkimuskirjallisuuden kanssa siten, että

³⁹ Fingerroos ja Haanpää 2006, 31–32.

⁴⁰ Portelli 2006, 55.

⁴¹ Fingerroos ja Haanpää 2006, 33.

⁴² Ukkonen 2000b, ei sivunum.

teen muistoille oikeutta väheksymättä tai arvottamatta muistoja sinällään.

Muistitiedon ja muistojen tutkijan tarkoitus ei ole määritellä, mikä on tärkeää ja muistamisen arvoista. Toisaalta olen jo ennen yhdenkään kyselyvastauksen lukemista osallistunut tutkijana muistitiedon tuottamiseen laatimalla kyselyn kysymykset ja vastauslomakkeen, jossa olen pyytänyt vastaajia muistelevaan tiettyjä asioita. Tavallaan siis olen kysymyksenasetteluillani päättänyt, mitä muistellaan, ja ohjannut muistelevaan tietynlaisia asioita. Latvalan mukaan tässä tulee esiin juuri dialogisuus tutkijan ja vastaajien välillä: vastaaja lukee keruuesitteestä (tässä tapauksessa verkkolomakkeen kysymyksistä) järjestäjän toiveita kirjoitettavista aiheista ja miettii, mitä asioita ja millaisia vastauskokonaisuuksia järjestäjät priorisoivat. Toisaalta keruuesite tai kysely ei silti itsestään selvästi ohjaa kirjoittajia.⁴³ Pysin kysymyksiä laatiessani jättämään mahdollisimman paljon väljyyttä joihinkin kysymyksenasetteluihin, jotta radioon liittyvistä muistoistaan voisi kertoa mahdollisimman laajasti. Joku rajaus kysymyksissä on välttämätön, mutta yritin tehdä sen siten, etten olisi vielä ennen yhtäkään vastausta arvottanut muistoja oikea-väärä – kategorioihin.

Muistelijoiden kertomat muistot radiosta ja radionkuuntelusta ovat olleet mielenkiintoista ja hauskaa luettavaa. Kaikki asiat ovat oikeita muistoja, osa on hyvin tunteellisia, melankolisia tai hauskoja. Tällaista aineistoa tulee arvostaa ja kunnioittaa siksi, että kokemukset ja muistot ovat todellisia. Ne kertovat oikeasta elämästä ja oikeasti koetuista asioista. Olen päässyt muistoja lukiessani kurkistamaan välähdyksenomaisesti monen eri ihmisen elämään, osin jopa lapsuudesta aina eläkeikään saakka.

⁴³ Latvala 2005, 71; myös Olsson 2016, 159-160.

2. Radiosta kerrotut muistot

Tässä luvussa kerron enemmän muisteluaineistostani ja siitä, millaisista asioista ja konkreettisista muistoista muistelijat vastauksissaan kertovat. Käytän joko termiä muistelija tai vastaaja, joskus myös kirjoittaja, ja tarkoitan kyseisillä sanoilla kyselyyni vastanneita 88 suomalaista. Kysely oli anonyymi, joten vastaajien nimet eivät tulleet missään vaiheessa tietooni, ellei joku sitä itse halunnut kertoa. Näin kävi niiden muutaman vastaajan kohdalla, jotka kirjoittivat pidemmän tarinan radiomuistoistaan. Vastaajien anonymisointiin analyysin yhteydessä ei siis varsinaisesti ollut tarvetta, koska en muutenkaan tiennyt heidän nimiään. Aineistolainauksissa ja -viittauksissa olen nimennyt vastaajat sukupuolen ja syntymävuoden mukaan, esimerkiksi N1991 (nainen, syntynyt vuonna 1991) tai M1958 (mies, syntynyt vuonna 1958). Tämä tarkkuus riittää tutkimuksen tarpeisiin, sillä esimerkiksi kyselyssä tiedusteltu nykyinen asuinmaakunta ei ole merkittävä tieto vastaajien identifioinnissa. Olen suorissa vastauslainauksissani ottanut lainausten kirjoitusasun suoraan vastauksista, joten esimerkiksi kaikki suorissa tekstilainauksissa olevat kirjoitusvirheet ovat kyselyyn vastaajien kirjoittamia.

2.1. Radiomusiikin suunnanmuutos

Suuri osa aineistossani kerrotuista radiomuistoista liittyy tavalla tai toisella radiossa soitettuun musiikkiin, musiikkiohjelmiin tai radiosta itse omalle c-kasetille nauhoitettuun musiikkiin. Vastauksissa nimetään usein musiikkiohjelmat, esimerkiksi *Lista*, *Nuorten sävellahja* ja *Sävelradio*. Kaikkein eniten mainintoja (25) vastauksissa sai *Lauantain toivotut levyt* -ohjelma, joka on Yleisradion pitkäaikaisin radio-ohjelma. Sitä on lähetetty lähes koko Yleisradion olemassaolon ajan, 80 vuotta.⁴⁴ Radiosta soinut musiikki oli pitkään sellaista, että se ei läheskään kaikkia kuulijoita miellyttänyt Yleisradion musiikkitarjonta painottui ensimmäisinä vuosikymmeninä klassiseen musiikkiin. Musiikilla pyrittiin sivistämään ja valistamaan suomalaisia, sillä valtion radiomonopoliyhtiöllä katsottiin olevan kansansivistysvelvoite. Tämän ajattelutavan ja radion kuuntelijoiden musiikkimaun välillä oli kuitenkin ristiriita.⁴⁵ Niinpä aikanaan oli suuri asia, kun radiosta alkoi vähitellen kuulla myös kevyempää ja viihteellisempää

⁴⁴ *Kuuntelijoiden äänilevytoiveet ovat soineet radiossa jo vuodesta 1935*. Yle.fi.

<http://yle.fi/radio/ylerradio1/ohjelmat/lauantaintoivotutlevyt/kuuntelijoiden_aanilevytoiveet_ovat_soineet_radiossa_jo_vuodesta_1935/8404414>

⁴⁵ Lyytinen 1996, 57, osittain myös 245–249.

musiikkia, mikä ilmiö näkyy aineistoni muistoissa.

Oma vaikutuksensa viihde- ja rock-musiikin kuulumiseen suomalaisilla radioaalloilla oli niin kutsutuilla merirosvoradioilla ja muilla radioasemilla, jotka toimivat oman maan rajojen ulkopuolella. Merirosvo- eli piraattiradion nimitys tulee siitä, että radiolähetystä lähetettiin laivoilta, jotka tyypillisesti ankkuroituivat merelle valtion aluevesirajan ulkopuolelle, joten niitä eivät koskeneet kyseisen valtion radiolait. Näin ne pystyivät soittamaan sellaista musiikkia, jota valtiolliset radiokanavat eivät musiikkipolitiikkansa vuoksi soittaneet. Suomessa tunnettuja ja paljon kuunneltuja maan rajojen ulkopuolelta ohjelmaa lähettäviä asemia olivat muun muassa jo 1930-luvulla aloittanut Radio Luxembourg (joka ei ollut piraattiradio, vaan toimi laillisesti Luxembourgin alueella, mutta jonka lähetykset kantoivat kauas) ja Ruotsin aluevesirajojen ulkopuolella vuonna 1961 toiminut Radio Nord. Sen verran hyviä laivaradioiden lähettimet olivat, että esimerkiksi Radio Nordin lähetyksiä pystyi hyvällä säällä kuuntelemaan aina Etelä-Suomea myöten.⁴⁶

Eräälle vastaajalle on jäänyt mieleen seuraava dramaattinen tapaus, jossa suora radiolähetykset mereltä jatkui hyökkäyksestä huolimatta:

Kuuntelin 70-luvun alkupuolella pohjanmerellä toiminutta Radio North Sea merirosvoradiota, kerran kuunnellessani laivalle tuli toisen meripiraatin lähettämä sabotaasiryhmä, asettaen laivaan palopommin, laiva syttyi tuleen, mutta lähetys jatkui vielä melkein tunnin, DJ:t soittivat musiikkia huutaen välillä hätäkutsua, Mayday ja SOS, viimein savu saavutti studion ja joutuivat poistumaan. Laiva paloi konehuoneesta komentosalille, n. 10 metriset lieskat nousivat pimeälle taivaalle, näin ne seuraavana päivänä YLEn TV-uutisissa. Laivan lastiruumaan rakennetut studiot, generaattorit ja lähettimet kuitenkin säilyivät, ja lähetykset jatkuivat seuraavana päivänä.⁴⁷

Nämä osin laittomasti toimivat radiot olivat monelle nuorelle ensimmäinen kosketus nuorisomusiikin houkuttelevaan ja alati laajenevaan maailmaan. Niin Radio

⁴⁶ Salokangas 1996, 104; Kemppainen 2011, 55–77; Kemppainen 2015, 24.

⁴⁷ M1951.

Luxembourgien, Radio Nordin kuin muutamien muidenkin valtionrajojen ulkopuolisten radioiden kuuntelu mainittiin aineiston muistoissa liki parikymmentä kertaa, mikä jo osoittaa niiden suosion aikoinaan. Toki runsas mainintamäärä saattaa liittyä luultavasti myös radioharrastajapainotteiseen vastaajajoukkoon, joka oli tottunut etsimään ja kuuntelemaan muitakin kuin vain tavallisimpia suomalaisia yleisradiokanavia. Näillä asiaan vihkiytyneillä harrastajilla merentakaisen radiokanavien ja AM-taajuuksien kuuntelu myös jatkui, vaikka Suomen Yleisradio ryhtyikin nopeasti toimenpiteisiin pitääkseen suomalaiset kuuntelijat omilla kanavillaan.

Valtiollisten radioyhtiöiden huomattua merirosvoradioiden suosion ne kiirehtivät pyrkimään estämään laittoman toiminnan. Paitsi että yleisradioyhtiöiden kanavien kuuntelijamääriä suoraan vähentävät kilpailijat haluttiin pois toimimasta, niin radioyhtiöissä ymmärrettiin myös se, että merirosvoradiot soittivat sellaista musiikkia, jota ihmiset halusivat kuunnella. Niinpä kevyempi musiikki sai vähitellen enemmän soittoaikaa ja omia ohjelmiaan myös Yleisradiossa. Ensimmäinen suomalainen juonnettu kevyen musiikin ohjelma *Kaleidoskooppi* alkoi 20.6.1962, ja kymmenen päivää myöhemmin loppuivat Radio Nordin lähetykset ⁴⁸. *Sävelradio* puolestaan alkoi vuonna 1963. Merirosvoradioiden toiminta-aika jäi lyhyeksi, mutta siitä huolimatta ne ehtivät saavuttaa runsaasti kuuntelijoita. Merirosvoradioita voi osaltaan pitää lähtölaukauksena radiomusiikin muutokselle ja musiikkiohjelmiston vähittäiselle viihteellistymiselle ⁴⁹.

Kun nuorison mieleen olevaa musiikkia sitten viimein sai kuunnella radiosta, sitä haluttiin myös tallentaa. 1960-luvulla markkinoille tullut ja siitä vähitellen yleistynyt c-kasetti tarjosi mahdollisuuden tähän. Monet vastaajista kertovat odottaneensa kasetti kasettipesässä ja sormi rec-napilla valmiina seuraavaa tulevaa kappaletta ⁵⁰. Tyypillinen c-kasetteihin liittyvä muisto on myös se, miten paljon juontajan puhuminen kappaleen päälle ärsytti ⁵¹. Tästä ovat kertoneet myös lähes kaikki minulle suullisesti ja spontaanisti radiomuistoistaan kertoneet ihmiset. Myös Kaarina Kilpiö, Vesa Kurkela ja Heikki Uimonen ovat omistaneet juuri kasettien kotiaänittämiselle paljon sivutilaa *Koko*

⁴⁸ Kemppainen 2011, 92.

⁴⁹ Salokangas 1996, 104–106.

⁵⁰ Esimerkiksi ainakin M1972, M1978, N1979.

⁵¹ Esimerkiksi M1972.

kansan kasetti -kirjassaan (2015). Kilpiön ja kumppaneiden mukaan radio oli kotiäänittäjille tärkein yksittäinen musiikin lähde, vaikka suhde radion tarjontaan olikin kaksijakoinen. Yleisradion ohjelmissa lähetettiin rajallisesti mieleistä musiikkia, mutta äänittämisen ansiosta tästä rajoitteesta oli mahdollisuus päästä irti. Toisaalta intensiivinen radion kuuntelu sopivan äänitettävän kappaleen toivossa oli jännittävää, ja juuri tuo tarkkaavainen kuuntelu teki radionkuunteluhetkistä mieleenpainuvia.⁵²

Nuorena tärkeää oli pysyä kartalla uusimmista musiikkikappaleista ja muista ajankohtaisista trendeistä, ja pitkään monet saivat kaikkein tuoreimmat tiedot niin uutisista kuin nuorisomusiikistakin radion välityksellä. Radiosta kuultu musiikki on monella vaikuttanut myös myöhempään musiikkimakuun, kuten kertoo esimerkiksi vuonna 1972 syntynyt mies kuultuaan ensimmäistä kertaa radiosta Yön Joutsenlaulukappaleen – hänen musiikkimakunsa muuttui sen myötä rockimpaan suuntaan⁵³. Radion merkitys musiikkimaun jalostajana ja nuoren identiteetin kehittäjänä tuli samalla tavoin esiin monen muistelijan vastauksissa. Vastauksista ilmeni myös se, että musiikki vaikuttaa olevan monelle vastaajalle edelleen tärkein syy kuunnella radiota.

Kuten kerrottua, radio-ohjelmista kaikkein eniten mainintoja sai *Lauantain toivotut levyt*. Kyselyaineiston perusteella on vaikea sanoa, mistä tämä voisi johtua. Kukaan vastaajista ei juuri perustellut asiaa, vaan *Lauantain toivotut* vain mainittiin mieleen jääneiden tai nykyään kuunneltavien ohjelmien kohdalla – ohjelma on jonkun mielestä edelleen pakko kuunnella aina, kun mahdollista⁵⁴. Erään muistelijan mukaan "Lauantain toivotut tuo pakahduttavan nostalgisena mieleen ajat umpimaaseudulla nuoruudessani, niitä nykyaikunkilaisena kuunnellessa joka lauantainakin parin kolmen levyn ajan palaan lapsuuteni Impivaaraan"⁵⁵. Ohjelman tuoma nostalgia voi olla syy sen muistamiseen ja kuunteluun, sillä se tuo mieleen muistoja lapsuudesta. Nostalgia ja kaipuu ehkä osaltaan selittävät ohjelman mieleen painuvuutta. Lisäksi ohjelmaan on saanut lähettää terveisiä ja onnitteluja, joiden lähetykseen pääsemistä jännitettiin radion ääressä koko perheen voimin. "Hetki julkisuudessa" sekä omien terveisten lukeminen tai tutun nimen mainitseminen ovat mieleen jääviä asioita. Sekä

⁵² Kilpiö, Kurkela ja Uimonen 2015, 126.

⁵³ M1972.

⁵⁴ N1958.

⁵⁵ M1946.

nostalgiaa että radiossa esiintymistä käsitellään enemmän luvussa 3.

2.2. Kuunnelmat

Moni vastaaja muistelee aineistossani Yleisradion kuunnelmia. Kuunnelmat ovat kuuluneet Yleisradion ohjelmistoon heti ohjelmatoiminnan alusta alkaen ja olleet aina lähes poikkeuksetta hyvin suosittuja. Aluksi nimellä ”kuulelma” tai ”kuulonäytelmä” esitettiin enimmäkseen studiossa äänitettyjä tai teatterista suorana radioitavia näytelmiä. 1930-luvulta lähtien alettiin vähitellen kirjoittaa nimenomaan radiolle tarkoitettuja näytelmiä, jotka ottivat huomioon radion luonteen ainoastaan kuuloaistin kautta vaikuttavana välineenä. Näiden näytelmien nimeksi vakiintui pian kuunnelma. Uusi kuunnelmatyyppi, sarjakuunnelma, alkoi vuonna 1938. Ensimmäinen tämän lajityypin edustaja oli *Suomisen perhe*. Siitä tuli hyvin suosittu, ja sitä tehtiin liki 400 jaksoa aina vuoteen 1958 saakka.⁵⁶

Eniten nimettyjä mainintoja aineistossani kuunnelmista saivat *Knalli ja sateenvarjo* (13 mainintaa) sekä jännityskuunnelma *Hyvää iltaa, nimeni on Cox* (9 mainintaa). Myös huumorisarja *Kankkulan kaivolla* sekä seikkailu- ja jännityskuunnelma *Kalle Kustaa Korkin seikkailut* näyttävät olleen mieleenpainuvia. *Knalli ja sateenvarjo* herätti monessa vastaajassa erityisen lämpimiä tunteita, ja eräs vastaaja kertoi, ettei ole vielä kukaan oikein selvinnyt kuunnelman loppumisesta⁵⁷. Jonkun mielestä kuunnelma oli ”paras kaikista”⁵⁸. Kyseisellä kuunnelmalla vaikuttaa olleen syystä tai toisesta erityinen sija ihmisten sydämissä. Kuunnelma on alun perin brittiläinen, ja se kertoo ministeriön virkamiehistä ja ivailee huumorin pilke silmäkulmassa valtion virkamiehille ja byrokratialle. *Knalli ja sateenvarjo* oli Yleisradion pitkäikäisin kuunnelma (lähetysvuodet Suomessa 1979-2010), ja sen viimeisten vuosien jaksot olivat käsikirjoittaja Edward Taylorin suoraan Ylen Radioteatterille kirjoittamia.⁵⁹

Kuunnelmien seuraaminen oli myös sosiaalinen tapahtuma, kun radion äärelle kerääntyi kuunnelman alkaessa usein koko perhe. Eräs muistelijä kertoo lapsena

⁵⁶ Gronow 2010, 88–98; myös Salokangas 1996, 85, 88.

⁵⁷ N1969.

⁵⁸ N1972.

⁵⁹ *Knalli ja sateenvarjo*. Wikipedia 23.10.2015. <https://fi.wikipedia.org/wiki/Knalli_ja_sateenvarjo>

kuunnelleensa *Knalli ja sateenvarjo* -sarjaa. Hänen mieleensä on jäänyt eritoten kuunteluhetken ”lämmin tunnelma ja isän ilo uudesta Knalli-jaksosta”⁶⁰. Hieman samalla tavoin kertoo toinen muistelijä kuunnelleensa isänsä kanssa *Kalle Kustaa Korkin seikkailuja* –kuunnelmaa⁶¹. Pienille lapsille on ollut mieleenpainuvaa viettä aikaa yhdessä isän kanssa kuunnellen radiota, jos yhteiseen aikaan ei juuri muulloin ole ollut mahdollisuutta. Lisäksi kuunteluhetken erityinen tunnelma on jättänyt onnellisen muistijäljen. Samoin kertoo eräs muistelijä: ”Koko perhe kuuntelemassa radiokuunnelmaa ja nauretaan ihan katketaksemme. Näin oli lapsena ja näin teemme omankin perheen kanssa”⁶². Kuunnelma kokosi usein koko perheen radion ääreen. Ne yhdistivät eri sukupolvia ja voi olla, että samaa kuunnelmaa ovat eri aikaan kuunnelleet niin isovanhemmat kuin lapsenlapsetkin. Esimerkiksi *Noita Nokinenä* -lastenkuunnelmasta naismuistelijä kertoo, että hän on siirtänyt omille lapsilleen samaa kuuntelemisen iloa, kuin mitä hän itse pienenä koki⁶³.

Eräs syy kuunnelmien suosioon on varmasti se, että kuunnellessa mielikuivitus pääsee hyvin irti. Erään vastaajan mukaan ”[k]uuntelussa jää enemmän tilaa mielikuiville, ei kaikki ole siis valmiiksi pureksittua”⁶⁴. Yleisradion kuunnelmat ovat hyvin tehtyjä ja mielenkiintoisia, jolloin niiden kuunteluun on voinut jäädä koukkuun aivan kuten tv-sarjoihin. Miesvastaajan mielestä ”[e]nnen vaan osattiin tehdä paremmin kun ei ollut niin kiire kuin nykyään”⁶⁵. Tämäntyyppiset lausahdukset voi liittää nostalgiseen, ennen kaikki oli paremmin -tyyppiseen muisteluun, jonka tarkoituksena on kirkastaa ja painaa mieleen hyviä muistoja.⁶⁶ Kolmen tässä aineistossa suosituimmaksi nousseen kuunnelman lisäksi vastaajille ovat jääneet hyvin mieleen myös *Linnunradan käsikirja liftareille*, *Sinuhe Egyptiläinen* ja lastenkuunnelma *Noita Nokinenä*.

Kuunnelmissa viehättää niiden todellisuudentuntu. Toisinaan tosi ja fiktio jopa sekoittuvat, kuten kerrotaan käyneen Orson Wellesin tunnetun *Maailmojen sota* -kuunnelman kohdalla. Se sai ensiesityksensä Yhdysvalloissa vuonna 1938 ja kertoo kuvitteellisesta marsilaisten hyökkäyksestä maapallolle. Ohjelma muistuttaa

⁶⁰ N1985.

⁶¹ N1955.

⁶² N1972.

⁶³ N1964.

⁶⁴ M1958.

⁶⁵ M1957.

⁶⁶ Nostalgiaista ja sen merkityksestä muistelussa enemmän luvussa 3.

tavanomaista sunnuntai-illan sävelradiolähetystä, jonka toistuvasti keskeyttävät yhä hälyttävämmiksi muuttuvat uutistiedotukset ja reportaasit marsilaisten hyökkäyksestä Yhdysvaltoihin, New Jerseyhyn. Vaikka sekä ohjelmatiedoissa että kuunnelman alussa korostettiin, että kyseessä on kuunnelma, niin monet todella luulivat maailmanlopun olevan tulossa. Kuunnelma aiheutti laajamittaista paniikkia etenkin juuri New Jersey lähellä asuvissa ihmisissä. Jälkeenpäin tosin on sanottu, että uutiset kuunnelman aiheuttamasta joukkohysteriasta olivat liioiteltuja.⁶⁷ Vuonna 1975 syntynyt mies kertoo oman muistonsa kuunnelmasta: "[...] kuulin pienenä ensimmäistä kertaa Orson wellenin Maailmojen Sodan. En tiennyt että kyseessä on kuunnelma joten luulin että siinä kerrotut tiedotteet ovat totta"⁶⁸.

On kuitenkin mahdollista, että kyseinen miesmuistelija on erehtynyt. Hän on sen ikäinen, ettei ole välttämättä kuullut juuri *Maailmojen sota* -kuunnelmaa radiosta. Ehkä muistelija sekoittaa *Maailmojen sodan* toiseen, vuosia myöhemmin radioituun hyvin samantyyppiseen kuunnelmaan *Seuraava sota*, joka lähetettiin Yleisradiossa vuonna 1985. Kuunnelma kertoi kuvitteellisesta kolmannen maailmansodan syttymisestä ja sai aikaan hyvin samankaltaista paniikkia kuin *Maailmojen sota* aikoinaan⁶⁹. En ole löytänyt varmaa tietoa siitä, että Orson Wellesin *Maailmojen sota* olisi esitetty suomeksi radiossa, joten tämän tiedon valossa uskallan asettaa kyseenalaiseksi sen, että vuonna 1975 syntynyt miesmuistelija todella olisi kuullut sitä lapsena radiosta. On selvää, etten voi olla varma tästä, eikä se, että muistelija mahdollisesti erehtyy, tee hänen kertomastaan yhtään muita radiomuistoja huonompaa. Tämä yksi muisto tuo kuitenkin hienovaraisesti esille muistamisen subjektiivisuuden.

Melko paljon muisteltiin myös hieman tuoreempia ohjelmia, sanailulle ja kielelliselle huumorille rakentuneita *Alivaltiosihteriä* ja *Koe-eläinpuistoa*. Niitä voi nimittää kuunnelmiksi, vaikka määritelmä voikin olla hieman häilyvä. Toinen nimitys voisi olla myös esimerkiksi fiktio-ohjelma. *Koe-eläinpuiston* ja *Alivaltiosihterin* yhteydessä vastaajat mainitsevat, että ohjelmien huumori herätti kiinnostuksen kuuntelua kohtaan⁷⁰. Totta on, että kyseiset ohjelmat lienevät persoonallisella otteellaan erottuneet

⁶⁷ Lindfors 2013: *Marsilaiset hyökkäävät*. Yle Elävä Arkisto 8.8.2013; myös Sivelä 2015, 49-50.

⁶⁸ M1975.

⁶⁹ Stavén 2013: *Kuvitteellinen sota sai aikaan paniikin*. Yle Elävä Arkisto 10.4.2013.

⁷⁰ Esimerkiksi N1958, M1978, N1980.

muista. *Koe-eläinpuisto* kuuluu aineistossani toisaalta myös ärsyttävänä pidettyjen ohjelmien kategoriaan. Ohjelma henkilöityi Gösta Sundqvistiin, joka esittää ohjelmassa radiotoimittajaa. Yksin tai yhdessä näyteltyjen juontajakollegoidensa kanssa hän kiertää ohjelmassa haastattelemassa ihmisiä erilaisissa tilanteissa ja elämän eri aloilta. Tyypillistä ohjelmalle oli, että kaikki tilanteet vietiin äärimmäisyyksiin saakka niin hyvässä kuin pahassakin.⁷¹ *Koe-eläinpuisto* on ollut mielipiteitä jakanut sarja, joka toisten mielestä on hauska ja viihdyttävä ja toisten mielestä ärsyttävä (”sitten tuo koe-eläinpuisto joka V:n ärsyttävä⁷²”). Erityistä tyytymättömyyttä radiokuuntelijoissa on herättänyt sarjan roisi kielenkäyttö⁷³.

2.3. Radioesiintyjät

Radiossa puhuvalla henkilöllä on vuosien saatossa ollut monta nimeä. Eri vuosikymmeninä käytettyjä nimikkeitä ovat olleet muun muassa speaker, kuuluttaja, selostaja ja nyttemmin juontaja.⁷⁴ Tässä yhteydessä käytän silti termiä radioesiintyjä, sillä katson, että se kattaa eri aikoina radiossa puhuneet ja esiintyneet henkilöt eikä suoraan rajaa pois minkään ammattikunnan edustajaa. Myös verkkokyselyssä aihetta käsitelty kysymys oli mahdollisimman vapaan kerronnan mahdollistavassa muodossa ”Kerro mieleesi jääneistä radioesiintyjistä”.

Kysymys on oleellinen, sillä musiikin lisäksi suhde radiojuontajiin muodostui monella vastaajalla nuoruusiällä tärkeäksi.⁷⁵ Muun muassa nuorten ohjelmien toimittajat Anneli Tempakka⁷⁶ ja Uma Aaltonen (1940-2009)⁷⁷ on mielletty henkilöiksi, joilla on ollut jollain tavalla vaikutusta. Eräs minulle jo aikaisemmin radiomuistoistaan kertonut nainen sanoi ajatelleensa, että Anneli Tempakka välitti oikeasti nuorista ja oli heille turvallinen aikuinen. Toiset juontajat muistetaan puolestaan hauskoista jutuistaan, kuten vaikkapa Radiomafian/YleX:n kaksikko Juuso ja Peltsi⁷⁸.

⁷¹ *Koe-eläinpuisto*. Wikipedia 3.8.2015. <<https://fi.wikipedia.org/wiki/Koe-el%C3%A4inpuisto>>

⁷² M1946.

⁷³ Koppinen 2015: *Yle pyörsi päätöksensä: Koe-eläinpuisto saa jatkua, mutta vain keskellä yötä*. HS.fi 5.1.2015.

⁷⁴ Oinonen, Suominen ja Tuomi 2009, 3-4.

⁷⁵ N1991.

⁷⁶ Anneli Tempakka juonsi muun muassa nuorten radio-ohjelmaa *Olen erilainen nuori*. Kemppi 2011: *Pavlo on hintti*. Yle Elävä Arkisto 22.11.2011.

⁷⁷ Aaltonen oli paitsi nuorten valistajana pidetty radiotoimittaja, myös poliitikko. Kaseva 2009: *Uma Aaltonen*. HS.fi.

⁷⁸ N1989.

Toisaalta ohjelman juontajalla ei välttämättä ole väliä, sillä joskus ohjelman sisältö merkitsee enemmän: ”En yleensä kiinnitä huomiota siihen, kuka siellä juontaa. Ennen oli tarjontaa niin vähän, että juontajallakin oli enemmän merkitystä”.⁷⁹ Jonkun muistelijan mielessä ohjelma ja sen juontaja ovat puolestaan tiiviisti yhtä, sillä ”[s]uosikkiesiintyjät liittyvät aina kiinteästi ohjelmaan: puhutteleva ja uutta sisältöä tai näkökulmaa avaava ohjelma liittyy vahvasti esiintyjän tai toimittajan ammatilliseen tasoon ja kykyyn luotsata oman näköistä rohkeaa ohjelmaa”⁸⁰. Hyvät radiojuontajat ja radioäänit kuitenkin muistetaan vielä vuosienkin jälkeen riippumatta siitä, mikä on ollut syy siihen, että juuri kyseiset esiintyjät ovat olleet hyviä. Merkillepantavaa on, että vanhemmat vastaajat muistavat ohjelmien yhteydessä enemmän juontajia nimeltä kuin nuoremmat. Radiojuontajalla ei välttämättä ole enää niin paljon merkitystä kuin aikaisemmin. Nykyään radiojuontajan hyvät jutut jäävät kyllä mieleen, mutta nimet eivät⁸¹. Ohjelmia siis kuunnellaan nykyään enemmän juontajien hyvien juttujen tai oman maun mukaisen musiikin takia, mutta se, kuka puhuu, ei vaikuta enää olevan yhtä tärkeää kuin aikaisemmin.

Asiaan vaikuttanee osaltaan myös radio-ohjelmiston muutos alkuvuosikymmenien nimetyistä ja otsikoiduista ohjelmista lähetysvirran suuntaan. Ensimmäiset kaupalliset radiot aloittivat Suomessa vuonna 1985. Niiden iskuun vastatakseen Yleisradio toteutti 1990-luvun alussa laajan radiokanavaudistuksen, ja uudet kanavat profiloitiin enemmän kohderyhmäajattelun mukaisesti⁸². Kanavien ohjelmistot alkoivat entistä enemmän muistuttaa toisiaan, eikä varsinaisia ohjelmia enää välttämättä erotettu omiksi kokonaisuuksikseen. Tällöin on kyse lähetysvirtaradiosta.⁸³ Tämän tyyppisen radion puhe- ja musiikkivirran suloisessa melskeessä sillä, kuka studiossa kuulijalle puhuu, ei ole välttämättä enää niin suurta merkitystä kuin aikaisemmin.

Lähetysvirtaradioon siirtyminen on havaittavissa muisteluaineistossa. 1980- ja 1990-luvulla syntyneiden vastaajien muistoissa kerrotaan vain muutamista radioesiintyjistä. Heidän joukostaan yksi nousee esille, vaikka mainintoja ei erityisen paljon olekaan:

⁷⁹ N1959.

⁸⁰ N1969.

⁸¹ N1988.

⁸² Nukari ja Ruohomaa 1992, 5-7, 62-64.

⁸³ Nukari ja Ruohomaa 1992, 5-7, 62-64.

Radio Suomipopin Jaajo Linnonmaa. Paitsi että Jaajon, Anni Hautalan ja Juha Perälän luotsaama *Aamulypsy*-ohjelma on hyvin suosittu, niin mieleenpainuvuuteen vaikuttaa varmasti myös miehen persoonallinen olemus ja jutut.⁸⁴ Häneen ei ehkä niinkään liity sellaisia muistoja, jotka olisivat kuulijoille jotenkin merkittäviä ja tärkeitä, vaan nimeäminen ja muistaminen kertovat ennemminkin juontajuudessa ja tunnettuudessa tapahtuneesta muutoksesta kuin myös siitä, millaiset henkilöt radiosta tunnetaan ja muistetaan, kun selkeitä ohjelmia ja niiden tiettyjä juontajia ei enää niin paljon ole.

Kiinnostava havainto oli myös se, että kysyttäessä muistettuja radioesiintyjiä monet mainitsivat tunnettuja laulajia ja yhtyeitä, esimerkiksi Kipparikvartetin ja Olavi Virran. Myös radion viihdekuunnelmien hahmoja muisteltiin, etenkin *Kankkulan kaivolla* -sarjassa esiintynyttä Tippavaaran vanhaisäntää⁸⁵. Näyttelijä Leo Jokelan esittämä papukaija G. Pula-Aho oli jäänyt monen mieleen. Mielestäni tämä on hyvä esimerkki muistitiedon subjektiivisuudesta ja siitä, miten eri lailla asiat voi tulkita. Vaikka esimerkiksi itse miellän radioesiintyjän juontajaksi tai muuksi radiossa työskenteleväksi ja siellä esiintyväksi ja puhuvaksi henkilöksi, niin radioesiintyjäksi voidaan näemmä mieltää myös laulajat ja kuunnelmasarjojen fiktiiviset hahmot. Heidät muistetaan yhtä lailla radiossa ylipäänsä esiintyneinä ihmisinä tai hahmoina.

2.4. Erityisesti muistetut tapahtumat ja ohjelmat

Radiosta muistetuista tapahtumista eniten esiin nousivat presidentti Kennedyn murha vuonna 1963, Tšekkoslovakian miehitykseen liittyvät tapahtumat vuonna 1968, matkustajalautta Estonian uppoaminen 1994 ja New Yorkin terrori-iskut eli niin kutsuttu 9/11 -tapaus vuonna 2001. Koska kysymyksenasettelu kuului ”kerro merkittävistä tapahtumista (esim. urheilukilpailut, poliittiset murrokset) joista olet kuullut radiosta”, vastaajilla oli mahdollisuus kertoa lähes mistä vain. Niinpä vastaajat luultavasti luettelivat myös yleensä vain mieleensä tulevia uutisia ja tapahtumia, joista

⁸⁴ Linnonmaa on valittu yleisöäänestyksellä Vuoden Radiojuontajaksi vuosina 2009-2011 ja 2013-2015. *Aamulypsy* on valittu Vuoden radio-ohjelmaksi 2013-2015, ja Radio Suomipop palkittiin vuosina 2013-2015 Vuoden kanavana.

Kemppainen 2015, 377; *Radio Gaala*. Wikipedia 5.4.2015. <https://fi.wikipedia.org/wiki/Radio_Gaala>; Radiomedia: Radio Gaala. <www.radiomedia.fi/radiogaala>

⁸⁵ Koomista roolia esitti näyttelijä Oke Tuuri. Tippavaaran vanhaisäntä oli lievästi viinaanmenevä, ja sarjassa hän leikitteli jatkuvasti hieman kielletyntuntuksilla asioilla, kuten vihjailemalla viinanpoltosta. Tarkemmin ks. Oinonen 2004, 287-298.

ovat sattuneet kuulemaan radion ollessa auki.

Kaikki mainitut tapahtumat ovat kuuluneet aikansa suuriin uutisiin, jotka ovat syystä jääneet myös maailmanhistoriaan. Niistä on uutisoitu paljon, joten juuri kukaan ei ole voinut välttyä niiltä. Pentti Raittila vertaa Estonian uppoamista toiseen vuosien takaiseen Suomessa sattuneeseen suuronnettomuuteen, vuoden 1976 Lapuan patruunatehtaan räjähdykseen. Hänen mukaansa molemmille oli yhteistä katastrofien mittavuus, dramaattisuus ja koskettavuus koko kansakunnan keskuudessa.⁸⁶ Kaikki nuo Raittilan luettelemat seikat koskevat lisäksi myös muita tämän tutkimuksen kyselyvastaajien eniten mainitsemia tapahtumia, Yhdysvaltain presidentti John F. Kennedyn murhaa, Tšekkoslovakian tapahtumia ja 9/11-terrori-iskuja. Onnettomuus- ja kriisiuutiset ovat aina ikäviä, mutta ne muistetaan, koska ne koskettavat koko kansakuntaa ja usein myös yhdistävät ihmisiä hädän hetkellä.

Moni vastaaja huomautti, että television jo tultua ja lyötyä itsensä läpi radiota seuratumpana uutismedianä, merkittävät uutiset on luultavasti kuultu ensimmäisenä televisiosta tai esimerkiksi luettu lehdestä. Tilanteen kulkua ja etenemistä on myöhemmin voitu seurata päivän mittaan radiosta. Jukka Kortti toteaa televisiomuistoja käsittelevässä tutkimuksessaan, että vaikka televisio tullessaan vähensi radion kuuntelua, niin radio säilytti silti paikkansa uutis- ja viihdevälineenä. Hänen mukaansa monet käyttivät televisiota ja radiota rinnakkain kuten nykyään televisiota ja internetiä.⁸⁷ Kuvatun kaltainen yhteiskäyttö käy esiin myös omasta tutkimusaineistostani. Kortin tutkimuksessa 2000-luvun alussa ilmeni toinenkin oman tutkimukseni kanssa yhteneväinen seikka: nykyinen uutistulva on moninkertainen verrattuna aikaisempiin vuosikymmeniin.⁸⁸ Tämän seikan moni otti esiin kysymyksen ”miten muut mediat (esimerkiksi televisio ja internet) ovat vaikuttaneet tapaasi kuunnella radiota” yhteydessä. Vastaajista moni koki, että suuren kanavamäärän vuoksi niin radiosta kuin televisiosta on nykyään vaikea löytää sopivaa katsottavaa tai kuunneltavaa. Palaan tämän kysymyksen käsittelyyn luvussa 4.

Joskus dramaattisesta tapahtumasta uutisointi on keskeyttänyt tavallisen lähetyksen,

⁸⁶ Raittila 1996, 11.

⁸⁷ Kortti 2007, 260.

⁸⁸ Kortti 2007, 258.

mikä on jäänyt hyvin mieleen. Eräs muistelija esimerkiksi kertoo nuorten musiikkiohjelman keskeytyneen, kun tieto presidentti John F. Kennedyn murhasta tuli ⁸⁹. Nykyään internet on haastamassa, ellei jo voittanutkin, paikan nopeimpana uutisten ja ajankohtaisimman tiedon välittäjänä. Asioiden todentuntuisuus jää kuitenkin helpommin mieleen, kun kuulee uutistenlukijan äänen sen sijaan, että vain lukisi uutisen. *Maailmojen sota* -kuunnelman kohdalla fiktiota luultiin todeksi, mutta sama voi tapahtua myös toisin päin. Muistelija kertoo, miten luuli autoa ajaessaan kuuntelevansa jännityskuunnelmaa, joka osoittautui kuitenkin todelliseksi kouluampumistapaukseksi:

Tulin cittarista autolla ja luulin kuuntelevani jännityskuunnelmaa. Kyse olikin tositalanteesta, toimittaja selosti livenä jotein (en muista mitä niistä) kouluampumistilannetta. Se oli karmivaa. ⁹⁰

Monta mainintaa muistettujen ohjelmien ja tapahtumien kohdalla sai myös urheilu. Ennen televisiota ja jopa vielä sen varhaisvuosina urheilukilpailujen tunnelmaan pääsi parhaiten radion äärellä. Eräs vastaajista kertoi isänsä seuranneen urheilua televisiosta kuvan kanssa, mutta ilman ääntä. Parempi selostus kuunneltiin samanaikaisesti radiovastaanottimesta. ⁹¹ Useasti nimettyjen henkilöiden joukossa olivatkin urheiluselostajat Pekka Tiilikainen, Paavo Noponen ja Raimo Häyrinen. Tärkeitä ovat olleet suuret urheilukilpailut, joiden kulkua ja suomalaisten urheilijoiden menestymistä on seurattu tiiviisti. Urheilukilpailujen seuraaminen ja omien kilpailijoiden kannustaminen liittyy myös kansallisuusaatteeseen. Marko Lehden mukaan urheilukilpailujen seuraaminen tarjoaa ihmisille ”tunteilla ladattuja hetkiä, joiden kautta he tiedostavat yhteisen kansallisen identiteetin ja myös ilmaisevat sitä”. Osallistuminen urheilutapahtumaan joko paikan päällä tai tiedotusvälineiden kautta on kuin rituaali, jonka kautta kuvitellusta yhteisöstä, kansakunnasta, tehdään todellinen. ⁹² Rituaalisuus ja se, että kansainvälisissä urheilukilpailuissa menestyminen toimii etenkin sodan jälkeisinä aikoina pienen kansan identiteetin rakentajana, selittävät osaltaan urheilumuistoja ja niistä kertomista.

⁸⁹ M1942.

⁹⁰ N1962.

⁹¹ N1967.

⁹² Lehti 1999, 145.

Aineiston kokoon nähden monta mainintaa sai *Metsäradio*-ohjelma, mikä tuli jonkinasteisena yllätyksenä. *Metsäradion* tunnusmusiikki on jäänyt joillekin hyvin mieleen⁹³, ja erään mielestä *Metsäradion* tunnelma oli ihana. Sama naisvastaaja muistaa myös *Metsäradion* miesjuontajat.⁹⁴ Ohjelman muistaminen kielii luultavasti siitä, miten moni perhe sai vielä 1950–1970-luvuilla elinkeinonsa jollakin tavalla metsänhoidosta ja luonnosta, ja siksi ohjelman kuuntelu oli tärkeää. Ohjelman runkona oli kevyt (tanssi)musiikki, minkä lisäksi käsiteltiin metsäalan ajankohtaisia kysymyksiä ja vastattiin kuulijoiden lähettämiin kysymyksiin. *Metsäradio* täytti kuluvan vuoden tammikuussa jo pyöreät 70 vuotta. Nykyään ohjelmassa käsitellään metsien lisäksi esimerkiksi yleisemmin luontoa ja retkeilyä.⁹⁵

Jumalanpalveluksia on lähetetty radiossa yhtä kauan kuin Yleisradio on toiminut: heti yhtiön lähetysten alkua seuraavana sunnuntaina 12.9.1926 radioitiin sekä suomen- että ruotsinkielinen jumalanpalvelus. Ortodoksiset jumalanpalvelukset saatiin radioon vuonna 1929 (ensimmäinen lähetettiin Tallinnasta), ja säännöllisesti niitä radioitiin vuodesta 1931. Vapaakirkollisia jumalanpalveluksia alettiin radioida vuonna 1939.⁹⁶ Usko Saraneva mainitsee vuoden 1982 pro gradu -tutkimuksessaan aineistossa esiin nousseen radiokirkon. Sillä tarkoitetaan radioitua jumalanpalvelusta, jota keräännuttiin joukolla kuuntelemaan johonkin lähiseudun taloon. Seuraavassa 66-vuotias nainen muistelee radiojumalanpalveluksen kuuntelua mummonsä kanssa:

Muistan kuinka mummo istui pyhäaamuisin kiikkutuolissa pitkä tukka tiukasti letitettynä ja nutturalle kierrettynä kuunnellen pyhäpuvussa ja oikein iso musta silkkihuivi harteillaan kirkonmenoja vanhasta putkiradiostaan. Hänellä oli iso musta nuotillinen virsikirja josta hän lauloi virsiä ohjelman mukana. Minun piti istua aivan hiljaa, rusettipäisenä, mummon vieressä jakkaralla. [...] Mummon vanhan naisen hieman kimeä ääni veisasi antaumuksella. Minusta se oli hassu tilanne, ihan kuin me olisimme olleet kirkossa vaikka istuimme mummon

⁹³ N1964, N1967.

⁹⁴ N1955.

⁹⁵ Lyytinen 1996, 290; Lindfors ja Yli-Ojanperä 2016: *Metsäradion hongat alkoivat humista Suomen jälleenrakennuksen kannustukseksi*. Yle Elävä Arkisto 15.1.2016.

⁹⁶ Lyytinen 1996, 109-110.

kammarissa. ⁹⁷

Siitä huolimatta, että istuttiin kotona, kuunneltiin samalla hartaudella kuin oltaisiin kirkossa. Radio toi tärkeät jumalanpalvelukset kaikkien ulottuville, riippumatta pitkästä matkasta tai säästä. ⁹⁸ Tosin jumalanpalvelusradiointien alettua heräsi pelko siitä, että ne vähentäisivät kirkossa kävijöiden määrää. Lisäksi pyhän toimituksen hartaus voisi radiosta kuunneltuna kadota, kun samalla saattoi jutella, tai jopa tupakoida tai juoda kahvia. ⁹⁹

Pelot olivat kuitenkin ainakin osittain turhia. Saraneva kertoo, että radiokirkossa vallitsi harras tunnelma, ihan kuin jumalanpalveluksessa todella istuttaisiin kirkossa. Lasten tuli myös olla hiljaa. ¹⁰⁰ Saranevan tutkimuksen aineisto koostuu Kansanrunousarkiston kirjoituksista jotka käsittelivät radion varhaisvuosia 1920–1960 Suomessa. Ajanjakso limitty osittain oman tutkimukseni vanhimpien muistojen kanssa, joten aineistossani kymmenkunta muistelija kertoo hyvin samanlaisista asioista ja että heidän ollessaan lapsia radiojumalanpalvelus oli tärkeää kuunnella. Näin kertoo esimerkiksi nyt noin kuusikymmenvuotias nainen vastauksessaan ¹⁰¹. Olen kuullut myös tapauksesta, jossa kertojan sisko sai äidiltään luvan tehdä käsityötä radiojumalanpalveluksen aikana. Jumalanpalveluksen päätyttyä kaikki sen aikana kudottu piti tosin purkaa. Tämä kuvastaa hyvin perisuomalaista kristillistä eetosta ja ajatusta siitä, että sunnuntai on pyhäpäivä. Silloin ei tehdä työtä, vaan hiljennytään sanan äärelle.

2.5. Radiopuhujan ääni muistoissa

Radiossa äänen merkitys korostuu, kun puhujaa ei näe. Useissa radiotyön oppaissa on korostettu sitä, että juontajan/toimittajan on puhuttava siten kuin kuuntelijana olisi kokonaisen yleisön sijasta vain yksi ihminen. Helge Miettusen mukaan radiossa ei tule niinkään puhua kuulijalle, vaan kuulijan kanssa. ¹⁰² Myös Paddy Scannellin mukaan radionkuuntelukokemukseen kuuluu tuntu siitä, että siellä puhutaan juuri minulle –

⁹⁷ N1950.

⁹⁸ Saraneva 1982, 81-83.

⁹⁹ Lyytinen 1996, 109.

¹⁰⁰ Saraneva 1982, 81-83.

¹⁰¹ N1958, myös 1959.

¹⁰² Miettunen 1966, 86-87, radiossa puhumisesta myös esim. Elovaara 1984, 23-24.

Scannell tähdentää, että kuuntelijalle ei saa tulla tunnetta salakuuntelusta.¹⁰³ Yleisradion varhaisista radiojuontajista ja radiopuheen muutoksista kirjoittanut Paavo Oinonen kuvaa radiossa puhumisen tavan muutosta käsikirjoitetusta ja tarkasti hiotusta kielestä vähitellen rennompaan suuntaan¹⁰⁴. Alkuvuosien kirjakielisestä selostuksesta onkin tultu kauas, kun mietitään nykyhetken radiojuontajien joskus hyvin puhekielistä ilmaisua. Edelleen tärkeä on kuitenkin tunne siitä, että juontaja puhuu juuri minulle.

*Pertti Salovaara oli ihailtu radiopersoona teininä. Oletin äänen perusteella, että hän vastaa kuvitelmani ihannemiehestä. Mikä pettymys kun näin hänestä kuvan ensimmäistä kertaa! Inhosin tuolloin pitkätukkaisia miehiä ja hänellä oli pitkä tukka.*¹⁰⁵

Näin muistelee nyt kolmekymppinen nainen. Itsekin muistan pettyneeni, kun YleX:n ihanaääninen Juha Lahti ei ollut lainkaan sen näköinen kuin olin mielikuvissani ajatellut. Radiota kuunnellessa emme näe siellä puhuvaa ihmistä, mutta hänen äänensä synnyttää väkisinkin mielikuvia. Pelkän äänen perusteella muodostamme usein jonkinlaisen kuvan ihmisestä ja esimerkiksi juuri ulkonäöstä. Käsitteitä radiopuheesta tutkineen Maarit Valon mukaan äänen tulkinta on ”kokonaisvaltaista siten, että vaikutelmat puhujan henkilökohtaisista ominaisuuksista ja hänen viestinnästään ovat erottamattomat”¹⁰⁶. Kuuntelija siis muodostaa kuulemansa perusteella henkilökuvan puhujasta. Henkilökuvaan kuuluvat paitsi puhujan ominaisuudet ja hänen esittämänsä asia myös puhujan tunnetilat, asenteet, ehkä jopa tämän aikomukset ja suhde ympäristöön ja havainnoijaan.¹⁰⁷

Äänen perusteella tulkitaan siis paljon asioita, jopa sellaisia, joita sen kuulemisen perusteella ei oikeastaan edes voisi päätellä. Radiossa puhujan ääni korostuu, sillä se on ainoa kuulijalle välittyvä asia. Nykyään tosin moneen radiostudioon voi katsella kameran välityksellä internetissä, mutta radioääni on silti erityisen suuressa roolissa. Ei siis ole ihme, että radioääniä muistellaan ja niistä kerrotaan vielä vuosien jälkeenkin. Ääni helposti vaikuttaa siihen, että joku ihminen muistetaan pitkään. Seuraavassa

¹⁰³ Scannell 1996b, 13.

¹⁰⁴ Oinonen 2009.

¹⁰⁵ N1980.

¹⁰⁶ Valo 1994, 18.

¹⁰⁷ Valo 1994, 51.

poimintoja aineistoni muistoista, joihin liittyy puhuja ja hänen äänensä:

”Hannu Taanila, sivistynyt, kultivoitunut ääni” ¹⁰⁸

”Legendaarinen kuuluttaja Kaisu Puuskajoki. Äänestä ei voinut erehtyä.” ¹⁰⁹

”Olga K. Miellyttävä radioääni ja hyvä esiintymistyyli.” ¹¹⁰

”Pertti Fagerholm ja hänen huolellinen artikulointinsa [...] Myös Tapani Ripatti, hänhän oli sellainen ns. 'moottoriturpa', puhetta tuli konekiväärin nopeudella, mutta hyvin siitä selvää sai [...]” ¹¹¹

Vastauksissa kerrotaan myös, että mieleen palautuu tuttu ääni, mutta henkilön nimeä ei muisteta. Tämäkin kielii siitä, että ääni on se, joka jää mieleen. Puhetyyli, artikulaatio ja äänen sointi muistuttavat kyllä ihmisestä, jonka nimi on päässyt unohtumaan. Tämä on toki sääli, mutta täysin ymmärrettävää. Ääni ja ihmisen nimi eivät radiossa välttämättä yhdisty. Radio äänimediana tuo vuosienkin takaa mieleen muistoja. Aineistossa ja muisteluissa ei kuitenkaan mainittu radiojuontajan ääntä tai siihen liittyviä muistoja erityisen monesti. Ilmeisesti ääneen ei liity niin tiiviitä ja mieleenpainuvia muistoja, että niistä olisi tässä yhteydessä vuolaasti kerrottu. Olisin jotenkin odottanut, että radiopuhujien äänestä olisi tullut enemmän kertomuksia ja muistoja.

2.6. Ikävät muistot ja hetket

Lähes poikkeuksetta muistelijoiden kertomukset ilmaisivat hyviä ja mukavia muistoja, vaikka ikäviäkin mahtuu mukaan. Vastaajia ei erityisesti ohjattu kertomaan esimerkiksi parhaasta muistostaan liittyen radioon, mutta hyvät ja jollakin tavalla iloiset muistot ovat aineistossa ehdottomasti pääosassa, mitä edelleen selittää nostalgia. Usein muistelu sekä muistojen ja sattumusten kertominen on hyvällä tavalla mieleen painuneiden asioiden kertaamista. Muistot voivat silti olla myös ärsyttäviä tai muulla tavalla ikäviä. Oleellista on huomioida se, mitä ihmiset yleensä tekevät, jos radiosta tuleva ohjelma ei miellytä: vastaanotin suljetaan tai vaihdetaan kanavaa. Koska

¹⁰⁸ M1979.

¹⁰⁹ M1945.

¹¹⁰ N1981.

¹¹¹ M1968.

valinnanvaraa on, kukaan ei yleensä väkisin kuuntele itselle epämieluisia ohjelmaa. Negatiivisia kokemuksia ohjelmasta ei synny, kun sen kuuntelun voi välttää.

Eräs muistelija kertoo mieleensä jääneiksi radioesiintyjiksi Metro-tytöt ja Aikamiehet, 1960-luvun suosittuja yhtyeitä kumpikin, ja perässä oli kommentti ”en tykännyt”¹¹². Edelleen radiossa kuultava ohjelma *Kansanradio* koetaan myös syystä tai toisesta ilmeisen epämiellyttävänä. Eräs vastaaja kommentoi seuraavasti kysyttäessä, oletko koskaan soittanut radio-ohjelmaan tai ollut puhumassa radiossa: ”Ei ole rohkeus riittänyt. Vielä joskus sen teen. Mutta kansanradioon en soita.” Sama muistelija toteaa vastauksissaan myös, että ei kuuntele ”kansan radion tyyppisiä itkuohjelmia”.¹¹³ Toinen ei ”edelleenkään suostu” kuuntelemaan *Kansanradiota*¹¹⁴. Mahdollisesti *Kansanradion* saama leima jonkinlaisena valitusohjelmana edesauttaa tällaisia muistoja. *Kansanradio* ei muutoin saanut juurikaan mainintoja muisteluaineistossa, alle kymmenen, mutta ne harvat olivat pääasiassa yllä kuvaamani kaltaisia epämiellyttävyksiä.

Ärsyttävien ohjelmien tai artistien lisäksi radion välittämät uutiset kuuluisten henkilöiden kuolemasta voi laskea ikäviksi muistoiksi. Monen mieleen on jäänyt esimerkiksi Mannerheimin kuolemaa koskeva uutinen. Eräs nainen muistaa, miten kansakoulun opettaja vei oppilaansa koulun yhteydessä sijainneeseen kotiinsa kuuntelemaan Mannerheimin hautajaisia radiosta. Nainen muistaa tunnelman olleen arvokas ja juhlallinen, kun oppilaat istuivat käskemättä aivan hiljaa lattialla ja kuuntelivat lähetystä hautajaisista.¹¹⁵ Vaikka lapsi ei välttämättä ole ymmärtänyt, kenestä on kyse ja miksi ohjelmaa kuunneltiin, hautajaislähetys on painunut mieleen ja ehkä opettanut jotakin elämästä yleensä, kuten seuraava muisto kuvaa:

Muistan yhden pikkupoikaa järkyttäneen tapauksen. Helmikuussa 1951 radioitiin Mannerheimin hautajaisia, me lapset kuuntelimme radiota vaikka emme asiasta mitään ymmärtäneetkään, olin vajaa 4-vuotias. Yhtäkkiä näin että isällä kyyneleet alkoivat virrata poskia pitkin. En tiennyt että isotkin

¹¹² N1959.

¹¹³ M1953.

¹¹⁴ N1967.

¹¹⁵ N1941.

miehet osaavat itkeä. ¹¹⁶

Erilaiset dramaattiset tapahtumat muistetaan, kuten juuri merkkihenkilöiden tai julkkisten kuolemat. Vuonna 1971 syntynyt nainen kertoo mieleen jääneistä ajomiinailmoituksista:

Lapsuudestani mieleen ovat jääneet erityisesti ilmoitukset "Kuulutus, Perhe Se ja Se, lomamatkalla jossain Itä-Suomessa ..." ja "ajomiina havaittu läntisellä Suomenlahdella ..." Varsinkin ilmoitukset ajomiinoista vielä 1970-luvulla saivat jo lapsena miettimään, miten lähellä sota-aika vielä tuolloin Suomessa oli, vaikka vuosia olikin jo kulunut. ¹¹⁷

Aineistoni tuotti kokonaisuudessaan suuren määrän niin hauskoja kuin ikäviäkin muistelutarinoita. Osa vastaajista oli jollakin tavoin jo itse perustellut muistojaan ja miettinyt, miksi he muistavat kertomansa asiat, vaikka siihen ei ollutkaan erityisesti ohjattu. Oli hienoa myös huomata vastaajien pohtineen syitä muistamiselle. Radion kuuntelusta mieleen jääneet asiat ovat tulkintani mukaan usein olleet jollakin tavalla henkilökohtaisesti koskettavia tai liittyneet johonkin itselle tärkeään asiaan. Muistoista nousi esiin myös radion rooli tärkeänä uutisten ja ajankohtaisen tiedon välittäjänä, kun kerrotaan poliittisista tapahtumista ja merkkihenkilöiden kuolemasta. Joitakin kerrotuista teemoista osasin odottaa, kuten vaikkapa musiikkiohjelmat ja niiden merkitys nuorena.

¹¹⁶ M1947.

¹¹⁷ N1971.

3. Radiomuistojen merkitys

Tässä luvussa paneudun lähemmin siihen, millaisia merkityksiä radiomuistoilla ja radion kuuntelulla vastaajille on. Aiemmassa luvussa kerroin enemmän muistoista yleisellä tasolla, ja konkreettisista muistelluista ihmisistä tai ohjelmista. Seuraavassa pohdin ja tulkitsen kerrottuja muistoja merkityksenannon kannalta. Tämä on oleellista, sillä muistitieto kertoo enemmän juuri tapahtumien merkityksistä kuin itse tapahtumista ¹¹⁸. Millaisia merkityksiä muistelijat itse antavat kertomilleen muistoille, ja toisaalta millaisia merkityksiä tutkija voi kerrotuille muistoille antaa? Millaiset muistot osoittautuvat vastaajille merkityksellisiksi?

Taina Ukkosen mukaan muistelupuheessa (tai tässä tapauksessa -kirjoittamisessa) keskeistä on *menneisyyden merkityksellistäminen*. Näitä merkityksiä voi jäljittää ja tiivistää konstruoimalla muistelupuheesta erilaisia tarinoita. Ukkonen on kuvannut tutkimusaineistossaan esiin tullutta metallin naisten lakkoa telakalla ja koostanut sen lyhyeksi kertomukseksi artikkelissaan. Kertomuksessa oleellista eivät ole yksityiskohdat tai faktat vaan lakon kulttuurinen merkitys eli se, *miksi* lakon muistelemineen on naisten mielestä kertomisen arvoista. ¹¹⁹

Muistoilla ja niiden tulkinnalla on aina jonkinlainen suhde nykyhetkeen, jossa muistosta kerrotaan. Mukavat muistot ovat muistamisen arvoisia siksi, että niihin liittyy jotain muistelijalle tärkeää – esimerkiksi muisto vanhemmista, jokin radio-ohjelma tai ohjelmassa kuultu musiikki, jonka myötä oma minuus alkoi kehittyä. Erityisesti tällaiset asiat esiintyivät tutkimukseni aineistossa tärkeinä muistelun kohteina. Muistot ovat nykyhetkessä tarinoita, joissa muistelija kertoo ja rakentaa omaa elämäänsä. Lisäksi kertojan menneisyys merkityksellistyy ja rakentuu muiston myötä. ¹²⁰ Ei siis ole yhdentekevää, että muistelijat ovat jakaneet juuri nämä muistonsa minun, tutkijan kanssa.

Kerrotuissa muistoissa on yleensä jotakin erityistä, jonka vuoksi ne muistetaan. Arkisia tapahtumia ja niin sanottua tavallisuutta, ”ei mitään erityistä” on usein vaikea

¹¹⁸ Portelli 2006, 55.

¹¹⁹ Ukkonen 2006, 194.

¹²⁰ Ukkonen 2006, 188, 194.

muistella, kuten Taina Ukkonen on omassa tutkimuksessaan huomannut. Vaikka Ukkonenkin oli tutkimushaastatteluissaan kiinnostunut nimenomaan haastateltaviensa tavallisesta arjesta ja elämästä, moni koki, ettei siinä ollut mitään kertomisen arvoista. Kokemuksia ja muistoja vähäteltiin, vaikka ne kiinnostivat tutkijaa.¹²¹ Myös Taina Syrjämaa toteaa ihmisen muistin toimivan siten, että muistamme enimmäkseen poikkeuksellisen ja epätavallisen. Olemme niin turtuneita ja tottuneita arkirutiineihin, että niihin ei helposti kiinnitetä huomiota. Sen sijaan normaali elämä tavallaan liukuu pois, kun tapahtuu jotain tavallisesta poikkeavaa, joka tallentuu muistoihin.¹²²

Oman aineistoni perusteella uskallan olla hieman eri mieltä sekä Ukkosen että Syrjämaan kanssa. On totta, että suuri osa vastaajien kertomista muistoista on mieleenpainuvia juuri erityisyytensä takia. Radiomuistoaineistossani kerrotaan kuitenkin myös aivan tavallisista päivistä ja hetkistä, joihin liittyy radio. Toki niissä on oltava edes jotakin muistelijalle merkityksellistä ja omalla tavallaan erityistä, eihän tapaus olisi muutoin jäänyt mieleen. Oleellista on myös tutkimuksen kysymyksenasettelu – onko kysytty nimenomaan mieleenpainuneista asioista, vai pyydetty yleisesti kertomaan aiheeseen liittyvistä muistoista. Kaikkeen kerrontaan ja muistitietoon liittyy myös erehtymisen ja niin sanotusti väärin muistamisen mahdollisuus. Tapahtuma ei ehkä todellisuudessa ollutkaan niin erityinen tai tapahtunut siten, kuin kertoja sen muistaa. Tämä kertoo kuitenkin vain muistamisen henkilökohtaisuudesta ja siitä, millaisia miellejhtymiä ihminen tapahtuneeseen liittää.

3.1. Radiomuistojen nostalgia

*[...] Kolmas muisto liittyy niin ikään lapsuuteen ja maalla vietettyihin kesiiin. Lauantaisaunan jälkeen laitettiin putkiradio päälle ja sitä kuunneltiin tukka märkänä sängyssä. Muisto on vieläkin herkkä.*¹²³

Naismuistelija tunnustaa itsekkin, että lapsuuden radionkuuntelutilanne herättää hänessä herkkiä tunteita. Sama nainen kertoo myöhemmin vastauksissaan, että radioon liittyy hänen mielessään vahvasti muisto äidistä, joka muistelijan lapsuudessa

¹²¹ Ukkonen 2000a, 71-73.

¹²² Syrjämaa 1999, 5.

¹²³ N1969.

kuunteli aina radiota. Avainsanoja tämän naisen muistossa ovat *lapsuus, maalla ja kesä*. Lapsuuden (maaseudulla vietetyt) kesät ovat edelleen monella mielessä. Samat sanat toistuvatkin useissa muistoissa, joissa korostuvat miellyttävät ja herkätkin tunteet. Kaikissa kolmessa sanassa on jonkinlaista *nostalgiaa*, kaipuuta johonkin sellaiseen, jota ei voi enää tavoittaa.

Pirjo Korkiakankaan mukaan nostalgiaalla tarkoitetaan muistojen säilyttämistä surumielisellä kaipauksella tai erilaisilla mielihyvän ja menneisyydestä nautiskelun tunteilla. Nostalgia ikään kuin värittää muistoja kauniiksi. Alun perin kyseessä on ollut lääketieteellinen termi, jolla tarkoitettiin sveitsiläisten palkkasoturien suorastaan fyysisen tuskaisia koti-ikävä tunteita, vrt. kreikan kielen nostos, ”kotiinpaluu”, ja algia, ”tuskaisuus”. Nykyisin tämä merkitys on jäänyt, ja nostalgia käsitteenä liitetään juuri muisteluun ja muistamiseen.¹²⁴

Nostalginen muistelu on kaksijakoista, sillä siihen liittyy sekä muistamista että unohtamista. Siihen liittyvät myös tunteet menneisyyden kadottamisesta, sen kaipaamisesta ja sinne palaamisesta. Niinpä lapsuutta muistellaankin usein nostalgisoiden – tärkeä huomio, jonka tutkimukseni radiomuistoaineisto hyvin selvästi osoittaa. Monet muistot henkivät nostalgiaa ja kaipuuta muistelijoiden sitä ehkä tietämättä, toiset taas tunnistivat sen ja myös kertoivat siitä. Nostalgisuus selittää myös sen, miksi pääosa kerrotuista muistoista on miellyttäviä. Nostalgisen muistelun tarkoitus on sulkea pois epämiellyttävät muistot, ja samalla auttaa näkemään ne ikään kuin katkeransuloisessa valossa.¹²⁵ Aika siis todellakin kulta muistot, kuten sanonta kuuluu. Epämiellyttäviä tunteita sisältävien muistojen ikävyys haalistuu vuosien saatossa ja niiden muistelu ei tunnu enää niin ikävältä, kun niitä katsoo nostalgialasien läpi.

Monessa vastauksessa käy suoraan tai epäsuorasti ilmi se, että radiossa ja sen kuuntelemisessa on jotain turvallista. Radion kuunteluun liittyvät tunteet ja muistot kumpuavat monilla lapsuudesta, jolloin esimerkiksi vanhemmat kuuntelivat radiosta tiettyä ohjelmaa, ja tällaiseen hetkeen liittyy turvallisuuden tunne. Radio on välineenä erityinen, sillä se operoi pelkästään äänen avulla. Laitteen äänenvoimakkuutta ja

¹²⁴ Korkiakangas 1999, 171–172, Hytönen 2014, 30.

¹²⁵ Korkiakangas 1999, 171–173.

erilaisia äänen tasoja voi säätää, mutta ei oikeastaan muuta. Television välke tai ruudun katselu saattaa häiritä unta, mutta pelkästään äänen kuuleminen auttaa usein nukahtamaan. Niinpä radion tuottama turvallisuuden tunne voi ehkä liittyä siihen, että radion ja ohjelmien tuottama ääni voi olla viimeinen, mitä nukahtaessaan kuulee, ja siihen, että monien vastaajien lapsuusmuistoissa isä ja äiti kuuntelivat radiota. Usean muistelijan vastauksissa käy suoraan ilmi radion tuttuus ja turvallisuus, joka helposti liitetään lapsuuteen.

Lapsuusmuistojen nostalgia ja turvallisuus ovat miellyttäviä, muistelijalle tärkeitä asioita. Aineistoni pääosin positiivisten muistojen joukkoon mahtuu toki jonkin verran inhokiohjelmista tai -esiintyjistä kertomista, samoin erilaisten ikävien uutisten kuulemista radiosta. Radioon liittyvät muistot liittyvät silti enimmäkseen osin positiivisiin tunteisiin ja mukaviin mielikuviin. Näin siksi, että nostalgia on menneisyyden onnellisuuden ja kauneuden muistamista. Nostalgiasa on surumielisyyttä, mutta ei ikävällä, vaan melankolisella ja katkeransuloisella tavalla.¹²⁶

Nostalgiaan liittyy siis ajatus menneisyyteen palaamisesta ja siitä, että ”ennen kaikki oli paremmin”. Muisteluun ei toki välttämättä liity tällaisia ajatuksia saati nostalgiaa – kaikki muistaminen ei automaattisesti ole nostalgian värittämää. Tutkimukseni radiomuistoissa se on kuitenkin merkityksellinen asia, joka avaa sitä, mitä ja miksi muistellaan ja kerrotaan. Ihmisillä on tarve muodostaa kuva itsestään niin itselleen kuin ympäröivälle maailmalle, ja tähän tarkoitukseen nostalgiset muistot sopivat. Ne kertovat siitä, millaisia asioita ihminen on kokenut, mitä hän on tehnyt ja mitä nämä asiat hänelle merkitsevät. Tämä kertoo myös muistelun laajemmasta merkityksestä.

3.2. Muistoihin jääneet tunteet ja tunnelmat

*Mieleen painuneet radionkuuntelutilanteet liittyvät usein hyvään tunnelmaan. Esimerkiksi juhannusyö sumuisessa Turun saaristossa, jossa kuunnellaan maailman kanavia.*¹²⁷

Monet muistelijoiden kertomista radionkuunteluhetkistä ovat olleet jollakin lailla

¹²⁶ Korkiakangas 1999, 172–173.

¹²⁷ N1958.

tunteisiin vetoavia ja siksi mieleen hyvin painuneita. Hyväksi esimerkiksi käy edellä oleva, 58-vuotiaan naisen muisto. Mieleen jäämiseen on voinut vaikuttaa muun muassa kuunteluseura, vuoden- tai vuorokaudenaika tai ohjelman erityisyys.

Aineistossani ei esitetty oikeastaan mihinkään muuhun varsinaiseen juhlapyhään kuin joulun kiinteästi liittyviä muistoja. Juhannus ja kesä yleisemmin nousivat toiseksi hyväksi radiomuistojen kohteeksi. Jokunen muisteli *Noita Nokinenä* -lastenkuunnelmaa, jota lähetettiin pääsiäisen ja joulun aikaan. Jo aiemmin siteeraamani naismuistelija iloitsi siitä, että *Noita Nokinenä* lähetettiin myös hänen omien lastensa ollessa pieniä, ja heille pystyi siirtämään saman kuulemisen ilon heille kuin naisella itsellään lapsena oli ¹²⁸.

Eräs muistelija kertoo, että radiosta kuunnellaan kesällä eri ohjelmia kuin talvella ¹²⁹. Tämä on kiinnostava yksityiskohta ja kenties aihe, johon olisi kiinnostavaa perehtyä tarkemmin ja ottaa selvää, onko tällainen ajattelu yleisempääkin. Monella suomalaisten kesämökillä ei edelleenkään ole muuta viihde- tai medialaitetta kuin radio. Niinpä sen kuuntelu on korostunut ja korostuu kesäisin, mihin uskon liittyvän sen, että kesällä tapahtuvaan radion kuunteluun liittyviä muistoja kerrottiin vastauksissa paljon. Myös Finnpanelin vuoden 2015 radionkuuntelututkimuksen mukaan suomalaisten keskimääräinen päivittäinen radionkuuntelu-aika on suurimmillaan kesäisin: kesäkuussa 3 tuntia 9 minuuttia, heinäkuussa 3 tuntia 10 minuuttia ja elokuussa 3 tuntia 6 minuuttia. Muina kuukausina marraskuuta lukuunottamatta keskimääräinen päivittäinen kuuntelu-aika jäi alle kolmen tunnin, tosin erot kuukausien välillä ovat vain joitakin minutteja. ¹³⁰

”Kesä -67, Summer of Love. En saanut silloin mistään kesätöitä, asuin koko kesän teltassa kotipihalla ja kuuntelin kaiket yöt Luxembourgia ja merirosvoradioita” ¹³¹, muistelee nyt 65-vuotias mies. Erityisen hyvä, mieleen jäänyt radionkuunteluhetki vaikuttaakin olleen kesäinen yö. Tähän on voinut vaikuttaa esimerkiksi juhannusyön tunnelma, joka usein on suomalaisille jollakin tavalla merkityksellinen. Lapin yötön yö

¹²⁸ N1964.

¹²⁹ N1958.

¹³⁰ Finnpanel 2016: *Radion kuuntelu Suomessa 2015*. <http://www.finnpanel.fi/lataukset/radiovuosi_2016.pdf>

¹³¹ M1951.

on myös ollut kehyksenä monille mieleenpainuville radionkuuntelutilanteille. Yöaikainen valvominen ja radion kuuntelu silloin on unenomainen tilanne, ikään kuin irrallaan todellisuudesta. Koska öisin pitäisi yleensä nukkua, valvominen ja radion kuuntelu tuntuvat ehkä erityisemmiltä kuin päiväsaikaan, jolloin kaikki muutkin ovat hereillä. Yöllä valvojat ja radionkuuntelijat muodostavat oman pienen ryhmänsä, jonka kanssa voi kokea yhteenkuuluvuutta, vaikka toisia ei näkisi tai heistä ei edes tietäisi mitään. Naismuistelija kertoo erityisen mieleenpainuneina radionkuuntelutilanteina

[...]öradiohetket lukion jälkeen, kun ei ollut töitä eikä opiskelupaikkaa. Join litroitain vaniljateetä, luin kirjoja ja kuuntelin yöradiota. Oli tavallaan hienoa valvoa yhdessä muidenkin hieman hukassa olevien valvojien kanssa. ¹³²

Öisen radionkuuntelun merkityksestä kertovat myös ne muistot, joissa mainitaan Pekka Saurin vetämä *Yölinja*-ohjelma. Suoraa radio-ohjelmaa lähetettiin vuosina 1986–1997 aluksi pääkaupunkiseudun Radio City -kanavalla. Vuodesta 1997 vuoteen 2002 ohjelma kuului valtakunnallisesti Yle Radio Suomessa. Ohjelmaa lähetettiin nimensä mukaisesti öisin kerran viikossa, sunnuntain ja maanantain välisenä yönä. Psykologi Pekka Sauri keskusteli soittajien kanssa ja tarjosi heille apua erilaisissa elämän ongelmissa ja kriiseissä. ¹³³ Jollekin ohjelma on ollut tärkeä väline oman identiteetin muodostamiseen:

[...] erityinen merkittävyys liittyy minuuden kasaamiseen vaikuttavien ohjelmien suoranaishavainnointilla, tai ainakin merkittävästi niistä hyötyen (tarkkailupiste siirtyi aina hetkeksi pois itsestä). Yölinja, Yöihmisiä, vai mikä tuo Saurin ohjelma olikaan. ¹³⁴

Saattaa olla, että Saurin ohjelman merkitys hieman hukassa oleville ihmisille oli suuri, vaikka sitä ei aineiston vähäisten mainintojen perusteella voi suoraan päätellä. Sauri ehkä vaikutti samanlaiselta turvalliselta ja hyväksyvältä kuuntelijalta kuin nuorten ohjelmien juontajat Uma Aaltonen ja Anneli Tempakka aikoinaan. Lisäksi radion kasvottomuus mahdollisti nimettömänä pysymisen, vaikka ohjelmaan olisi soittanutkin.

¹³² N1978.

¹³³ Sauri 2004, 5-6.

¹³⁴ M1971.

Määrällisesti *Yölinja* ei saanut aineistossa monta mainintaa, alle kymmenen kappaletta, mutta uskon, että se on jäänyt näiden vastaajien muistoihin erityisen luonteensa ja esitysjankohtansa vuoksi. Saurin ohjelman merkitystä ja mieliin jäämistä ei näin ollen kannata vähätellä.

Toinen selvästi esiin noussut muistelun kohde aineistossa oli joulu, johon niin ikään liittyy paljon perinteitä, nostalgiaa ja hyviä muistoja. Kyselyvastausten perusteella joulun aika on ollut merkityksellinen silloin lähetettävien perinteisten ohjelmien ja perheen seuran vuoksi. Lapsuudessa alkanut tiettyjen jouluohjelmien kuuntelun perinne on monilla jatkunut aikuisuuteen saakka. Tällainen on esimerkiksi joulurauhan julistus Suomen Turusta. Toisille nimenomaan julistuksen kuunteleminen radiosta on tärkeää, vaikka useimmiten sitä seurataan nykyään televisioituna. Joulurauha radion äärellä on silti perinne, jota halutaan jatkaa ja välittää myös seuraaville sukupolville, kuten naispuolisen muistelijan äiti aikanaan teki ¹³⁵. Joulu on muutenkin perinteiden vaalimisen ja perheen aikaa, joten nostalgiset joulumuistot merkitsevät paljon. Mieleen on jäänyt myös erilainen joulunvietto, josta kertoo kohta 60-vuotias miesmuistelija:

Joulu 1983 on jäänyt mieleen voimakkaasti. Jouduin viettämään sen sattumusten vuoksi ypöyksin (ehkä yksi elämäni parhaita jouluja). Silloin radion jouluohjelmat ja juontajat tulivat hyvin "lähelle". Ei ollut lainkaan kiirettä eikä 'hössötystä'. Koko jouluyön kuuntelin radiota ja - ehkä joulun ydin aukesi. ¹³⁶

Tässä muistossa on jotakin kuvaavaa ja koskettavaa, sillä siinä yhdistyy monta asiaa: radionkuuntelu, yksinäisyys jouluna, joka on tyypillisesti perhejuhla, ja nämä yhteen kietova erityinen tunnelma. Joulu poikkesi muista, mutta vastaaja muistelee sen olleen elämänsä parhaita jouluja ja siksi luultavasti hyvin mieleen jäänyt. Muistelija kokee kenties ymmärtäneensä joulun ytimen tuolloin, jouluyönä radiota kuunnellessaan. Se tekee tästä muistosta kertomisen arvoisen ja kuvastaa hyvin muiston merkitystä – miesmuistelija ymmärsi tuolloin jotakin erityistä joulusta ja kenties elämästä yleensä.

¹³⁵ N1969.

¹³⁶ M1958.

3.3. Musiikkimuistot, c-kasetti ja identiteetin muotoutuminen

Luvussa 2 kerroin muistelluista radion musiikkiohjelmista sekä musiikin kuuntelusta ja äänittämisestä radiosta. Aineistosta käy ilmi se, miten merkittävä rooli radion musiikkiohjelmilla on joillekin ollut. Tärkeää on ollut eritoten itse koostettujen nauhoitusten tekeminen c-kasetille – tästä on aineistossani kymmenkunta mainintaa. Lisäksi olen puhunut asiasta useita kertoja eri ihmisten kanssa, kun olen kertonut tutkimukseni aiheesta. Keskusteluissa on usein noussut ensimmäisenä esille juuri omien kasettien nauhoittaminen, mikä kertoo, että kyseessä on ollut todella tärkeä asia etenkin 1960–1980-luvulla lapsuuttaan ja nuoruuttaan eläneille.

Kyselyssäni c-kasetille nauhoittamista muistelivat etenkin 70-luvulla syntyneet vastaajat, mutta yksittäisinä myös muun ikäiset. On monia syitä sille, miksi juuri tämä ikäluokka muistelee erityisesti c-kasetille nauhoittamista. C-kasetti tuli markkinoille 1960-luvulla, mutta nousi suosituksi vasta 1970-luvulla. Tuolloin kotiäänittäminen tuli kaikkien ulottuville tyhjien kasettien alhaisen hinnan sekä edullisten ja yksinkertaisten kasettinauhureiden vuoksi. Näiden kahden seikan tiivis yhteys mahdollisti kotiäänittämisen suosion kasvun.¹³⁷ Niinpä 1970-luvulla syntyneet olivat lapsia ja nuoria oikeastaan c-kasetin kulta-aikana ja äänittelivät kasettejaan etenkin 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa. Lisäksi nuo vuosikymmenet olivat aikaa, jolloin Yleisradion musiikkitarjonta laajeni nuorisomusiikin suuntaan monien ohjelmien myötä, ja ensimmäiset kaupalliset paikallisradiot aloittivat lähetykset vuonna 1985¹³⁸.

Koska omien kasettien nauhoittamisen muistelu ja sen tärkeys tuli vahvasti esille aineistossa ja myös käymissäni keskusteluissa, siitä voisi puhua jopa jonkinasteisena sukupolvikokemuksena. Sukupolvikokemus on jokin yhteisesti koettu asia, jonka tietty sukupolvi keskenään jakaa. Tyypillinen esimerkki ovat esimerkiksi sotakokemukset.¹³⁹ Sukupolvikokemus yhdistää samaan ikäluokkaan kuuluvia, vaikka he eivät itse sitä ehkä tiedostaisi. Eniten kasettien kotinauhoittamisesta aineistossani kertoivat 1960- ja 1970-luvuilla syntyneet, hajanaisesti myös 1950- ja 1980-luvuilla syntyneet. Kasettien kotinauhoittaminen voi hyvin olla sukupolvikokemukseksi luokiteltava asia, vaikka

¹³⁷ Kilpiö, Kurkela ja Uimonen 2015, 107-108.

¹³⁸ Kilpiö, Kurkela ja Uimonen 2015, 124-125; laajemmin Kemppainen 2011.

¹³⁹ Purhonen 2008, 160-161.

täysin varmasti sitä ei voi tämän tutkimuksen puitteissa perustella. Monet kuitenkin tunnistavat ilmiön, sillä nauhoitteita myös paitsi äänitettiin myös vaihdeltiin keskenään, kuunneltiin yhdessä ja nauhoitettiin kaverin puolesta.

Kaarina Kilpiö et al toteavat, että äänitystapahtumassa oli kyse muustakin kuin vain äänittämisestä. Musiikkia tallennettiin toki myöhempää kuuntelua varten, mutta myös itse äänityshetki oli ”muistoisa elämys”. Radionkuuntelu oli jännittävää, kun odotettiin sopivaa nauhoitettavaa, ja tämä tarkkaavainen kuuntelu teki hetkistä intensiivisiä ja mieleenpainuvia. Vaikka tarjolla olleiden Yleisradion kahden kanavan musiikki ei aina miellyttänyt 1960- ja 1970-luvuilla, tarjosi nauhoittaminen mahdollisuuden tehdä kuunneltavaksi juuri oman maun mukaisia kasetteja. Vuonna 1980 aloittanut *Rockradio*-ohjelma toi helpotusta tilanteeseen.¹⁴⁰

Kilpiön ja kumppaneiden tutkimus tukee päätelmää siitä, että radiosta kuullun musiikin merkitys ja eritoten c-kaseteille nauhoittaminen oli monella tavalla tärkeä asia. Se mahdollisti oman maun mukaisen musiikin kuuntelun tallenteelta sitoutumatta radio-ohjelmien lähetysaikoihin, mikä taas vaikutti musiikkimaun ja sitä kautta myös identiteetin kehittymiseen. Musiikin kuuntelun ja omien musiikki- tai jopa ohjelmakasettien nauhoittamisen merkitys on ollut olennainen nuoruuden etsikkoaikana. Toki kasettien kotinauhoittamisessa oli kyse myös rahansäästöstä. Tyhjat kasetit olivat halpoja verrattuna valmiisiin c-kasetteihin. Se on hyvä muistaa yhtenä syynä äänittämisen suosioon.

3.4. Osallisuuden kokemus

Oma lukunsa muistoissa on jonkinlainen osallistuminen radio-ohjelmaan tai sen tekemiseen. Verkkokyselyn yksi kysymys kuului ”Kerro, jos olet ollut radiossa töissä tai osallistunut lähetykseen kuulijana: soittanut radioon, toivonut musiikkia tai ollut mukana radion kilpailussa”. Jollakin tavalla osallistuneita on likipitään puolet vastaajista, ja heistä peräti 15 on ollut haastateltavana radiossa jostakin aiheesta. 11 vastaajaa kertoo olleensa radiossa töissä, joten heidän muistonsa liittyvät osittain radiossa tehtyyn työhönsä. Työ on arkinen ja päivästä toiseen toistuva, tavallisena

¹⁴⁰ Kilpiö, Kurkela & Uimonen 2015, 126-127; Rockradiosta Kemppainen 2011, 223-239.

pidetty asia. Tässä yhteydessä sen muistelu ja siitä kertominen ovat silti tärkeitä, sillä työ määrittää ihmistä paljon. Kertomalla työurasta ja työtehtävistä radiossa kertoja kertoo itsestään ja siitä, minkälaisia vaiheita hänen elämässään on ollut matkalla nykyisyyteen – hän mudostaa kuvan itsestään mennessytensä avulla.

Lähetykseen tai studioon kertoo soittaneensa 12 ihmistä. Lisäksi muutama on osallistunut epäsuorasti ohjelmaan esimerkiksi lähettämällä sähköpostia tai kirjoittamalla radiokanavan internet-sivujen keskustelulaatikkoon eli shoutboxiin. Muutama vastaaja kertoo siitä, että on soittanut lähetykseen, muttei ole päässyt läpi. Se on selvästi saattanut jäädä harmittamaan, koska asiasta halutaan kertoa radiomuistokyselyssä. Miespuolinen muistelija kertoo soittaneensa radioon moittiakseen ohjelmaa ja tarkentaa vielä, että kyseessä oli kaupallinen asema ¹⁴¹.

Kuunneltiin Nuorten sävellahjaa 1970-luvun loppupuolella. Ystävälläni oli syntymäpäivät ja olin lähettänyt hänelle onnittelut sävellahjan kautta. Toivekappaleena oli Syyslaulu ja oli tosi hienoa, kun juuri se siellä soitettiin. ¹⁴²

On selvää, että oma tai tutun ihmisen esiintyminen ja tutun äänen kuuleminen radiossa muistetaan. Niinpä esimerkiksi puhelintoivekonsertteja ja onnittelulähetyksiä on kuunneltu tarkasti. Tätä muistelee esimerkiksi edellä siteerattu 57-vuotias nainen, joka mummonsa kanssa kuunteli tarkasti *Sävellahja*-ohjelmaa juuri siksi, että joku tuttu sattuisi soittamaan ohjelmaan ¹⁴³. Myös omien lähetettyjen terveisten lukeminen radiossa ja toivekappaleen soittaminen jää mieleen. Muutama kertoo vuosien päästäkin muistavansa, mitä kappaletta ovat toivoneet radiosta. ¹⁴⁴ 27-vuotiaalle naiselle mieleenpainuvaa on ollut se, kun hän soitti suoraan radiolähetykseen ja pääsi kysymään kysymyksen lempibändinsä solistilta ¹⁴⁵. Kaikkiin muistoihin liittyy tavalla tai toisella ääneen ja esille pääseminen, usein aivan valtakunnan tasolla. Se on koettu sen verran merkittäväksi, että asia muistetaan ja siitä halutaan kertoa.

Radio-ohjelmassa osallisena oleminen on sitä erityisyyttä ja tavallisesta arjesta

¹⁴¹ M1955.

¹⁴² N1959.

¹⁴³ N1959.

¹⁴⁴ Esimerkiksi N1941, M1972.

¹⁴⁵ N1988.

poikkeavaa, joka muistetaan. Osallistava ulottuvuus ja mahdollisuus saada niin kutsutusti hetkensä julkisuudessa on syy, jonka vuoksi tapahtuneesta ehkä halutaan kertoa. Toisaalta radiossa töissä olleet kertoivat arkisista töistään, juuri siitä tavallisuudesta, jota Taina Ukkonen omista haastatteluissaan koetti tavoittaa ¹⁴⁶. Ihmiset myös muistavat eri tavoin. Se, mikä jollekulle on tavallista, voi olla toiselle hyvin erityistä ja poikkeavaa. Täytyy myös muistaa se, että vastaajat ehkä kertovat muistoistaan sellaisia asioita, joita olettavat tutkijan haluavan tietää.

3.5. Onnistumisen elämykset ja radioharrastus

Radiomuistot voivat liittyä myös radioon laitteena ja välineenä, ei pelkästään radion kuunteluun. Levitin kyselyäni radioamatöörien ja radiohistorian harrastajien keskuudessa, ja osittain siksi yksi kyselyn kysymyksistä koski radion tekniikkaa ja radioharrastusta. Kyselyn vastaukset ja muistot osoittavat, että radioharrastajiakin on monenlaisia. Toisia kiinnostaa itse tekniikka ja radion rakentaminen tai korjaaminen, radioamatöörit kuuntelevat kanavia ja ottavat yhteyksiä, ja DX-kuuntelijat metsästävät erityisesti ulkomaalaisia asemia kuunneltaviksi. Harrastuksessa myös yhdistyvät eri radiotoiminnan osa-alueet. Monelle vastaajalle radioharrastuksen laaja maailma on ollut tärkeä koko elämän ajan, ja harrastus ja työ radion parissa ovat kietoutuneet yhteen. Lisäksi myös varusmiespalvelus on voitu suorittaa radion parissa, eli viestin aselajissa, kuten jokunen vastaaja kertoo ¹⁴⁷. Lähes poikkeuksetta aineistoni radioharrastajat ovat miehiä – pari naisvastaajaa kertoo tutustuneensa toimintaan puolisonsa kautta ¹⁴⁸.

Vastauksissa tärkeiksi ja mieleenpainuviksi muistoiksi nimettiin esimerkiksi se, kun on saanut ensimmäisen itse rakentamansa radiolaitteen toimimaan, tai kuunnellut ensimmäistä kertaa ulkomaisia kanavia ¹⁴⁹. DX-kuuntelijat raportoivat ulkomailla kuulluista kanavista ja seuraavat sitä, jos oma kuuluvuusraportti luetaan ulkomailla kyseisellä radiokanavalla. Kiitoksena raportoinnista ulkomaalaiselta kanavalta voidaan lähettää niin kutsuttu QSL-kortti¹⁵⁰ tai jotakin muuta tavaraa – onpa eräällä vastaajalla

¹⁴⁶ Ukkonen 2000a, 71-73.

¹⁴⁷ Esimerkiksi M1933, M1956.

¹⁴⁸ N1960, N1991.

¹⁴⁹ Muun muassa M1942, M1945, M1967.

¹⁵⁰ *QSL-kortti – radioamatöörin kiittäuskortti*. Suomen Radioamatööriliitto. <www.sral.fi/info/qsli>

jopa Maon Punainen kirja Kiinan radiolta, satojen ympäri maailmaa saatujen QSL-korttien lisäksi ¹⁵¹.

Moni vastaaja kertoo kiinnostuneensa radiotekniikasta jo lapsena. Lisäksi radiotekniikan harrastajat näkevät konkreettisesti työnsä tuloksen, kun osista syntyy osaavissa käsissä toimiva radiovastaanotin. Nimenomaan itse tekeminen ja oman työn edistymisen huomaaminen on ollut merkittävää. Erityisen hienoa on ollut se, kun on sattunut ensimmäisenä suomalaisena saamaan yhteyden jollekin ulkomaalaiselle radioasemalle ¹⁵². Ulkomaalaisten asemien etsimiseen ja kuunteluun oli aikoinaan suurena syynä kotimaisen Yleisradion musiikkipolitiikka, jota sivusin etenkin luvussa 2.1. Ulkomaalaisilta kanavilta oli mahdollisuus kuulla nuorta miellyttävää musiikkia Yleisradion sivistyksen ja valistuksen sijasta. Uusimmat hitit myös kuuli paljon ennen kuin ne saapuivat Suomeen. ¹⁵³ Niinpä myös ulkomaalaisten radiokanavien etsiminen ja kuuntelu on toiminut nuorille oman identiteetin etsimis- ja ilmaisuvälineenä.

Radioamatööriharrastuksen kautta vastaajat esimerkiksi kertovat maailmansa avautuneen uusien kielten oppimisen myötä ¹⁵⁴. Kuten mainittua, tärkeä merkitys oli myös sillä, että ulkomailta uusinta hittimusiikkia kuuli aikaisemmin kuin Suomesta. Radiotekniikan ja -kuuntelun harrastajat ovat saaneet tärkeitä onnistumisen kokemuksia rakentaessaan itse laitteita ja ottaessaan yhteyksiä vieraille asemille. Kyseessä on mukava ja sosiaalinenkin harrastus, joka on muodostunut monelle lähes elämäntavaksi. Radioamatöörit ja radiohistorian harrastajat ovat yhteisö, joka jakaa samanlaisia muistoja ja kokemuksia keskenään. Nämä muistot ovat tärkeitä oman persoonan ja oman identiteetin rakennuksessa, ja muistojen kertoja rakentaa kuvaa itsestään paitsi kuulijalle myös itselleen.

Tässä luvussa olen kertonut radiomuistoista ja pohtinut sitä, mikä niiden merkitys on ja miksi kyseiset kerrotut asiat muistetaan. Kerrottuja muistoja yhdistää erityisesti yhteisöllisyys ja ryhmään kuuluminen, mikä myös antaa muistoille laajemman kontekstin. Musiikkimuistojen yhteydessä tärkeää on ollut tunne ryhmään

kortit.html>

¹⁵¹ M1955.

¹⁵² M1955.

¹⁵³ M1958.

¹⁵⁴ M1943,

kuulumisesta, siitä, että tietää uusimmat hittikappaleet ja laulajat ja pystyy keskustelemaan niistä ikätovereiden kanssa. Ulkomaalaisten kanavien kautta tuoreen musiikin sai nopeammin tietoonsa, mikä oli tärkeää. Omien c-kasettien äänittäminen vahvisti tunnetta siitä, että pystyy kuuntelemaan itselle mieluista musiikkia, joka saattoi olla elämässä hyvinkin merkittävässä roolissa. Tunne ryhmään kuulumisesta saavutetaan myös radioharrastusten parissa. Harrastajaporukka on tärkeä viiter ryhmä siihen kuuluville, ja lisäksi harrastus on kansainvälinen ja tarjoaa monia onnistumisen ja menestymisen kokemuksia.

4. Radion kuuntelu vastaajien elämässä

Tässä luvussa analysoin radion kuuntelussa tapahtuneita muutoksia ja radion kuuntelun merkitystä vastaajille. Radion kuuntelun merkitys on olennaisesti eri asia kuin aikaisemmassa luvussa käsittelemäni radiomuistojen merkitys, koska koko radion kuuntelun merkitys muistelijalle on mielestäni laajemmin ymmärrettävä konteksti kuin yksittäiset muistot, joita käsitelin aikaisemmissa luvuissa. Ymmärrän radion kuuntelun merkityksen tarkoittavan esimerkiksi nuorena kuullun musiikin tai puheohjelmien vaikutusta minuuden rakentumiseen, tai radion kuuntelun roolia vastaajan elämässä eri aikoina. Toki nämä limittyvät muistojen merkityksen kanssa; muistot ja radion kuuntelu sekä niiden merkitys ovat tiiviisti yhteydessä, sillä muistothan tulevat juuri radion kuuntelun kautta. Olen kuitenkin tutkimuksessa jaotellut muistojen merkityksen ja radionkuuntelun merkityksen eri lukuihin, koska katson se selkeyttävän tutkimusta ja jakavan sen sopivasti käsiteltävissä oleviin osiin.

4.1. Radionkuuntelu muutoksessa?

Kysymykseen ”miten radionkuuntelusi on muuttunut vuosien varrella” tuli kahtalaisia vastauksia. Ylivoimaisesti suurin osa, liki neljännes vastaajista, koki radionkuuntelunsa vähentyneen (24 vastausta), mutta toisaalta 15 vastaajaa kertoi kuuntelunsa muuttuneen myös esimerkiksi keskittyneemmäksi tai vakavammaksi. Vastaajat kertovat siirtyneensä kuuntelemaan nykyään enemmän radiota siksi, että televisiosta ei joko ”tule mitään katsottavaa” tai sen ohjelmatarjonta on liian hektistä. Aineistoni perusteella moni on vanhemmiten siirtynyt suorastaan radion suurkuluttajaksi juuri tästä syystä. Jollakin tavalla kuvaava on 70-vuotiaan miesvastaajan kommentti: ”ensin ei ollut tv:tä, sitten oli tv, nyt ei tule mitään katsottavaa”¹⁵⁵. Yksi vastaaja kommentoi muiden viestimien levottomuuden ajavan radion ääreen¹⁵⁶. Kuuntelun muutosta ilmaistaan myös sillä, että nykyään kuunnellaan eri ohjelmia (11 mainintaa) tai eri kanavia (9 mainintaa) kuin ennen. Radion kanavatarjonta on lisääntynyt huomattavasti kaupallisten radiokanavien tulon myötä, mikä osaltaan selittää radion kuuntelussa suuntaan tai toiseen tapahtuneita muutoksia. Tavallaan olisikin jopa helpompaa, jos

¹⁵⁵ M1945.

¹⁵⁶ M1967.

radiokanavia olisi nykyäänkin vain muutama. Myös radiokanavien ohjelmisto on muuttunut, jos kohta voi miettiä, voiko lähetysvirtaradion aikana varsinaisesta ohjelmistosta enää edes puhua, kun etenkin kaupallisilla kanavilla ohjelmisto koostuu enimmäkseen puheen ja musiikin vuorottelusta ilman nimettyjä ohjelmia.

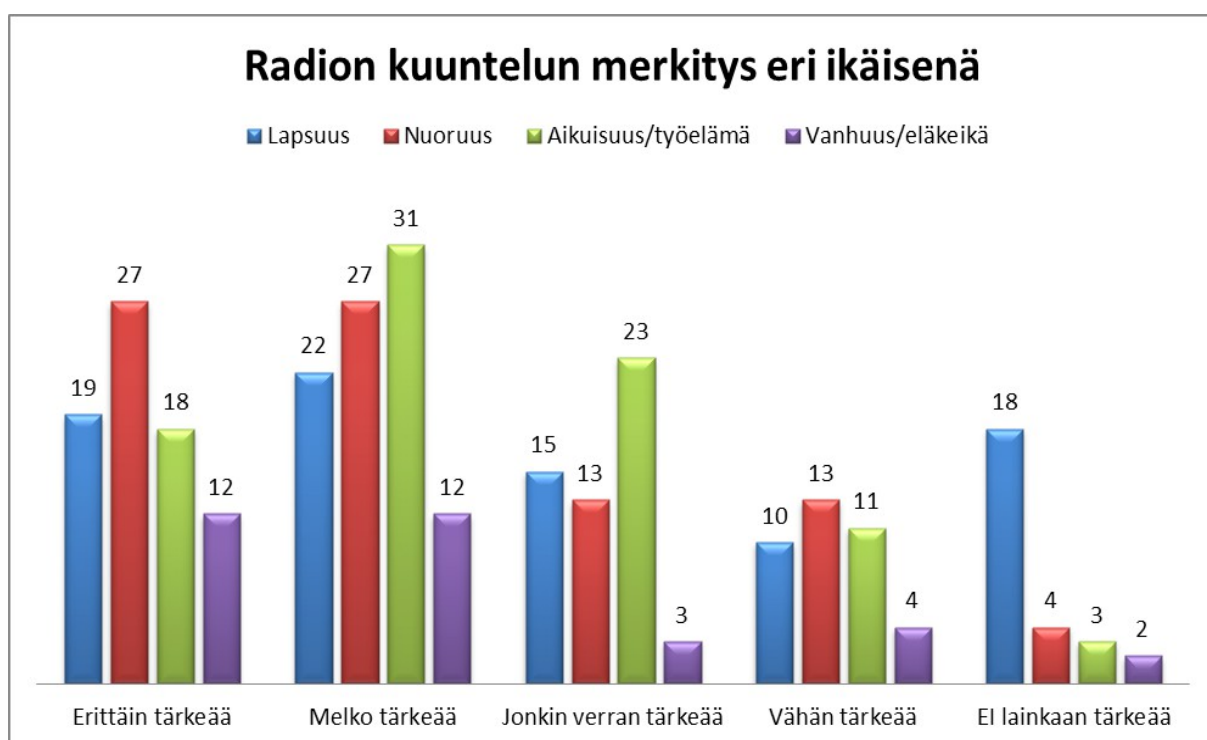
Radion kuunteluun on toisaalta vaikuttanut paljon se, mitä muita media- ja viihdelaitteita on ollut saatavilla. Muistelijoissa on myös sen ikäisiä ihmisiä, jotka ovat eläneet silloin kun radio oli ainoa ajanvieteväline, ennen televisiota. Moni kertookin kuunnelleensa radiota siksi, että ei ollut muuta. Kyselyssä tiedusteltiin myös sitä, miten muut viestimet, esimerkiksi televisio ja internet, ovat vaikuttaneet tapaan kuunnella radiota. Tässä kohdassa vastaajista peräti 24 toteaa muiden viestimien tai laitteiden vaikutuksen vähentäneen radion kuuntelua heidän kohdallaan. Toisaalta myös 19 vastaajaa ilmoittaa, että muilla viestimillä ei ole ollut vaikutusta radion kuunteluun. Mitään yleistävää ei siis voi todeta siitä, että radion kuuntelu olisi erityisen dramaattisesti vähentynyt lisääntyvän mediatarjonnan myötä, vaikka tällaista kommenttiakin toisinaan kuulee. Osalla ihmisistä näin on käynyt, mutta toisilla ei.

Yhdessä suhteessa radion kuuntelu on muuttunut: sitä voi harrastaa lähes kaikkialla. Moderni ja liikkuva vaihtoehto radionkuuntelijalle on nettiradio, jonka tässä yhteydessä mainitsee jollakin tavalla liki neljäsosa eli 20 vastaajaa. Jollakulla ei välttämättä edes ole enää perinteistä radiovastaanotinta, vaan kuuntelu tapahtuu ainoastaan tietokoneella netistä. Lisäksi radiota voi kuunnella esimerkiksi tv:n tai mobiililaitteen kautta. Mobiilien mahdollisuuksien lisääntymisestä huolimatta suurin osa suomalaisten radionkuuntelusta tapahtuu edelleen perinteisen FM-vastaanottimen kautta, ilmenee tuoreimmasta Kansallisesta radiotutkimuksesta. Radion kulutustottumukset muuttuvat siis varsin hitaasti.¹⁵⁷ Netissä tapahtuvaksi radion kuunteluksi vastaajat ilmoittavat myös ohjelmien kuuntelun jälkikäteen tallenteina esimerkiksi Yle Areenasta, mikä mahdollistaa aivan erilaisen kuuntelun ja ohjelman valinnan vapauden kuin suoran lähetyksen kuuntelu. Myös mobiililaitteilla tapahtuva radion kuuntelu on suosittua niin lenkillä kuin vaikkapa veneessä ja puutarhatöissäkin.

¹⁵⁷ Finnpanel 2016: *Radiovuosi 2015* <www.finnpanel.fi/lataukset/radiovuosi_2016.pdf>; Radiomedia: *Radio voi hyvin digiajalla* <www.radiomedia.fi/radiomainonta/radion-kuuntelu/radio-voi-hyvin-digiajalla>

4.2. Eri ikäisten radion kuuntelu

Verkkokyselyn ensimmäisessä osiossa pyysin vastaajia määrittelemään itseään radion kuuntelijoina ja kertomaan radion kuuntelun tärkeydestä itselleen. Kysymyksessä vastaajat määrittivät radion kuuntelun tärkeyttä itselleen lapsuudessa, nuoruudessa, aikuisuudessa/työelämässä ja vanhuudessa/eläkkeellä, asteikolla erittäin tärkeää - melko tärkeää - jonkin verran tärkeää – vähän tärkeää – ei lainkaan tärkeää. En osaa/halua vastata -mahdollisuutta ei ollut, mutta koko kysymyksen saattoi halutessaan jättää välistä. Kaikki vastaajat ovat kuitenkin vastanneet tähän. Mahdollisuus oli myös jättää vastaamatta esimerkiksi kohtaan vanhuus, jos vastaaja ei ole vielä sen ikäinen. Seuraava kuvio 2 havainnollistaa vastausten jakautumista.

Kuvio 2. Radion kuuntelun merkitys kyselyyn vastanneille eri ikäisenä.

Monille vastaajista radion kuuntelu on ollut varsin tärkeää jo pienestä pitäen. 19 vastaajaa nimeää radion kuuntelun olleen lapsuudessa erittäin tärkeää, ja 22 melko tärkeää. Toisaalta 18 vastaajaa on kertonut, että radion kuuntelu ei lapsuudessa ole ollut tärkeää. Syynä voi olla se, että sen ikäisenä ei pystynyt itse vielä vaikuttamaan siihen, mitä kuunteli, vaan joku muu valitsi ohjelman ¹⁵⁸. Nuoruudessa radionkuuntelun

¹⁵⁸ N1990.

nimeää erittäin tärkeäksi 27 vastaajaa ja melko tärkeäksi niin ikään 27 vastaajaa, eli yli puolella vastanneista radion kuuntelun merkitys on ollut nuoruusiässä suuri. Kuten luvussa 2 kerroin, monet vastaajat ovat todenneet nuoruudessa radion kuuntelun olleen tärkeää musiikin takia. Tämä kaikki tukee tulkintaa siitä, että radiosta kuultavan musiikin ja ohjelmien kuuntelulla nuoriso pyrki pysymään mukana ajankohtaisissa asioissa. Tästä hyvä esimerkki on naisvastaaja, jolle radion kuuntelu ei ollut lapsena tärkeää. Kuitenkin myöhemmin hänen täytyi alkaa "kuunnella enemmän radiota, kun luokkatoverit ala-asteella puhuvat KissFm kanavasta ja halusin myös tietää, mistä oli kyse" ¹⁵⁹. Samoin oli oleellista kuunnella tietyt radio-ohjelmat, jotta niistä pystyi juttelemaan seuraavana päivänä kavereiden kanssa koulutaksissa tai välitunnilla ¹⁶⁰. Nuorena sai kuitenkin jo itse valita, mitä kuuntelee (monilla oli tässä vaiheessa jo jokin oma laite kuunteluun), kun taas lapsena kuuntelua tai kuunneltavaa ohjelmaa ei välttämättä saanut itse valita. Oli kuunneltava sitä, mitä joku muu (useimmiten isä tai äiti) oli päättänyt.

Suurin osa (31 vastaajaa) on vastannut radion kuuntelun olevan tai olleen aikuisena melko tärkeää. Jonkin verran tärkeää se on 23 vastaajalle. Moni kertoo siirtyneensä autoradion kuuntelijaksi työmatkojen vuoksi. Radio on paljon auki myös työpaikalla. Tällainen kuuntelu on enimmäkseen passiivista kuuntelua, jota ei välttämättä edes mielletä radion kuunteluksi. Tämänkaltaisen huomion teki Pertti Alasuutari *Radio suomalaisten arkielämässä* -tutkimuksessaan vuonna 1993. Moni vastaajista totesi tutkimusta varten tehdyssä haastattelussa, että ei juurikaan kuuntele radiota. Asiasta tarkemmin tiedusteltaessa kävi silti ilmi, että radio saattaa olla auki päivässä useita tunteja – taustalla. Lisäksi päivän aikana saattaa altistua toisen ihmisen radionkuuntelulle, mitä ei lasketa omaksi kuunteluksi. ¹⁶¹ Alasuutarin havainto niinkin pienestä tutkimusotoksesta (48 haastattelua) on mielestäni varsin merkittävä, ja on sääli, ettei aihetta ole tutkittu enempää.

Alasuutari toteaa radion olevan "harmittoman huomaamaton asia" ¹⁶², jonka kuuntelua ei välttämättä joko edellä mainituista syistä tunnisteta, tai sitä pyritään jollakin tavalla

¹⁵⁹ N1990.

¹⁶⁰ N1989.

¹⁶¹ Alasuutari 1993, 2-3, 72.

¹⁶² Alasuutari 1993, 7.

puolustelemaan. Toisaalta radion vahvuus on siinä, että sitä kuunnellessa pystyy yleensä samalla tekemään jotakin muuta, eli kuuntelu ei vie aikaa arkisilta toimilta ja velvollisuuksilta. Oman tutkimukseni aineistossa radion kuuntelun selittelyä tai puolustelua ei ollut havaittavissa ehkä kysymysten luonteesta johtuen, mutta radion kuuntelun mahdollistama muun tekemisen samanaikaisuus tuli esille vastauksissa. Alasuutarin huomiot ja tutkimustulokset ovat mielenkiintoisia ajatellen aiheeseen liittyvää jatkotutkimusta, jollainen olisi hyödyllistä jossain vaiheessa tehdä.

Eläkeikäisille vastaajille radion kuuntelu on heidän kertomansa perusteella enimmäkseen erittäin tai melko tärkeää. Kummankin kohdan valitsi 12 vastaajaa. Vain kaksi vastaajista koki radion kuuntelun eläkeiässä itselleen ei lainkaan tärkeäksi. Neljälle se on vähän tärkeää ja kolmelle jonkin verran tärkeää. Myös monien muiden avokysymysten vastauksissa tuli ilmi, että etenkin juuri vanhemmilla vastaajilla radio rytmittää päivää ja tarjoaa paitsi seuraa myös ajankohtaista ja mieleistä kuunneltavaa enemmän kuin esimerkiksi televisio. Jotkut avaavat radion heti herättyään ja kuuntelevat sitä vielä sängyssäkin, nukahtaen radion ääneen. Radio seuraa mukana päivän joka hetkessä.

Arkisuudestaan ja taustääniluonteestaan huolimatta radiolla ja radionkuuntelulla vaikuttaa olleen tärkeä merkitys monen vastaajan elämässä. Sitä on kuunneltu erityistä, joista suurimpia ovat ajan tasalla pysyminen yhteiskunnan tapahtumista tai uusimmasta musiikista sekä radion toimiminen taustäänänenä tai seurana muuten hiljaisiin hetkiin. Vaikka radionkuuntelu on määrällisesti vähentynyt (näin sanoo kohdallaan olevan 24 vastaajaa 88:stä), sen merkitykselle ei välttämättä ole käynyt samoin. Muutama vastaaja haluaisi kuunnella radiota enemmänkin ja kertoo, että heidän kohdallaan radion kuuntelun vähentyminen on valitettavaa. Mahdollisuuksia kuuntelun lisäämiseen kuitenkin on, sillä radion kuuntelu ei enää pitkään aikaan ole ollut yhteen paikkaan sidottua.

Eräs syy radion kuuntelun vähenemiseen ja sitä kautta sen merkityksen laskuun ovat suoratoistopalvelut, joissa pystyy itse valitsemaan kuunneltavan musiikin ja tekemään omia soittolistoja. Esimerkiksi suosittu Spotify on vähän kuin nykyajan vaihtoehto itse nauhoitetuille c-kaseteille. Etenkin nuoret haluavat itse valita kuuntelemansa musiikin,

joten radion jatkuva ja jonkun muun päättämä musiikkivirta ei enää ole kiinnostavaa kuunneltavaa – koskaan kun ei voi tietää, mitä seuraavaksi soitetaan. Lisäksi internet on monilla korvannut radion tiedonvälittäjänä. Radion musiikkiohjelmat eivät monellakaan nuorella tai aikuisella ole se ensisijainen uusien hittien ja trendien kuulemispaikka, joten kuuntelu ei ole siinä mielessä tärkeää.

Radion kuuntelun merkitys vaikuttaa toisaalta muuttuneen enemmän siihen suuntaan, että radio koetaan taustaseuralaiseksi työpaikalla tai autossa. Useat vastaajat ilmaisevat näin ja kertovat myös, että suurin syy radion kuunteluun on musiikki. Toisaalta 15 kyselyyn vastaajista kertoi radionkuuntelunsa muuttuneen vakavampaan suuntaan; tähän tapaan vastanneet ihmiset käyttivät myös termejä keskittyneemmäksi ja valikoivammaksi. Suurin osa näin vastanneista oli eläkeikäisiä.

4.3. Radio - kuin ikkuna maailmaan

Kansanrunousarkiston kirjoitusaineistossa eräs naisvastaaja kuvailee radion olleen hänelle kuin ”ikkuna suureen maailmaan”¹⁶³. Samankaltainen ajatus käy ilmi monesta tätä tutkimusta varten teetetyin kyselyn vastauksesta. Vastaajista iso osa on sitä ikäluokkaa, jolle radio oli pitkään ainoa ja tärkein uutisväline, reaaliaikaisin mahdollinen. Niinpä vastauksista näkyy radion merkitys juuri ikkunana maailmaan ja mahdollisuutena etenkin nuorena seurata ja kuunnella uusimpia musiikkihittejä ja seurata ympäröivän yhteiskunnan tapahtumia. Tärkeä syy radion kuuntelemiselle on siis sen tuottama tieto ja mahdollisuus pysyä ajan hermolla niin uusimmista trendeistä (lapset ja nuoret) kuin maailman ajankohtaisista tapahtumista (aikuiset). Seuraavassa ilmenee muutaman vastaajan sanoin radion merkitys tärkeänä tiedon välittäjänä.

”Kotona asuessani radio soi aina ja se oli itsellenikin tärkeä tapa kokea itseni osaksi yhteisöä ja yhteiskunnallista keskustelua.”¹⁶⁴

”Paras lähes reaaliaikaisen tiedon saantikanava.”¹⁶⁵

”Ykköskanava kodin ulkopuoliseen maailmaan.”¹⁶⁶

¹⁶³ SKS KRA, Kun radio tuli meille -kysely, 1314. 1972.

¹⁶⁴ N1989.

¹⁶⁵ M1972.

¹⁶⁶ M1953.

”Nuoruudessa erityinen merkittävyys liittyy minuuden kasaamiseen vaikuttavien ohjelmien suoranaishallinnalla avustuksella, tai ainakin niistä hyötyen (tarkkailupiste siirtyi aina hetkeksi pois itsestä)”¹⁶⁷

Radiosta on kuultu monet tärkeät uutiset ja mullistukset maailmassa. Monet näkevät sen edelleen melkein parhaana ajankohtaisen tiedon kertojana. Radion asema vaikuttaa säilyneen siitä huolimatta, että nykyaikainen media on käytännössä ajanut sen ohi tuoreimpien uutisten nopeana kanavana. Radion asemaan tiedon välittäjänä liittyvät kuitenkin monet aineistoni muistot: esimerkiksi se, kun kesken nuorten musiikkiohjelman tuli tieto John Lennonin kuolemasta¹⁶⁸. Monet muistelevat myös muun muassa Estonian uppoamiseen liittyviä uutisia¹⁶⁹.

Radion kuuntelu on myös jossakin määrin opittu tapa, joka on voinut jäädä lapsuudenkodista. Vanhempien näyttämä malli lieneekin ollut tärkeä myös tässä suhteessa: kun radiovastaanottimen avaaminen on oleellisesti kuulunut niin arkeen kuin viikonloppuun jo vuosia, ei siitä kovin helposti halua enää aikuisenakaan luopua. Nuoren naisvastaajan mukaan ”radio on eräänlainen instituutio, joka kuuluu esimerkiksi automatkoihin”¹⁷⁰. Tästä huolimatta hän kertoo kuuntelevansa radiota melko vähän ja että se on enimmäkseen taustameteliä, kuuntelu ei ole aktiivista. 25-vuotiaan vastaukset kuvastavat mielestäni hyvin suhtautumista radioon yleisesti: sitä pidetään instituutiona ja sen olemassaoloa pidetään tärkeänä, vaikka sitä ei välttämättä kuunnella aktiivisesti tai paljon. Radion olemassaolo on kaikesta huolimatta jollakin tasolla tärkeää – ehkä aikaisemmin mainitun turvallisuuden tunteen ja siihen liitetyn nostalgian vuoksi. Vuonna 1969 syntyneen naisen sanoin ” [o]len tottunut siihen jo lapsuudessani [...], radio luo turvallisuuden tunnetta ja antaa uutta ajateltavaa”¹⁷¹.

Radiota pidetään myös paitsi ajankohtaisen tiedon myös yleistiedon ja -sivistyksen lisääjänä. Vastaajista moni kertoo kuuntelevansa ensisijaisesti puhe- ja kulttuuriohjelmia ja näin sivistävänsä itseään. Myös muistelukertomukset mieleen jääneistä *Luontoillan*, *Metsäradion* tai vaikka *Maamiehen tietolaarin* kuuntelemisesta

¹⁶⁷ M1971.

¹⁶⁸ N1962.

¹⁶⁹ M1955, N1979.

¹⁷⁰ N1990.

¹⁷¹ N1969

kertovat samasta asiasta: ohjelmia kuunneltiin, koska niistä oli hyötyä ("Esim. luontoilta oli aivan ehdoton kanava luontoihmisille. Meillä oltiin." ¹⁷²). Uutistenkin kuuntelemisesta on hyötyä, mutta eri tavalla. Niistä saatu uusi tieto voi olla sellaista, josta voi vaikkapa keskustella ja joka on ajankohtaista jonkin aikaa, mutta dokumenteista ja puheohjelmista saatu tieto ja sivistys voi kantaa pitkälle. Ohjelmien tarjoama tieto saattaa hyödyttää vaikkapa harrastuksessa tai ammatissa, jolloin siitä on pitkään iloa. Radio-ohjelmien ja etenkin kuunnelmien kuunteleminen on joillekin vastaajille ollut myös mielikuvituksen väline, kun tapahtumille on voinut itse mielessään luoda miljöön ¹⁷³.

¹⁷² M1969.

¹⁷³ Esimerkiksi M1958 ja M1967.

5. Lopuksi

Radiomuistojen tutkiminen on ollut haaveenani jo pitkään. Olen erittäin tyytyväinen ja iloinen siitä, että pääsin viimein toteuttamaan pitkään suunnitelmassa olleen tutkimuksen. Oli myös mukava huomata, että radionkuunteluun liittyvät muistot ja niistä kertominen kiinnostavat monia. Tästä kertoo jo kyselyvastausten määrä (88 vastausta) ja ne positiiviset ja kannustavat kommentit, jotka vastaanotin kyselyn yhteydessä. Moni toivoi saavansa valmiin tutkimuksen luettavakseen ja kuulevansa tuloksista. Sen parempaa palautetta ja tunnustusta tutkimukselle en voi kuvitella. Jos pro gradussa olisi tapana kiittää tutkimukseen osallistuneita ja sitä tukeneita tahoja, haluaisin lausua äärimmäisen suuret kiitokset jokaiselle vastaajalle sekä niille radiohistoriasta kiinnostuneille ihmisille, joiden kanssa olen tutkimuksen teon aikana ollut yhteydessä. On ollut ilahduttava huomata, että aihe kiinnostaa niin monia ja että kiinnostusta muistojen kertomiseen on. Toisaalta tämä ei ole mikään ihme – ihmisillä on tarve rakentaa identiteettiään ja peilata itseään muihin tarinoita kertomalla.

Radioon ja radion kuunteluun liittyvät muistot ovat kiinnostusta ja tunteita herättävä aihe. Osa kyselyn vastauksista on ollut hyvinkin henkilökohtaisia. Radio-ohjelmiin, juontajiin ja radion kuuntelutilanteisiin näyttää liittyvän paljon kuulijalle merkityksellisiä asioita. Monilla suhde radion kuunteluun on muodostunut tärkeäksi jo varhain, ja tämä suhde on jatkunut pitkälle aikuisikään saakka. Syynä on ollut usein se, että radion lisäksi muita mediavaihtoehtoja tai muuta kanavaa ajankohtaisten asioiden selville saamiseen ei ole ollut. Toisaalta radion kuuntelu on ollut tärkeää pystyäkseen pysymään selvillä ajankohtaisista asioista. Joillekuille radio on taas ollut pikemminkin taustääni, jota pitää auki työnteon ja arkiaskareiden lomassa. Kummankin kaltaiset muistelutarinat ovat tärkeitä, sillä ne kertovat erilaisista radion kuuntelusuhteista, joista kumpikaan ei silti ole toista tärkeämpi tai parempi.

5.1. Tutkimuksen tulokset

Tutkimuksessa ei ollut tärkeää selvittää, mitkä radio-ohjelmat tai -esiintyjät muistetaan parhaiten. Muutamista ohjelmista kerrottiin muisteluaineistossa kuitenkin erityisen paljon: *Lauantain toivotut levyt*, *Metsäradio* sekä kuunnelma *Knalli ja sateenvarjo*.

Kaikkiin eniten muistettuihin ohjelmiin on liittynyt jotakin, jonka ansiosta niistä edelleen halutaan kertoa: mieleenpainuva musiikki, kuunteluhetken tunnetila, kuunteluseura tai -paikka. Nämä neljä seikkaa katson tärkeimmiksi vaikuttajiksi siihen, että radion kuunteluun liittyvät asiat muistetaan ja niistä kerrotaan. Usein mainittuihin ohjelmiin tai muihin muistoihin liittyy nostalgia tai kaipuu, mikä myös on tärkeässä osassa niiden muistamista. Nostalgisesti sävyttyneiden muistojen mukavuus on päällimmäinen syy muisteluun.

Joulun aikaan ja toisaalta myös kesään liittyviä radiomuistoja kerrottiin paljon. Kumpaankin ajankohtaan liitetään pääasiassa hyviä muistoja, joihin liittyvät esimerkiksi perhe ja suku, muu seura tai kuunteluhetken jollakin tavalla erityinen tunnelma ja ilmapiiri. Myös turvallisuuden ja tuttuuden tunteet liittyvät moniin radionkuunteluhetkiin ja ohjelmiin, minkä vuoksi niitä muistellaan mielellään. Tämänkaltaisia muistoja värittää nostalgia, jonka kautta muistetaan miellyttäviä ja mukavia asioita osittain surumieliselläkin kaipauksella. Muisteluun ja muistamiseen ei kuitenkaan aina liity nostalgiaa, mutta nähdäkseni se on merkittävä syy suureen osaan mieleenpainuneista radioon ja radion kuunteluun liittyvistä muistoista.

Aineiston radiomuistoissa nostalgia on suuressa roolissa eritoten lapsuutta muisteltaessa, sillä siihen liittyy ajatus kaipuusta ja halusta palata menneeseen aikaan, tietäen silti että se ei ole mahdollista. Muistellessaan ihminen kertoo tapahtunutta ja asettaa sen myös nykyhetken kontekstiin: mitä muisto ja sen mieleen painaminen ja palauttaminen kertoo muistosta ja sen tärkeydestä. Ärsyttäviä tai ikäviä muistoja ei aineistossa juuri ollut, mikä yllätti hieman. Kuitenkin hyvien muistojen suurta määrää voi tulkita nostalgian kautta: ajan kulumisen kuoruttaa muistot nostalgiaa, mikä auttaa muistamaan mukavat ja miellyttävät asiat. Lisäksi kyselyn aihepiiri oli suhteellisen viaton, eikä siihen pääasiassa liity kovin ikäviä muistoja, ellei mukaan lasketa esimerkiksi uutisia tunnetun henkilön kuolemasta tai traagisista tapahtumista.

Radionkuuntelun merkitys osoittautui vastausten perusteella erityisen tärkeäksi nuoruusiässä. Oli tärkeää kuunnella radiota, sillä se tarjosi vielä 1970-luvullakin ajankohtaisimman musiikin ja reaaliaikaisimman tiedon, joita vaadittiin kaveripiirin keskusteluissa mukana pysymisessä. Tärkeää ei ollut välttämättä kuuntelu sinänsä, vaan

musiikki. Musiikin merkitys oman identiteetin rakennukselle oli suuri, ja tämä kävi hyvin esiin muisteluaineistosta. Tässä tärkeä esiin tullut ilmiö oli mieleisen musiikin nauhoittaminen c-kaseteille. Kyseessä on ollut ilmeisen tärkeä ja muistelijoilta mieleen jäänyt asia. Aineiston muistelijoiden lisäksi monet niistä, joiden kanssa olen tutkimuksestani keskustellut, ovat kertoneet ensimmäisenä nimenomaan c-kasetille äänittämisestä. Kyseessä voisi sanoa olevan jopa sukupolvikokemuksen, joka on kyselyvastausten mukaan ollut monille 60- ja 70 -luvulla syntyneille suuri osa elämää. Kasettien äänittäminen mahdollisti halutun musiikin kuuntelemisen sitoutumatta radion lähetyksiaikoihin. Radion äärellä piti toki päivystää, jotta saisi juuri omat lempikappaleet nauhalle oikeaan aikaan, mutta sen jälkeen kasetti olikin valmis ja sitä pystyi vapaasti kuuntelemaan. Lisäksi valmiit c-kasetit olivat kalliita, joten nauhoittaminen merkitsi myös säästöä.

Paitsi musiikki myös erilaiset radioon ja radioharrastukseen liittyvät osallisuuden ja onnistumisen kokemukset ovat olleet vastaajille merkityksellisiä. Muistelijat kertoivat esimerkiksi työurastaan tai omista esiintymisistään radiossa tai siitä, kun ovat rakentaneet itse osista ensimmäisen radionsa tai saaneet yhteyden ulkomaalaiselle radioasemalle. Nämä muistot ovat tärkeitä muistelijan rakentaessa kuvaa omasta itsestään, siitä millainen hän on. Tämä onkin yksi muistelun tarkoitus. Se, että on ollut vuosia töissä radiossa, ollut aktiivinen radioamatööri tai päässyt soittamaan suoraan lähetykseen, ovat elämyksiä, omaan itseen liittyviä muistoja. Niiden tärkeys ja merkitys rakentuu nykypäivässä, sillä ne osaltaan määrittävät, millainen ihminen on. Tässä esiin tulee muistelun ja muistitiedon osuus ihmisen elämässä.

Kyselyni vastauksissa kerrottiin monenlaisista radiomuistoista. Osassa kyse oli erityisestä, mieleenpainuneesta tapahtumasta tai hetkestä (joista myös kyselyn kysymyksissä suoraan pyydettiin kertomaan), osa puolestaan oli näennäisen arkisia ja tavanomaisiakin kertomuksia. Tavanomaisuus ei tässä yhteydessä ole mitenkään negatiivinen termi, vaan osoitus siitä, että tavallisuudellakin on sijansa ihmisten muistoissa. Muistitietotutkimuksessa yksi avainpyrkimyksistä on tutkia ja tavoittaa ihmisten arkista kokemusmaailmaa. Tässä suhteessa koen onnistuneeni, sillä monet muistoista olivat esimerkiksi perheen arjen tunnelmakuvauksia tai välähdyksiä radionkuunteluhetkistä, johon ehkä sinällään ei tuntuisi liittyvän mitään erityistä, mutta

jotka luultavasti nostalgisen ulottuvuutensa vuoksi ovat jääneet muistelijan mieleen.

Merkittävä esille tullut seikka on se, että radiojuontajien ja nimettyjen radio-ohjelmien merkitys ja muistaminen näyttää vähentyneen. Vanhemmat muistelijat nimeävät useita radioesiintyjä, jotka olivat aikansa julkkiksia ja joita ehkä pidettiin myös esikuvina tai joista muuten pidettiin kovasti. Mieleen jäämiseen ovat vaikuttaneet myös juontajan ääni (esimerkiksi rauhallinen, radioon sopiva) ja ammattitaito työssään. Nuoremmilla, 1980-luvun lopulla ja 1990-luvulla syntyneillä vastaajilla, ei sen sijaan näytä olevan kovinkaan paljon erityisesti muistettuja radioesiintyjä. Radiomafian/YleX:n Peltsi (Mikko Peltola) ja Juuso (Myllyrinne) sekä Radio Suomipopin Jaajo Linnonmaa tosin erottuvat edukseen 1980- ja 1990-luvuilla syntyneiden vastaajien kertomuksissa. Radiojuontajalla ei ole kuitenkaan enää samanlaista merkitystä kuin ennen, sillä tärkeämmäksi on noussut lähetysvirta ja musiikki, ei se, kuka radiossa puhuu. Etenkin kaupallisilla radiokanavilla harvoin on enää nimettyjä ja otsikoituja radio-ohjelmiakaan. Toisaalta juontajan puheella ja persoonalla on merkitystä silloin, kun mietitään, ketkä lähivuosien radiojuontajista ovat jollain tavalla jääneet mieleen. Tällainen uuden ajan radiopersoona on esimerkiksi juuri Jaajo Linnonmaa, joka on nyttemmin tehnyt uraa myös televisiossa ja valkokankaalla. Hänet tunnetaan myös muualta kuin radiosta, mikä voi vaikuttaa muistamiseen, ja hän on varsin värikäs persoona.

Radion kuuntelu on toimintaa, johon sisältyy monenlaisia piirteitä, ja yksi niistä on radion asema taustäänänenä jonkin muun askareen tai vaikka auton ajamisen ohessa. Tämänkaltaisia vastauksia sain paljon. Tämäkin on oleellinen tieto ja tutkimustulos koskien radion käyttöä ja radion kuuntelussa tapahtunutta muutosta. Toisaalta tämän tutkimuksen perusteella ei voi sanoa radion kuuntelun erityisesti vähentyneen tai lisääntyneen vastaajien elämässä vuosien varrella, sillä kummankinlaiset vastaukset jakaantuivat melko tasan. Yleinen suuntaus näyttää silti olevan, että muun muassa televisio ja internet ovat monilla vähentäneet radion (intensiiviseen) kuunteluun käytettyä aikaa. Toisaalta mahdollisuudet radion kuunteluun ovat nykyään laajemmat kuin koskaan ennen, sillä radio kulkee mukana mobiililaitteissa ja radio-ohjelmia pystyy kuuntelemaan tallenteina. Tämä kävi ilmi monesta vastauksesta.

Tutkimukseni teoreettisena kehyksenä toimi muistitietotutkimus. Totesin johdannossa,

että tutkimuksen olisi voinut toteuttaa ja muistoja tutkia sitoutumatta lainkaan muistitietotutkimuksen periaatteisiin. Mielestäni muistitietotutkimus sopi hyvin tämänkaltaiseen tutkimukseen ja tutkimusaineistoon, koska tutkimuskohteena olivat yksityisten ihmisten muistot ja toisaalta arkielämä. Muistitietotutkimus on keskittynyt tarkastelemaan ennen kaikkea marginaaleja ja syrjään jääneitä teemoja, joten myös tämän vuoksi koin muistitietotutkimuksen perustelluksi metodologiseksi lähestymistavaksi. Käsittelin tutkimuksessa radiomuistojen ja radionkuuntelun merkitystä muistelijoille. Muistitietotutkimuksen tekijä on kiinnostunut muistelijoiden subjektiivisista kokemuksista eikä tapahtuneen faktatiedoista, joten siksikin se sopi tutkimukseni teoreettiseksi kehikseksi ja tulkinnan avuksi.

Vastauksissa kerrottiin sekä arjessa tapahtuneesta radion kuuntelusta ja radiosta työpaikkana että erityisemmistä ja poikkeavammista mieleen jääneistä asioista. Molemmat lähestymistavat ovat muistitiedon tutkijan kannalta tärkeitä. Muistitiedon avulla päästään usein käsiksi juuri arkisiin ja vähälle huomiolle jääneisiin asioihin, joka tässäkin tutkimuksessa oli yksi tavoite. Radionkuuntelu on usein arjessa huomaamatonta, mutta sitä ei silti tarvitse vähätellä. Arkisten muistojen kuuleminen ja niiden tutkiminen kertoo joskus enemmän kuin poikkeavuuksien. Toki suuri osa tutkimukseeni vastauksina tulleista radiomuistoista käsittelee muistelijalle erityisesti mieleen jääneitä asioita ja arjesta poikkeavia kuuntelukokemuksia, mikä on ymmärrettävää. Tavallisesti eteenpäin rullaava arki ei tarjoa samanlaisia muistikokemuksia kuin harmaudesta esiin nousevat kirkkaat hetket, joista on myös tarve kertoa vielä vuosia jälkikäteenkin.

Muistitiedon periaatteisiin tukeutuen oli myös mahdollista pohtia muistin ja muistojen erehtyvyyttä sekä mahdollista väärin muistamista joidenkin seikkojen kohdalla. Tarkoitus ei silti ollut saada aineistoon oikeita ja parhaita muistoja suomalaisilta, vaan tarkoitan tässä, että se miten ihminen muistaa (tai ajattelee muistavansa jonkun asian) kertoo hänen omasta kokemuksestaan ja siitä, mikä merkitys tapahtuneella on hänelle ollut. Muisti voi suojata ja peittää, jopa unohtaa joitakin asioita. Tällaista muistamista ja sen erehtymistä ei aineistoni vastauksissa luultavasti ollut, mutta asia on toki mielenkiintoinen. Enemmänkin esille tuli se, miten hankalaa esimerkiksi on muistaa radioesiintyjien nimiä: heistä pystytään palauttamaan hyvin mieleen ääni ja ehkä

ulkonäkö, mutta nimeä ei. Tästä voi ajatella, että henkilö on jollakin tavalla kuitenkin jäänyt muistelijan ja kuulijan mieleen. Radiolle melko tyyppillisesti kuitenkin kasvot ja nimi eivät ehkä yhdisty etenkään usean vuoden päästä muisteltaessa, mikä on tutkimuksen ja muistojen kertomisen kannalta harmillista.

Yhdeksi tutkimustulokseksi voi laskea myös sen, että havaitsin verkkokyselyllä pystyvän tavoittamaan myös vanhempia ikäluokkia, toisin kuin joissakin verkkokyselyä käsittelevissä teksteissä edelleen kirjoitetaan. Ehkä onnistuin välittämään tietoa tutkimuksestani ja kyselystäni sopiviin tiedotuskanaviin, joita myös iäkkäämmät suomalaiset seuraavat. Kyselyyni vastasi kolme 1930 -luvuilla syntynyttä eli liki 80-vuotiasta ihmistä, mikä osoittaa, että verkkokyselyä ja verkossa leviävää tietoa ei siis enää kannata pitää keinona ainoastaan nuorten ja työikäisten tavoittamiseen.

Kuten luvun alussa mainitsin, pyysin kyselyn lopuksi vastaajia antamaan halutessaan palautetta itse kyselystä. Pää tarkoitus oli toki selvittää, mitä mieltä itse kyselystä ja sen toteutuksesta oltiin esimerkiksi sen toimivuuden ja kysymysten suhteen, mutta samalla palaute kertoo hieman muistelun merkityksestä vastaajille. Vaikka palautetta ei ollut pakko antaa, niin 87 vastaajasta 41 eli liki puolet oli kirjoittanut tähän kohtaan jotakin. Suurin osa palautteesta oli positiivista ja eniten palautteen antajat kiittivät kyselystä tai toivottivat onnea gradun kirjoittamisen ja opintojen kanssa. Lisäksi kiiteltiin, että juuri radio on valikoitunut tutkimusaiheekseni. Tämä osoittaa, että vastaajat kokevat aiheen tärkeäksi paitsi ehkä itselleen myös laajemmin.¹⁷⁴ Neljä vastaajaa oli kiinnostuneita tuloksista ja toivoi saavansa valmiin tutkimuksen luettavaksi. Tällainen palaute on kannustavaa mahdollisen jatkotutkimuksen tekoa ajatellen ja kertoo laajemmin paitsi muistelun myös etenkin radioon liittyvien muistojen tärkeydestä.

Paitsi että palaute kannusti graduntekijää ja antoi myös opastusta siihen, mitä seuraavia kyselyjä laadittaessa kannattaisi tehdä toisin, se kertoo lisäksi muistelun merkityksestä ja tärkeydestä vastaajille. Kommentit tyyliin ”oli mukava muistella” tai ”herätti ajatuksia ja tunteita” kertovat, että kyselyn vuoksi aktivoitunut muistelu on tuntunut tärkeältä. Osa vastaajista olisi kenties halunnut kertoa enemmänkin, mutta

¹⁷⁴ Yksi vastaaja toivoi, että tutkielma tuottaa tärkeää tietoa radion merkityksestä ja että viesti kantautuisi ministeriöön saakka. N1969.

muisti ei vastaushetkellä ollut ollut täysin iskussa, ja paljon jäi kertomatta. Annettu palaute kertoo, että muistelu on ollut vastaajien mielestä mukavaa, hyödyllistä ja kiinnostavaa. Tämä kertoo myös muistitiedon ja muistitietotutkimuksen tärkeydestä. Vastaajat eivät ole kokeneet muistelua ahdistavaksi tai epämukavaksi, vaan ovat ryhtyneet siihen mielellään.

5.2. Tutkimusprosessin arviointi

Tutkimuksen teon aikataulu on niin sanotusti venynyt ja paukkunut ajan kuluessa, mutta onneksi minulla ei ole ollut kovin tiukkaa tavoitetta gradun valmistumiselle. Keväällä 2015 tutkimuksen aktiivinen aloittaminen viivästyi henkilökohtaisten syiden vuoksi. Kuitenkin syksy 2015 käynnisti toden teolla suunnittelu- ja kirjoitusprosessin, ja ahkeruus ja kirjoitustyöhön tarttuminen kyllä ruokkivat itseään. Lomaketutkimuskurssin innoittamana syntynyt verkkokysely ja sen julkaiseminen siivittivät työtä eteenpäin vuodenvaihteessa 2015-2016. Muistelijoiden määrä oli iloinen yllätys ja muistojen lukeminen mainiota orientoitumista aineistoon ja itse tutkimusprosessiin. Halusin saada kyselyn laadittua ja aineiston muodostettua vielä vuoden 2015 aikana, vaikka se jäikin pahasti loppuvuoteen. Jännitin ensin kyselyajankohdan eli joulun ja uudenvuoden tienoon vaikutusta vastaajien määrään, mutta ehkä ihmisillä toisaalta on silloin enemmän aikaa muistella ja vastaila. Arvelen myös, että juuri joulun aika toi mieleen radionkuunteluun liittyviä muistoja, ja osittain myös siksi ihmiset innostuivat vastaamaan kyselyyn ja kirjoittamaan muistoistaan.

Webropol-kyselyn laatiminen ei aluksi ollut suunnitelmissani, mutta olen tyytyväinen, että valitsin verkossa levitettävän kyselyn aineistonkeruutavaksi. Aluksi suunnittelemani teemakirjoitus olisi luultavasti ollut paitsi työläs toteuttaa myös analysoida. Lisäksi opin käyttämään Webropol-kyselyohjelmaa, mistä varmasti on jatkossa hyötyä. Kyselyn laatiminen oli paikoin hankalaa, mutta olen melko tyytyväinen lopputulokseen. Käytin sen tekemiseen paljon aikaa, koska halusin hyödyntää mahdollisimman hyvin lomaketutkimuskurssin käytännön oppeja. Jos tekisin kyselyn nyt, lisäisin taustatietoihin vielä kysymyksen siitä, mistä vastaaja oli saanut tiedon kyselystä. Tämä olisi ollut hyödyllinen tieto, jota olisin voinut hyödyntää pohdiskeluissa siitä, oliko vastaajajoukko jotenkin erityisesti painottunut radioharrastajiin. Taustatiedoissa

esiintyivät myös vastaajan koulutustausta ja nykyinen asuinpaikka. Tarkoitukseni ehkä oli tarkastella vastauksia enemmän esimerkiksi koulutustaustan kautta, mutta viime vaiheessa en kuitenkaan tehnyt sitä. Kysymys asuinmaakunnasta oli mukana lähinnä sen vuoksi, että näkisin, miten laajalta alueelta kysely ihmisiä tavoitti. Saattaisin jälkikäteen ajatellen jättää joitakin kysymyksiä pois kyselystä, kuten esimerkiksi kysymyksen ”millaisia radiolaitteita ja -vastaanottimia kodeissasi on ollut”. Se tuntuu nyt ajatellen hieman turhalta, eikä antanut aineistoon juurikaan mitään lisää tutkimuskysymykseen vastaamisen kannalta. Myös valintakysymystä ”missä kaikkialla olet kuunnellut radiota” mieltäisin tarkemmin.

Jos aloittaisin kyselyaineiston läpikäynnin ja analyysin nyt, luokittelisin vastauksia tarkemmin. Olisin voinut olla suunnitelmallisempi luokitellessani ja jaotellessani vastauksia, mikä olisi helpottanut vastausten jakamista eri teemoihin sekä työn kirjoittamista ja itse tekstin jakamista lukuihin. En ehkä kuitenkaan osannut lähestyä aineistoa tarpeeksi lähilukien ja analyttisesti, mikä tuntui kostautuvan kiireenä työn viimeistelyvaiheessa. Koska vastauksia oli suhteellisen paljon, kaikki kirjoitettuja avovastauksia, niin tutkijaa helpottaa, jos tekstimassaa pystyy jakamaan niissä esiintyvien aiheiden ja teemojen mukaan. Käsittelin ja luin vastauksia ehkä liikaa kysymys kerrallaan, enkä koko tutkimusprosessin aikana saanut tehtyä niistä kunnollista synteesiä. Minun olisi täytynyt käyttää tutkimusaineiston perusteelliseen läpikäymiseen enemmän aikaa.

5.3. Ajatuksia jatkotutkimuksesta

Olen tutkimuksen tekemisen aikana saanut vahvistusta ajatukselle siitä, että suomalaista kulttuurista ja merkityksiin sitoutuvaa, niin kutsuttua kolmannen sukupolven radiotutkimusta kaivattaisiin enemmän. Nyt toteuttamani radiomuistoja kartoittava kysely oli ensimmäinen laatuaan sitten vuoden 1972, ja olisi tärkeää saada toteutettua yhtä laaja keruu nyt vuosikymmeniä myöhemmin. Kysyin Kansanrunousarkistoa yhteistyöhön toteuttamaan muistojen keruuta tähän tutkimukseen, mutta keruun järjestäminen ei mahtunut heidän ohjelmaansa niin lyhyellä varoitusajalla. Se oli toisaalta sääli mutta toisaalta helpotus, sillä läpikäytävää kirjoitusaineistoa olisi sitä kautta saattanut tulla hyvinkin runsaasti. Täky

radiomuistokeruun järjestämiseen on nyt heitetty Kansanrunousarkistolle, ja toivottavaa on, että keruu muisteluaineiston tallentamiseksi lähivuosina myös järjestetään. Tällä keruulla olisi mahdollisuus tavoittaa oikeastaan kaikki suomalaiset ja muodostaa kattava aineisto 2010-luvulla muistetuista radioon liittyvistä asioista. Koska omakin kyselyni tuotti rajallisista levityskanavista huolimatta mukavasti vastauksia ja kyseessä on selvästi aihe, josta mielellään kerrotaan, uskon että myös valtakunnalliseen radiomuistokyselyyn vastattaisiin innokkaasti.

Pro graduni on vasta pintaraapaisu aiheesta, josta voi saada irti vielä paljon enemmän. Radiotutkimus on laaja alue, jolla on yhteydet niin kulttuuriperinnön tutkimukseen, (kulttuuri)historiaan kuin viestinnän tutkimuksenkin. Jatkaminen joskus myöhemmin aiheen parissa kiinnostaa, enkä olekaan täysin sulkenut pois ajatusta radiomuistoja käsittelevän väitöstutkimuksen teosta. Laajan muistitietokeruun tuottama aineisto tarjoaisi oivallisen pohjan suomalaisten radiomuistojen lisätutkimukselle. Esimerkiksi radion kuuntelun merkityksen ja sen muutoksen tutkiminen kiinnostaisi jatkossakin. Myös Pertti Alasuutarin vuoden 1993 tutkimukselle radiosta suomalaisten arkielämässä olisi hyvä saada jatkoa: mikä on radion rooli arkielämässä nyt, yli 20 vuotta myöhemmin?

Laajemman tutkimuksen tekemisessä haastattelut olisivat kirjallisen aineiston lisäksi aiheellisia. Niiden kautta radion kuunteluun liittyvät ajatukset ja asenteet välittyisivät mahdollisesti paremmin kuin kirjoittamalla. Haastattelutilanteen etuna on haastateltavan ja tutkijan välille syntyvä vuoropuhelu ja jatkokysymysten mahdollisuus. Haastattelussa voisi lisäksi kuunnella katkelmia radio-ohjelmista ja näyttää valokuvia, jotka voisivat johdattaa haastateltavat muistelemaan ja muistamaan enemmän.

Tässä tutkimusaineistossa kerrottiin paljon erityisesti kesään liittyviä muistoja. Lisäksi eräs vastaaja totesi, että kesään kuuluvat eri radio-ohjelmat kuin muuhun vuoteen. Tämä toteamus jäi kiinnostamaan minua. Lisäksi kesä-elokuussa todella kuunnellaan radiota hieman enemmän kuin muina kuukausina keskimäärin. Kenties yksi jatkotutkimuksen teema voisi olla se, onko radionkuuntelu tai tiettyjen ohjelmien/kanavien kuuntelu yleisemmin sidoksissa vuodenaikoihin. Toki vuosittaisessa Kansallisessa radiotutkimuksessa tutkitaan viikottaista ja kuukausittaista

radionkuuntelua, mutta tilastomielessä. Enemmän minua kiinnostavat syyt kuukausittaisten kuuntelutapojen ja -määrän takana, kuten kulttuurintutkijaa yleensäkin.

On hauska sattuma, että kuluva vuosi 2016, jolloin olen radiomuistojen tutkimustani tehnyt, on myös Yleisradion 90. toimintavuosi. Juhlavuoden kunniaksi yhtiö on pyytänyt suomalaisia kertomaan Yleisradioon liittyvistä muistoistaan. Muistoja on voinut lähettää Ylen verkkosivujen kautta. Kyseessä ei ole varsinaisesti tutkimuksellinen keruu, vaan pikemmin kannustus muistella suomalaisen yleisradioinstituution vuosikymmeniä kansalaisten näkökulmasta. Kertyneen aineiston pohjalta voisi silti varsin hyvin tutkia nimenomaan Yleisradion ohjelmien ja juontajien merkitystä ja niihin liittyviä muistoja, sillä niitä riittää. Omassa tutkimuksessani esiintyy runsaasti yleisradiomuistoja, mutta mukana on paljon myös kaupallisten kanavien ohjelmistoa ja juontajia. On toivottavaa, että myös Yleisradion keruun vastauksia voitaisiin myöhemmin käyttää tutkimusaineistona etenkin niin sanotussa kolmannen sukupolven eli radion ohjelmahistoriaan liittyvässä tutkimuksessa, etteivät tarinat jäisi ainoastaan Ylen omaan arkistoon tai juhlavuoden kuriositeetiksi. Keruuseen lähetettyjä kirjoituksia pystyy lukemaan Ylen verkkosivuilla, mikä on hienoa. Jos jatkan tulevaisuudessa tutkimusta radioteeman parissa, voisin pyrkiä saamaan Yleisradion valtakunnallisesti yhteistyökumppaniksi tutkimukseen.

6. Lähteet

Lyhenteet

SKS KRA = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkisto.

Tutkimusaineisto

Kerro radiomuistoistasi! -verkkokysely 16.12.2015-6.1.2016. 88 vastausta. Aineisto talletetaan Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksen arkistoon.

Radiomuistokirjoitukset sähköpostitse *Kerro radiomuistoistasi!* -kyselyyn. 3 vastausta. Aineisto talletetaan Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksen arkistoon.

Tutkimuskirjallisuus

Kaikki www-osoitteet tarkistettu 7.10.2016.

Alasuutari, Pertti: *Radio suomalaisten arkielämässä*. Tutkimusraportti 3/1993. Helsinki: Oy Yleisradio Ab, 1993.

Elovaara, Jorma: *Radiotoimittajan työ*. Kirkkonummi: JET-kirjat, 1984.

Eskola, Jari: "Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta". Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*. Toim. Valli, Raine & Aaltola, Juhani. Jyväskylä: PS-kustannus, 2015. 185-206.

Fingerroos, Outi: *Haudatut muistot. Rituaalisen kuoleman merkitykset Kannaksen muistitiedossa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2004.

Fingerroos, Outi ja Haanpää, Riina: "Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä". Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Fingerroos, Outi,

Haanpää, Riina, Heimo, Anne ja Peltonen, Ulla-Maija. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2006. 7-24.

Fingerroos, Outi ja Peltonen, Ulla-Maija: "Muistitieto ja tutkimus". Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina, Heimo, Anne ja Peltonen, Ulla-Maija. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2006. 25-48.

Finnpanel: *Radion kuuntelu Suomessa 2015*. Finnpanel 2016.
<www.finnpanel.fi/lataukset/radiovuosi_2016.pdf>

Gronow, Pekka: *Kahdeksas taide. Suomalaisen radioilmaisun historia 1923-1970*. Helsinki: Avain, 2010.

Hytönen, Kirsi-Maria: *Ei elämäni lomina mahtunut. Naisten muistelukerrontaa palkkatyöstä talvi- ja jatkosotien ja jälleenrakennuksen aikana*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, 2014.

Kaseva, Tuomas: *Uma Aaltonen*. HS.fi. <www.hs.fi/muistot/a1364351995700>

Kempainen, Pentti: *Aina soi Sävelradio. Radiomusiikista musiikkiradioon*. Helsinki: Avain, 2011

Kempainen, Pentti: *Radio kuuluu kaikille! Kaupallisen radion historia Suomessa*. Helsinki: Into Kustannus, 2015.

Kemppi, Emilia: *Pavlo on hintti*. Yle Elävä Arkisto 22.11.2011.
<<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2011/09/14/pavlo-hintti>>

Kilpiö, Kaarina, Kurkela, Vesa ja Uimonen, Heikki: *Koko kansan kasetti. C-kasetin käyttö ja kuuntelu Suomessa*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2015.

Knalli ja sateenvarjo. Wikipedia 23.10.2015.

<https://fi.wikipedia.org/wiki/Knalli_ ja_sateenvarjo>

Koe-eläinpuisto. Wikipedia 3.8.2015. <<https://fi.wikipedia.org/wiki/Koe-el%C3%A4inpuisto>>

Koppinen, Mari: *Yle pyörsi päätöksensä: Koe-eläinpuisto saa jatkoa, mutta vain keskellä yötä*. HS.fi 5.1.2015. <www.hs.fi/kulttuuri/a1420432643328>

Korkiakangas, Pirjo: "Muisti, muistelu, perinne". Teoksessa *Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin*. Toim. Lönnqvist, Bo, Kiuru, Elina ja Uusitalo, Eeva. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1999. 155–176.

Kortti, Jukka: *Näköradiosta digiboksiin. Suomalaisen television sosiokulttuurinen historia*. Helsinki: Gaudeamus, 2007.

Kuuntelijoiden äänilevytoiveet ovat soineet radiossa jo vuodesta 1935. Yle.fi. <http://yle.fi/radio/ylerradio1/ohjelmat/lauantaintoivotutlevyt/kuuntelijoiden_aanilevytoiveet_ovat_soineet_radiossa_jo_vuodesta_1935/8404414>

Latvala, Pauliina: *Katse menneisyyteen. Folkloristinen tutkimus suvun muistitiedosta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2005.

Lehti, Marko: "Kansojen kilvoittelu kunniasta. Kansainväliset urheilutapahtumat arjen kansallistajina". Teoksessa *Arjen muisti ja unohdus. Jokapäiväinen elämä historian valoissa ja varjoissa*. Toim. Syrjämaa, Taina. Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja n:o 53. Turku: Turun yliopisto, 1999. 145-170.

Leimu, Pekka: "Kyselyt". Teoksessa *Polkuja etnologian menetelmiin*. Toim. Korkiakangas, Pirjo, Olsson, Pia ja Ruotsala, Helena. Helsinki: Ethnos Ry, 2005. 77-88.

Lindfors, Jukka: *Marsilaiset hyökkäävät*. Yle Elävä Arkisto 8.8.2013. <<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2008/10/25/marsilaiset-hyokkaavat>>

Lindfors, Jukka ja Yli-Ojanperä, Elina: *Metsräadion hongat alkoivat humista Suomen jälleenrakennuksen kannustukseksi*. Yle Elävä Arkisto 15.1.2016. <<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2010/08/31/metsaradio>>

Lyytinen, Eino: *Perustamisesta talvisotaan. Yleisradion historia 1926-1949*. 1. osa. Helsinki: Yleisradio Oy, 1996.

Miettinen, Jani ja Vehkalahti, Kimmo: "Verkkokyselytutkimusten otosten valinta". Teoksessa *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Toim. Laaksonen, Salla-Maaria, Matikainen, Janne ja Tikka, Minttu. Tampere: Vastapaino 2013. 84-104.

Miettunen, Helge: *Radio- ja tv-opin perusteet*. Helsinki: Weilin+Göös, 1966.

Nukari, Matti ja Ruohomaa, Erja: *Ohjelmien summasta lähetysvirtaan. Radion ohjelmakäsitteistön uusiutuminen*. Tutkimusraportti 8/1992. Yleisradio Ab, 1992.

Oinonen, Paavo: "Kateederilta lähelle kuulijaa. Varhaisen radiopuheen haasteita ja muutoksia". *Tiedotustutkimus* 2:2009, 10-25.

Oinonen, Paavo: *Pitkä matka on Tippavaaraan... Suomalaisuuden tulkinta ja Yleisradion toimintaperiaatteet radiosarjoissa Työmiehen perhe, Kalle-Kustaa Korkin seikkailuja ja Kankkulan kaivolla 1945-1964*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2004.

Oinonen, Paavo, Suominen, Jaakko ja Tuomi, Pauliina: "Juontaja, speakeri, kuuluttaja, johdattelija, chatsisko... Rakkaalla juontajalla on monta nimeä". *Lähikuva* 2:2009, 3-9.

Ollila, Anne: "Muistitieto historian tutkimuksen lähteenä". Teoksessa *Keskusteluja professorin kanssa*. Toim. Tuhkanen, Totti, Pispala, Elisa ja Virtanen, Keijo. Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja n:o 28. Turku: Turun yliopisto, 1993. 55-68.

Olsson, Pia: "Kyselyaineistojen dialogisuus". Teoksessa *Kirjoittamalla kerrotut*.

Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä. Toim. Korhokangas Pirjo, Olsson Pia, Ruotsala Helena ja Åström Anna-Maria. Helsinki: Ethnos, 2016. 155-184.

Portelli, Alessandro: "Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen?". Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä.* Toim. Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina, Heimo, Anne ja Peltonen, Ulla-Maija. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2006. 49-64.

Purhonen, Semi: "Sukupolvikokemukset ja sukupolvitietoisuus suurten ikäluokkien elämäntarinoissa". Teoksessa *Kenen sukupolveen kuulut? Suurten ikäluokkien tarina.* Toim. Purhonen, Semi, Hoikkala, Tommi ja Roos, J. P. Helsinki: Gaudeamus, 2008. 156-184.

Pöysä, Jyrki: "Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina". Teoksessa *Vaeltavat metodit.* Toim. Pöysä, Jyrki, Järviluoma, Helmi ja Vakimo, Sinikka. Joensuu: Suomen Kansatieteen Tutkijain Seura, 2010. 331-360.

QSL-kortti – radioamatöörin kuittauskortti. Suomen radioamatööriliitto. <www.sral.fi/info/qsl-kortit.html>

Radio Gaala. Radiomedia 2016. <www.radiomedia.fi/radiogaala>

Radiogaala. Wikipedia 4.5.2015. <https://fi.wikipedia.org/wiki/Radio_Gaala>

Radio voi hyvin digijalla. Radiomedia 2016. <www.radiomedia.fi/radiomainonta/radion-kuuntelu/radio-voi-hyvin-digijalla>

Radio Suomessa. Radiomedia 2016. <www.radiomedia.fi/radio-suomessa>

Raittila, Pentti: *Uutinen Estonia. Kriisiviestintä ja journalismin etiikka koetuksella.* Tampere: Tampere University Press, 1996.

Rantanen, Terhi: "Viestinnän opetuksen pioneerina Isossa-Britanniassa".

Tiedotustutkimus 1:1996. 66-69.

Rasila, Tanja: *Ylen organisaatio ja tehtävät*. Yle.fi 20.1.2016.
<<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/10/09/ylen-organisaatio-ja-tehtavat>>

Rasila, Tanja: *Ylen vuosikymmenet*. Yle.fi 26.4.2015.
<<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/01/11/ylen-vuosikymmenet>>

Salokangas, Raimo: *Aikansa oloinen. Yleisradion historia 1949-1996*. 2. osa. Helsinki: Yleisradio Oy, 1996.

Saraneva, Usko: *Kun radio tuli meille. Yleisradion kuuntelijakunnan muodostuminen Suomessa vuosina 1920-1960*. Helsinki: Oy Yleisradio Ab, Suunnittelu- ja tutkimusosasto, 1982.

Sauri, Pekka: *Yölinjalla. Selviytyjän käsikirja*. Helsinki: WSOY, 2004.

Scannell, Paddy 1996a: "Historia, mediat ja viestintä". *Tiedotustutkimus* 1:1996. 4-18.

Scannell, Paddy 1996b: *Radio, Television and Modern Life*. Oxford: Blackwell Publishers, 1996.

Sivelä, Jonas: *Kaiken takana on salaliitto*. Helsinki: Atena Kustannus, 2015.

Stavén, Amanda: *Kuvitteellinen sota sai aikaan paniikin*. Yle Elävä Arkisto 10.4.2013.
<<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2013/04/05/kuvitteellinen-sota-sai-aikaan-paniikin>>

Suominen, Jaakko: "Helposti ja halvalla? Nettikyselyt kyselyaineiston kokoamisessa". Teoksessa *Kirjoittamalla kerrotut. Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä*. Toim. Korkiakangas Pirjo, Olsson Pia, Ruotsala Helena ja Åström Anna-Maria. Helsinki: Ethnos, 2016.

Syrjämaa, Taina: "Arjen muistin ja unohduksen jäljillä". Teoksessa *Arjen muisti ja*

unohdus. Jokapäiväinen elämä historian valoissa ja varjoissa. Toim. Syrjämaa, Taina.

Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja n:o 53. Turku: Turun yliopisto, 1999. 5-11.

Tuomi, Jouni ja Sarajärvi, Anneli: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.* Helsinki: Tammi, 2006.

Ukkonen, Taina 2000a: *Menneisyyden tulkinta kertomalla.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2000.

Ukkonen, Taina 2000b: "Muistitieto tutkimuksen kohteena ja aineistona". *Elore* 2:2000.
<www.elore.fi/arkisto/2_00/ukk200.html>

Ukkonen, Taina: "Yhteistyö, vuorovaikutus ja narratiivisuus muistitietotutkimuksessa". Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä.* Toim. Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina, Heimo, Anne ja Peltonen, Ulla-Maija. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2006, 175-198.

Valo, Maarit: *Käsitykset ja vaikutelmat äänestä. Kuuntelijoiden arviointia radiopuheen äänellisistä ominaisuuksista.* Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 1994.

Liite 1. Radiomuistokysely

Kerro radiomuistoistasi!

Tervetuloa vastaamaan kyselyyn radiomuistoista!

Valmistelen radion kuuntelua ja radiomuistoja käsittelevää kulttuuriperinnön tutkimuksen pro gradu -työtä Turun yliopistossa, Porin yliopistokeskuksen yksikössä. Tällä kyselyllä kerään aineistoa tutkielmaani varten erilaisista radioon ja radion kuunteluun liittyvistä asioista.

Kyselyn vastaukset käsitellään luottamuksellisesti siten, että yksittäistä vastaajaa ei voi niistä tunnistaa. Vastaukset tallennetaan Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman aineistokokoelmaan mahdollista jatkokäyttöä ja muuta tutkimusta varten.

* -merkityt kysymykset ovat pakollisia, mutta muuten sinun ei ole pakko vastata kaikkiin kysymyksiin.

Kyselyyn vastaamiseen kuluu aikaa n. 15-20 minuutista eteenpäin, riippuen siitä miten pitkiä muistelutarinoita haluat kertoa.

Voit myös kyselyyn vastaamisen sijaan kirjoittaa muistoistasi sähköpostitse tai kirjeellä. Kirjoitusohjeet löytyvät sivulta kolme.

Lisätietoja pro gradu -tutkimuksesta ja kyselystä:

HuK Maria Ojanen

maria.ojanen @utu.fi

050 3812063

Turun yliopisto

Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma

Kiitos muistoistasi!

Minä radionkuuntelijana

Seuraavan osion kysymykset liittyvät siihen, miten tärkeää radion kuuntelu sinulle on ja miten se on elämäsi aikana muuttunut.

1. Millainen radionkuuntelija olet?

2. Missä kaikkialla olet kuunnellut radiota? Voit valita useamman vaihtoehdon.

Kotona

Työpaikalla

Navetassa

Sukulaisten/tuttavien luona

Mökillä tai muualla vapaa-ajan asunnolla

Autossa

Jossain muualla, missä?
(tila vastata vapaasti)

3. Miten tärkeää radionkuuntelu on sinulle eri elämänvaiheissa ollut?

Määrittele radionkuuntelun tärkeyttä itsellesi eri ikävaiheissa.

Ellei jokin ikä/elämänvaihe koske sinua, jätä se tyhjäksi.

Erittäin tärkeää	Melko tärkeää	Jonkin verran tärkeää	Vähän tärkeää	Ei lainkaan tärkeää
---------------------	------------------	--------------------------	---------------	------------------------

Lapsuus

Nuoruus/opiskeluaika

Aikuisuus/Työelämä

Vanhuus/Eläkeikä

4. Miksi radionkuuntelu on ollut sinulle eri ikäisenä tärkeää tai ei-tärkeää?

5. Miten radionkuuntelusi on muuttunut vuosien varrella?

6. Miten muut viestimet, esimerkiksi televisio tai internet, ovat vaikuttaneet tapasi kuunnella radiota?

Muistoja radion kuuntelusta

Seuraavissa kohdissa voit vapaasti kertoa mieleen painuneista radioon liittyvistä asioista.

7. Kerro jostakin radionkuuntelutilanteesta, joka on jäänyt erityisesti mieleesi.

8. Kerro, millaisia radiolaitteita ja -vastaanottimia kodeissasi on ollut.

9. Kerro mieleesi jääneistä radio-ohjelmista.

10. Kerro mieleesi jääneistä radioesiintyjistä.

11. Kenen kanssa/millaisessa seurassa olet useimmiten kuunnellut radiota?

12. Kerro merkittävistä tapahtumista (esimerkiksi urheilukilpailut, poliittiset murrokset), joista olet kuullut radiosta.

13. Kerro, jos olet ollut radiossa töissä tai osallistunut lähetykseen kuulijana: soittanut radioon, toivonut musiikkia tai ollut mukana radion kilpailussa.

14. Jos sinua kiinnostaa radion tekniikka tai radioamatööriharrastus, kerro siitä.

15. Muita muistoja: kerro vapaasti muistoistasi liittyen radionkuunteluun.

Teemakirjoitus

Jos verkkokyselyyn vastaaminen tuntuu mielestäsi vaikealta tai haluaisit kirjoittaa aiheesta vapaammin, voit kyselyyn vastaamisen sijaan laatia pidemmän kirjoituksen radiomuistoihin liittyen. Kirjoittamisen ja muistelun apuna voit käyttää esimerkiksi tämän kyselyn avoimia kysymyksiä.

Voit kirjoittaa tietokoneella tai käsin. Muista laittaa kirjoitukseen mukaan **nimesi (eivät tule esille tutkimuksessa) tai nimimerkki, sukupuoli, syntymävuosi, koulutusaste ja nykyinen asuinmaakunta.**

Kirjoituksen voit lähettää sähköpostin liitetiedostona osoitteeseen:
maria.ojanen (a) utu.fi

TAI postitse:
Maria Ojanen
Turun yliopisto
Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma
PL 124
28101 PORI

Kiitos!

Taustatiedot

16. Sukupuoli *

Nainen
Mies
En halua vastata

17. Syntymävuosi*

(kyselyssä vaihtoehdot välillä 1920-2000)

18. Nykyinen asuinmaakunta *

Uusimaa
Varsinais-Suomi
Satakunta
Kanta-Häme
Pirkanmaa
Päijät-Häme
Kymenlaakso
Etelä-Savo
Pohjois-Savo
Pohjois-Karjala
Keski-Suomi

Pohjanmaa
Etelä-Pohjanmaa
Keski-Pohjanmaa
Pohjois-Pohjanmaa
Kainuu
Lappi
Ahvenanmaa

19. Koulutusaste *

Valitse ylin suorittamasi koulutus.

Kansakoulu

Oppikoulu

Peruskoulu

Lukio tai ammatillinen koulutus

Alempi korkeakoulututkinto

Ylempi korkeakoulututkinto

Muu, mikä?

20. Tässä voit antaa palautetta kyselystä.